

VI Opšti komentari Komiteta za prava deteta

Sadržaj:

1. Opšti komentar br. 1 - Ciljevi obrazovanja
2. Opšti komentar br. 2: Uloga nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava u promociji i zaštiti prava dece
3. Opšti komentar br. 3: HIV/AIDS i prava deteta
4. Opšti komentar br. 4: Zdravlje i razvoj adolescenata u kontekstu Konvencije o pravima deteta
5. Opšti komentar br. 5: Opšte mere implementacije Konvencije o pravima deteta (članovi 4, 42 i 44, st. 6)

Dvadeset šesto zasedanje (2001)

Opšti komentar br. 1: Ciljevi obrazovanja

Značaj člana 29(1)

1. Čl. 29, st. 1, Konvencije o pravima deteta ima dalekosežan značaj. Ciljevi obrazovanja koje ovaj član uređuje, a s kojima su se saglasile države ugovornice, unapređuju, podržavaju i štite suštinske vrednosti Konvencije: ljudsko dostojanstvo koje je urođeno svakom detetu i njegova ili njena neotuđiva prava. Ovi ciljevi, izneseni u pet podstava u čl. 29(1), su u direktnoj vezi sa ostvarenjem ljudskih prava i dostojanstva deteta, uzimajući u obzir posebne potrebe svakog deteta i različite razvojne mogućnosti. Ciljevi su: ukupan razvoj svih potencijala deteta (29(1)(a)), uključujući razvijanje ideje poštovanja prema ljudska prava (29 (1) (b)), povećanu svest o identitetu i pripadnosti (29 (1) (c)), i njegovu ili njenu socijalizaciju i interakciju sa drugima (29 (1)(d)) i sa životnom sredinom (29 (1) (e)).
2. Čl. 29(1) ne samo što pravu na obrazovanje, garantovanom u čl. 28, daje kvalitativnu dimenziju koja odražava prava i urođeno dostojanstvo deteta, već takođe insistira na potrebi da obrazovanje bude usredsređeno na dete, prijateljski naklonjeno prema detetu i da omogućava njegovo osnaživanje. Pored toga, čl. 29(1) ističe potrebu da proces obrazovanja bude zasnovan upravo na principima izloženim u ovom članu.¹ Svako dete ima pravo na obrazovanje koje je formulisano tako da omogući osposobljavanje deteta za veštine neophodne u životu, poveća njegovu sposobnost da uživa sva ljudska prava i pomogne u stvaranju kulture prožete odgovarajućim opštim ljudskim vrednostima. Cilj je da se dete osposobi tako što će se razvijati njegove ili njene veštine, sposobnost za učenje i druge sposobnosti, ljudsko dostojanstvo, samopoštovanje i samopouzdanje. U tom smislu, pojam "obrazovanje" ide široko iznad formalnog školovanja i obuhvata širok raspon životnih iskustava i procesa učenja koji omogućavaju deci da, individualno i

¹ U tom smislu, Komitet upućuje na Opšti komentar br. 13 o pravu na obrazovanje (1999) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava, koji uređuje, između ostalog, ciljeve obrazovanja shodno čl. 13 (1) Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Komitet takođe skreće pažnju na opšta uputstva o formi i sadržini periodičnih izveštaja koje države ugovornice podnose shodno čl. 44, st. 1(b), Konvencije (CRC/C/58, stavovi 112-116).

kolektivno, razvijaju svoje ličnosti, talente i sposobnosti da žive punim i zadovoljavajućim životom u društvu.

3. Pravo deteta na obrazovanje nije samo pitanje odgovarajuće dostupnosti tog obrazovanja detetu (čl. 28), već i pitanje sadržaja obuhvaćenog obrazovanjem. Obrazovanje čiji je sadržaj čvrsto ukorenjen u vrednostima iz člana 29(1) predstavlja za svako dete nezaobilazno oruđe u pokušaju da u svom životu postigne uravnotežen način života, koji podrazumeva i shvatanje i poštovanje ljudskih prava, pravilno reagovanje na izazove koji prate period korenitih promena izazvanih globalizacijom, novim tehnologijama i pratećim pojavama. Među ovakve izazove spada, pored ostalog, sukob između globalnog i lokalnog, individualnog i kolektivnog, tradicije i savremenog života, dalekovidnih i kratkovidnih shvatanja, konkurencije i jednakih mogućnosti za sve, širenja znanja i ljudske sposobnosti da ga usvoji, i najzad između duhovnog i materijalnog.² Pa ipak, elementi obuhvaćeni članom 29 (1), po svemu sudeći, najčešće ili nisu uopšte uključeni ili su samo naknadno formalno uneti u važne nacionalne i međunarodne programe i strategije obrazovanja.
4. U čl. 29 (1) predviđeno je da su države ugovornice saglasne da obrazovanje treba da bude usmereno na širok opseg vrednosti. Ovaj dogovor prevazilazi granice koje su religija, nacionalna pripadnost i kultura stvorile širom sveta. Na prvi pogled, čini se da neke od različitih vrednosti uređenih u čl. 29 (1) dolaze ponekad u sukob jedna s drugom. Tako, na primer, napori da se unapredi razumevanje, tolerancija i prijateljstvo među ljudima, na koje poziva stav (1) (d), nisu uvek automatski uskladivi sa planovima predviđenim u stavu (1) (c), u kojem se zahteva da se kod deteta razvija poštovanje prema nacionalnim vrednostima zemlje u kojoj živi, zemlje iz koje potiče, kao i prema civilizacijama koje se razlikuju od njegove. Međutim, deo značaja ove odredbe leži upravo u tome što se u njoj uviđa značaj potrebe za uravnoteženim pristupom obrazovanju, koji uspeva da pomiri suprotne vrednosti kroz dijalog i poštovanje različitosti. Štaviše, deca mogu da odigraju izuzetno važnu ulogu u premošćavanju mnogih razlika koje su tokom istorije razdvajale određene grupe ljudi.

Funkcije člana 29 (1)

5. Čl. 29 (1) je mnogo više od običnog spiska ili nabiranja različitih ciljeva čijem ostvarenju obrazovni sistem treba da teži. U opštem kontekstu Konvencije, on služi da, između ostalog, ukaže na sledeće elemente.
6. Prvo, on naglašava jedinstvenu, međusobno povezanu prirodu svih odredbi Konvencije. On se oslanja na niz drugih odredbi, pojačava ih, integriše i dopunjuje, i ne može pravilno da se razume ukoliko se posmatra odvojeno od njih. Pored opštih principa na kojima počiva Konvencija – zabrana diskriminacije (čl. 2), najbolji interes deteta (čl. 3), pravo na život, opstanak i razvoj (čl. 6), pravo da se slobodno iznese mišljenje i da bude uzeto u obzir (čl. 12) – mogu biti navedene i mnoge druge odredbe, kao što je one o pravima i obavezama roditelja (čl. 5 i 8), slobodi izražavanja (čl. 13), slobodi misli (čl. 14), pravu na informisanje (čl. 17), pravima hendikepirane dece (čl. 23), pravu na obrazovanje o zdravlju (čl. 24), pravu na obrazovanje (čl. 28) i pravima u oblasti jezika i kulture za decu koja se garantuju manjinskim zajednicama (čl. 30).

² Organizacija UN za obrazovanje, nauku i kulturu, *Learning: The Treasure Within*, Izveštaj međunarodne komisije za obrazovanje za 21. vek, 1996, str. 16-18.

7. Prava dece nisu odvojene ili izolovane vrednosti izvan odgovarajućeg konteksta, već postoje unutar širokog etičkog okvira koji je delimično opisan u čl. 29 (1) i preambuli Konvencije. Ovaj član predstavlja i izričit odgovor na mnoge kritike na račun Konvencije. Tako, na primer, ovaj član ističe značaj poštovanja roditelja, značaj potrebe za širim etičkim, moralnim, duhovnim, kulturnim ili društvenim okvirom, kao i značaj činjenice da su prava mnoge dece ukorenjena u vrednostima koje prihvata njihova zajednica, i da su daleko od toga da budu nametnuta spolja.
8. Drugo, ovaj član ukazuje na značaj procesa kojim se ostvaruje pravo na obrazovanje. Tako, napori da se promoviše uživanje ostalih prava i vrednosti ne smeju biti osujećeni, već obrazovni proces upravo treba da doprinosi njihovom promovisanju. To se ne odnosi samo sadržaj obrazovnog programa, već i na procese obrazovanja, pedagoške metode i okruženje u kojem se obrazovanje odvija, bilo da je to u kući, u školi ili na bilo kom drugom mestu. Deca ne gube pravo na uživanje svojih ljudskih prava time što su prošla kroz školsku kapiju. Stoga mora da se obezbedi takvo obrazovanje koje poštuje urođeno dostojanstvo deteta i omogućuje mu, u skladu sa čl. 12, da slobodno izrazi svoje mišljenje i da učestvuje u školskom životu. Takođe, treba da se obezbedi takvo obrazovanje koje poštuje stroga ograničenja u pogledu discipline, kao što je predviđeno u čl. 28 (2), i koje razvija nenasilno ponašanje u školi. Komitet je više puta u svojim zaključnim razmatranjima naglasio da upotreba telesnih kazni nije u skladu sa poštovanjem urođenog dostojanstva deteta, niti sa strogim ograničenjima školske discipline. Poštovanje vrednosti iznetih u čl. 29 (1) jasno nalaže školama da budu prijateljski naklonjene prema detetu u punom smislu te reči i da u svemu dosledno poštuju dostojanstvo deteta. Učestvovanje dece u školskom životu, stvaranje školskih zajednica i đачkih saveta, međusobno obrazovanje i savetovanje vršnjaka i učestvovanje dece u školskim disciplinskim postupcima treba što više da se podstiču kao deo procesa učenja i ostvarivanja prava.
9. Treće, dok se čl. 28 bavi obavezama država ugovornica vezanim za stvaranje obrazovnih sistema i obezbeđivanje pristupa tim sistemima, čl. 29 (1) naglašava individualno i subjektivno pravo na posebnu vrstu obrazovanja. Dosledno naglasku koji Konvencija stavlja na značaj delovanja u najboljem interesu deteta, ovaj član naglašava potrebu za obrazovanjem koje je usredsređeno na dete: da je ključni cilj obrazovanja da razvije ličnost, talente i sposobnosti svakog pojedinačnog deteta, uz uzimanje u obzir činjenice da svako dete ima jedinstvene osobine, interese, sposobnosti i potrebe za učenjem.³ Tako, program obrazovanja mora da bude od neposrednog značaja za društveni, kulturni i ekonomski položaj deteta i za njegov položaj u okruženju, i da bude od značaja za njegove sadašnje ili buduće potrebe. Takođe treba da uzima u obzir sposobnosti deteta da napreduje. Metodi nastave treba da budu skrojeni prema različitim potrebama dece. Obrazovanje takođe treba da ima za cilj da svakom detetu obezbedi da savlada osnovne veštine neophodne u životu i da ni jedno dete ne izađe iz škole nespripremljeno da se suoči sa izazovima na koje može da očekuje da će naići u životu. Osnovne veštine ne podrazumevaju samo pismenost i računanje, već i životne veštine, kao što su: sposobnost da se donose dobro odmerene odluke; sposobnost da se sukobi rešavaju na nenasilan način; sposobnost da se stvori zdrav način života, dobri odnosi u društvu i odgovornost, kritičko razmišljanje, kreativnost i druge sposobnosti koje deci omogućavaju da biraju mogućnosti u životu.

³ Organizacija UN za obrazovanje, nauku i kulturu, *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, 1994, str. viii

10. Diskriminacija po bilo kom osnovu navedenom u čl. 2 Konvencije, bilo da je otvorena ili skrivena, vređa ljudsko dostojanstvo deteta i može da podrije ili čak uništi njegovu sposobnost da iskoristi mogućnosti koje mu pruža obrazovanje. Mada je uskraćivanje pristupa mogućnostima za obrazovanje detetu pre svega pitanje koje je u vezi sa čl. 28 Konvencije, kršenje principa sadržanih u čl. 29 (1) takođe može na različite načine da dovede do istih posledica. Da uzmemo najekstremniji primer, seksualna diskriminacija može da utiče na stvaranje programa obrazovanja koji nije u skladu s principima ravnopravnosti polova, propisi mogu da ograničavaju korist koju devojčice mogu da uživaju u smislu ponuđenih obrazovnih opcija, a nesigurno ili neprijateljski nastrojeno okruženje može da sprečava aktivno učešće devojčica. Pored toga, diskriminacija hendikepirane dece preovlađuje u mnogim formalnim obrazovnim sistemima i u većini neformalnih sistema, uključujući i porodicu.⁴ Deca zaražena virusom HIV/AIDS takođe trpe veliku diskriminaciju i u jednom i u drugom okruženju.⁵ Takvi diskriminatorni postupci direktno protivreče zahtevima iz čl. 29 (1) da se obrazovanje usmeri na razvoj ličnosti, talenata i mentalnih i fizičkih sposobnosti deteta do njegovih krajnjih granica.
11. Komitet takođe želi da razjasni vezu između čl. 29 (1) i borbe protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije. Rasizam i srodne pojave razvijaju se tamo gde postoji neobaveštenost, neosnovani strahovi od rasnih, etničkih, verskih, kulturnih, jezičkih i drugih razlika, iskorišćavanje predrasuda ili učenje i širenje iskrivljenih vrednosti. Pouzdan i trajan lek za sve ove nedostatke jeste obezbeđivanje takvog obrazovanja koje razvija razumevanje i poštovanje vrednosti o kojima se govori u čl. 29 (1), uključujući i uvažavanje razlika, i koje se suprotstavlja svim vidovima diskriminacije i predrasuda. Obrazovanje treba da bude proglašeno za jedan od najvećih prioriteta u svim kampanjama protiv zla rasizma i srodnih pojava. Takođe treba da se stavi naglasak na značaj učenja dece o rasizmu tokom istorije i posebno o tome kako se rasizam manifestovao ili se manifestuje u određenim zajednicama. Rasističko ponašanje nije nešto čime se bave samo "drugi". Stoga je, kada se deca uče o ljudskim pravima, dečijim pravima i principu nediskriminacije, bitno da se pažnja usredsredi na zajednicu u kojoj dete živi. Takva nastava može da bude korisna za sprečavanje i eliminaciju rasizma, etničke diskriminacije, ksenofobije i netolerancije.
12. Četvrto, čl. 29 (1) insistira na celovitom pristupu obrazovanju koje obezbeđuje da dostupne mogućnosti za obrazovanje odražavaju odgovarajuću ravnotežu između razvijanja fizičkih, mentalnih, duhovnih i emocionalnih aspekata obrazovanja, intelektualne, društvene i praktične dimenzije, i aspekata detinjstva i celokupnog života. Opšti cilj obrazovanja je da u najvećoj mogućoj meri razvije sposobnosti i mogućnosti deteta da potpuno i odgovorno učestvuje u slobodnom društvu. Treba naglasiti da oblik nastave koji je pre svega usmeren na nagomilavanje znanja, podsticanje konkurencije i nametanje prevelikog tereta deci, može ozbiljno da ometa adekvatan razvoj deteta do punog ostvarenja njegovih sposobnosti i talenata. Obrazovanje treba da bude prijateljski nastrojeno prema svakom pojedinačnom detetu, da ga inspiriše i motiviše na rad. Škole treba da neguju humanu atmosferu i da dozvole deci da se razvijaju u skladu sa svojim ličnim mogućnostima za napredovanje.
13. Peto, ovaj član naglašava potrebu da se obrazovanje osmisli i obezbedi tako da razvija i podstiče niz specifičnih etičkih vrednosti sadržanih u Konvenciji, uključujući mir, toleranciju i poštovanje životne sredine, na celovit i sveobuhvatan način. Ovo može da

⁴ Vidi Opšti komentar br. 5 (1994) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava o osobama s hendikepom.

⁵ Vidi preporuke Komiteta za prava deteta donete nakon opšte diskusije 1998. godine o deci koja žive u svetu HIV/AIDS (A/55/41, st.1536).

zahteva multidisciplinarni pristup. Razvijanje i podsticanje vrednosti sadržanih u čl. 29 (1) neophodno je ne samo zbog problema na drugim mestima, već treba da bude usredsređeno na probleme unutar zajednice u kojoj dete živi. Ova vrsta obrazovanja treba da se odvija u okviru porodice, ali škole i zajednice takođe moraju da igraju značajnu ulogu. Na primer, da bi se razvilo poštovanje prema životnoj sredini, obrazovanje mora da poveže pitanje zaštite okoline i održivog stepena razvoja sa društveno-ekonomskim, društveno-kulturnim i demografskim problemima. Na sličan način, decu je potrebno učiti u kući, u školi i u svojoj zajednici da poštuju životnu sredinu, i da to obuhvata kako nacionalne tako i međunarodne probleme. Deca takođe treba aktivno da se uključe u lokalne, regionalne i globalne projekte zaštite životne sredine.

14. Šesto, ovaj član ukazuje na suštinsku ulogu koju odgovarajuće mogućnosti obrazovanja imaju u razvijanju svih ostalih ljudskih prava i u shvatanju njihove nerazdvojnosti i međuzavisnosti. Sposobnost deteta da potpuno i odgovorno učestvuje u slobodnom društvu može da bude umanjena ili osujećena ne samo ako mu je obrazovanje direktno nedostupno već i ako se ne razvija shvatanje vrednosti iznesenih u ovom članu.

Obrazovanje o ljudskim pravima

15. Čl. 29 (1) može takođe da se shvati i kao osnova za formiranje različitih programa obrazovanja o ljudskim pravima shodno zahtevima iznetim na Svetskoj konferenciji o ljudskim pravima održanoj u Beču 1993. godine, od strane međunarodnih agencija. Pa ipak, prava deteta nisu uvek u okviru takvih aktivnosti dobijala istaknuto mesto koje im pripada. Obrazovanje o ljudskim pravima treba da pruži informacije o sadržaju ugovora o ljudskim pravima. Deca treba takođe da uče o ljudskim pravima tako što će videti kako se standardi ljudskih prava primenjuju u praksi, bilo u kući, školi ili u široj zajednici. Obrazovanje o ljudskim pravima treba da bude sveobuhvatan proces koji traje tokom čitavog života, i treba da počne sa shvatanjem uloge koju ljudska prava imaju u svakodnevnom životu i iskustvima dece.⁶

16. Vrednosti sadržane u čl. 29 (1) od značaja su za decu koja žive u mirnim oblastima, ali su još značajnije za decu koja žive u oblastima u kojima su česti sukobi ili vanredna stanja. Kao što je naznačeno u Dakarskom okviru delovanja, bitno je da se, u kontekstu obrazovnih sistema koji nastaju pod uticajem sukoba, prirodnih nepogoda i nestabilnosti, programi obrazovanja sprovode na način koji razvija međusobno razumevanje, mir i toleranciju i pomaže da se spreče nasilje i sukobi.⁷ Obrazovanje o međunarodnom humanitarnom pravu je značajna, ali veoma često zapostavljena dimenzija napora da se sprovede u delo čl. 29 (1).

Implementacija, nadzor i revizija

17. Ciljevi i vrednosti sadržani u ovom članu navedeni su prilično uopšteno, a njihove implikacije su potencijalno veoma široke. Izgleda da je to navelo mnoge države ugovornice da pomisle da nije neophodno, ili da čak nije ni odgovarajuće, da se obezbedi

⁶ Vidi rezoluciju 49/184 Generalne Skupštine od 23. decembra 1994. godine kojom se proglašena Dekada obrazovanja o ljudskim pravima UN.

⁷ *Obrazovanje za sve: U susret našim zajedničkim obavezama*, dokument usvojen na Svetskom obrazovnom forumu, Dakar, 26-28 April 2000.

poštovanje relevantnih principa u domaćim zakonima ili uredbama. Za ovakve pretpostavke nema osnova. Ukoliko relevantni principi nisu uključeni u domaće zakone ili politiku, malo je verovatno da se oni koriste ili da će se koristiti u stvaranju obrazovnih programa. Komitet stoga poziva sve države ugovornice da preduzmu neophodne korake kako bi formalno uključile ove principe u programe obrazovanja i zakone na svim nivoima.

18. Uspešno sprovođenje čl. 29 (1) zahteva suštinsku izmenu nastavnih programa kako bi oni obuhvatali različite vidove obrazovanja i sistematsku reviziju udžbenika i ostalih nastavnih materijala i tehničkih sredstava, kao i politike prema školstvu uopšte. Sasvim su neodgovarajući pristupi koji samo pokušavaju da postojećem sistemu pridodaju ciljeve i vrednosti sadržane u ovom članu, bez podsticanja bilo kakvih dubljih promena. Relevantne vrednosti ne mogu uspešno da se integrišu u širi nastavni program i da budu sa njim usklađene ukoliko oni koji treba da prenose, razvijaju, afirmišu i, koliko je to moguće, oličavaju te vrednosti nisu i sami ubeđeni u njihov značaj. Prema tome, za nastavne, administrativne radnike u obrazovanju i ostale koji se bave obrazovanjem dece od suštinskog je značaja obuka pre i za vreme službe koje razvija principe navedene u čl. 29 (1). Takođe je važno da metodi nastave odražavaju duh i obrazovnu filozofiju Konvencije o pravima deteta i ciljeve obrazovanja izložene u čl. 29 (1).
19. Pored toga, i sama školska sredina mora da odražava slobodu i duh razumevanja, mira, tolerancije, ravnopravnosti polova i prijateljstva među svim ljudima i etničkim, nacionalnim i verskim grupama, kao i prema ljudima domorodačkog porekla, kako nalaže član 29 (1)(b) i (d). Škola koja dozvoljava pojavu siledžijstva ili drugih nasilnih i isključivih postupaka ne postupa prema zahtevima sadržanim u čl. 29 (1). Pojam "obrazovanje o ljudskim pravima" često se koristi na način koji suviše pojednostavljuje njegovu suštinu. Pored formalnog obrazovanja o ljudskim pravima, neophodno je da se razvijaju vrednosti i planovi delovanja koji pogoduju uživanju ljudskih prava, ne samo u okviru škola i univerziteta već i u okviru šire zajednice.
20. Uopšteno posmatrano, razne inicijative koje države ugovornice treba da preduzmu u skladu sa svojim obavezama prema Konvenciji neće biti u dovoljnoj meri utemeljene ukoliko se ne obezbedi širenje teksta same Konvencije u javnosti, u skladu sa odredbama čl. 42. To će takođe da olakša deci ulogu promotera i zaštitnika prava dece u svakodnevnom životu. Kako bi se obezbedilo širenje teksta Konvencije, države ugovornice treba da obaveste Komitet o merama koje su preduzele da bi ostvarile ovaj cilj, a kancelarija visokog Komesara za ljudska prava treba da stvori sveobuhvatnu bazu podataka o svim objavljenim prevodima Konvencije.
21. Mediji, u širem smislu, takođe treba da odigraju važnu ulogu u razvijanju vrednosti i ciljeva sadržanih u čl. 29 (1) i tako što će se truditi da njihove aktivnosti ne podrivaju napore drugih u postizanju ovih ciljeva. Konvencija u čl. 17 (a) obavezuje države da preduzmu sve odgovarajuće korake da "podstaknu masovne medije da šire informacije i materijale koji su od društvene i kulturne koristi za dete".⁸
22. Komitet poziva države ugovornice da posvete više pažnje obrazovanju kao dinamičkom procesu i da osmisle sredstva kojima će meriti promene nastale vremenom u vezi sa čl. 29 (1). Svako dete ima pravo na kvalitetno obrazovanje, a to sa svoje strane zahteva da

⁸ S tim u vezi Komitet podseća na preporuke donete nakon opšte diskusije 1996. godine o pravima deteta i medijima (see A/53/41, st. 1396).

se pažnja usredsredi na kvalitet okruženja u kom se uči, kvalitet procesa nastave i učenja i kvalitet rezultata učenja. Komitet je svestan značaja koji istraživanja i izveštaji mogu da imaju pri proceni ostvarenog napretka, a koji treba da uzmu u obzir stavove svih koji su uključeni u proces obrazovanja – dece koja su trenutno u školi ili van nje, nastavnika i omladinskih predstavnika, roditelja i radnika zaposlenih u administraciji i inspekciji. Stoga Komitet ističe da je veoma važno da se sprovede odgovarajući vid nadzora na nacionalnom nivou, koji će da obezbedi da deca, roditelji i nastavnici imaju uticaja na odluke koje se tiču obrazovanja.

23. Komitet poziva države ugovornice da na nacionalnom nivou razviju sveobuhvatan plan delovanja u cilju razvijanja i nadzora nad procesom ostvarivanja ciljeva navedenih u čl. 29 (1). Ukoliko je takav plan uključen u širi okvir nacionalnog plana delovanja u korist dece, nacionalnog plana za ostvarenje ljudskih prava ili nacionalne strategije za obrazovanje o ljudskim pravima, vlade su dužne da obezbede da takav plan vodi računa o svim pitanjima razmatranim u čl. 29 (1) i da to čini iz perspektive prava deteta. Komitet poziva Ujedinjene Nacije i druga međunarodna tela koja se bave obrazovnom politikom i obrazovanjem o ljudskim pravima da se trude da ostvare što bolju usklađenost u radu, kako bi se povećala efektivnost sprovođenja čl. 29 (1).
24. Osmišljavanje i sprovođenje programa promovisanja vrednosti sadržanih u ovom članu trebalo bi da postane deo standardnog mehanizma kojim vlasti reaguju na sve situacije u kojima je došlo do pojave kršenja ljudskih prava. Tako, na primer, ukoliko dođe do masovnije pojave rasizma, rasne disriminacije, ksenofobije i netolerancije, kao što je navedeno ovde u odeljku 18, ima osnova da se pretpostavi da vlada nije učinila sve što je trebalo da bi razvila vrednosti izložene u Konvenciji, a naročito u čl. 29 (1). Stoga bi u ovakvom slučaju trebalo da se usvoje odgovarajuće dodatne mere koje bi obuhvatale istraživanje i prihvatanje svih nastavnih metoda koje bi mogle da doprinesu ostvarenju prava priznatih Konvencijom.
25. Države ugovornice bi takođe trebalo da razmotre mogućnost da se utvrdi proces razmatranja pritužbi koji će odgovarati na pritužbe da sadašnja pravila ili praksa nisu u skladu sa čl. 29 (1). Takvi revizioni procesi ne moraju nužno da povlače za sobom stvaranje novih zakonskih, administrativnih ili obrazovnih tela. Ovi procesi mogli bi da budu povereni nacionalnim institucijama za ljudska prava ili postojećim administrativnim organima. Komitet zahteva da svaka država ugovornica u svojim izveštajima u vezi sa ovim članom odredi stvarne mogućnosti da se na nacionalnom ili lokalnom nivou izvrši revizija postojećih pristupa koji nisu u skladu sa Konvencijom. Treba da se dostave informacije o tome kako mogu da se podstaknu ovakvi procesi i koliko je razmatranja izvršeno u vremenu obuhvaćenom izveštajem.
26. Kako bi se obezbedilo da se pažnja Komiteta što više usredsredi na razmatranje izveštaja država ugovornica u vezi sa čl. 29 (1), i u skladu sa zahtevom sadržanim u čl. 44 prema kom izveštaji treba da ukazuju na činioce i poteškoće, Komitet zahteva da svaka država ugovornica u svojim periodičnim izveštajima ukaže na ono što smatra za najveće prioritete u okviru svoje nadležnosti, a koji zahtevaju daleko veće napore da bi se razvile vrednosti razmotrene u ovoj odredbi, kao i da iznese program delatnosti koje namerava da preduzme u narednih pet godina kako bi se nosila sa uočenim problemima.
27. Komitet poziva tela i agencije Ujedinjenih Nacija i sva druga kompetentna tela čija uloga je posebno podvučena u čl. 45 Konvencije da aktivnije i sistematičnije doprinesu u radu Komiteta u vezi sa čl. 29 (1).

28. Sprovođenje sveobuhvatnih planova na nacionalnom nivou koji treba da povećaju poštovanje čl. 29 (1) zahteva kadrovska i finansijska sredstva koja treba maksimalno da budu na raspolaganju, u skladu sa čl. 4. Stoga Komitet smatra da ograničenost sredstava ne može da bude opravdanje za to što neka država nije uopšte ili nije u dovoljnoj meri preduzela korake koji se od nje zahtevaju. U tom kontekstu, i uzimajući u obzir obavezu da države ugovornice unapređuju i podstiču međunarodnu saradnju uopšte (članovi 4 i 45 Konvencije) i saradnju u oblasti obrazovanja (čl. 28(3)), Komitet poziva države ugovornice koje sarađuju u razvoju obrazovnih programa da obezbede da se pomenuti programi osmisle tako da u potpunosti poštuju principe sadržane u čl. 29 (1).

Trideset prvo zasedanje (2002.)

Opšti komentar br. 2: Uloga nezavisnih domaćih institucija za ljudska prava u unapređenju i zaštiti prava deteta

1. Član 4 Konvencije o pravima deteta obavezuje države članice da "preduzmu sve raspoložive zakonodavne, administrativne i ostale mere u cilju implementacije prava koja su priznata ovom Konvencijom". Nezavisne domaće institucije za ljudska prava (NHRI) predstavljaju važan mehanizam za unapređenje i obezbeđivanje sprovođenja Konvencije, te Komitet za prava deteta smatra da osnivanje ovih tela predstavlja deo obaveze koje su države članice preuzele ratifikacijom a u cilju omogućavanja sprovođenja Konvencije i univerzalne primene dečjih prava. U ovom smislu, Komitet je pozdravio osnivanje NHRI i dečjeg ombudsmana / dečjih komesara, i sličnih nezavisnih tela za unapređenje i nadgledanje sprovođenja Konvencije u mnogobrojnim državama članicama.
2. Komitet objavljuje ovaj Opšti komentar kako bi ohrabrio države članice u osnivanju nezavisnih institucija za unapređenje i nadgledanje sprovođenja Konvencije, a takođe im pruža podršku u ovim naporima tako što elaborira suštinske elemente ovih institucija kao i aktivnosti kojima bi one trebalo da se bave. Tamo gde su ove institucije već osnovane, Komitet poziva države da procene njihov status i efikasnost u unapređivanju i zaštiti dečjih prava, kao što je garantovano Konvencijom o pravima deteta i ostalim relevantnim međunarodnim instrumentima.
3. Svetska Konferencija o ljudskim pravima održana 1993. je, u Bečkoj Deklaraciji kao i u Planu aktivnosti, ponovo stavila akcenat na "... važnu i konstruktivnu ulogu koju igraju domaće institucije u unapređenju i zaštiti ljudskih prava", i podržala "... osnivanje i jačanje domaćih institucija". Generalna Skupština i Komesarijat za ljudska prava su, u više navrata, pozvali na osnivanje domaćih institucija za ljudska prava, podvlačeći značaj uloge koju NHRI igra u unapređenju i zaštiti ljudskih prava i učvršćavanju svesnosti javnosti o ovim pravima. U svojim opštim smernicama za periodične izveštaje, Komitet zahteva da države članice dostave informacije o svakom «nezavisnom telu koje je osnovano sa ciljem unapređenja i zaštite dečjih prava...»¹ i on od tada konzistentno i stalno obnavlja ovu temu u dijalogima sa državama članicama.
4. Osnivanje domaćih institucija za ljudska prava (NHRI) mora biti sprovedeno u skladu sa Principima koji se odnose na status domaćih institucija za unapređenje i zaštitu ljudskih prava («Pariski Principi») koji su usvojeni od strane Generalne Skupštine 1993. godine² i emitovane (objavljene?) od strane Komesarijata za ljudska prava 1992. godine³. Ovaj minimum standarda pruža smernice za osnivanje, nadležnosti, odgovornosti,

kompoziciju, uključujući pluralizam, nezavisnost, metode delovanja i kvazi-pravničke aktivnosti ovih domaćih tela.

5. Iako i odrasli i deca, podjednako, imaju potrebu za nezavisnim NHRI koji će štiti njihova ljudskih prava, postoji dodatni razlog zašto dečja ljudska prava zaslužuju posebnu pažnju i zaštitu. Ovde se pre svega misli na činjenicu da dečje razvojno stanje čini decu posebno osetljivom grupom i plodnim tlom za kršenja njihovih ljudskih prava; njihovo mišljenje se retko uzima u obzir; deca najčešće nemaju nikakvo pravo glasa niti igraju bilo kakvu ulogu u političkom procesu kojim se determiniše odgovor vlasti na kršenja ljudskih prava; deca se suočavaju sa ozbiljnim problemima u korišćenju pravnog sistema za zaštitu njihovih prava ili za traženje pravne zaštite ukoliko su ta prava bila ugrožena; takođe, pristup dece organizacijama koje mogu štiti njihova prava je, generalno, jako ograničen.
6. Specijalizovane nezavisne institucije za ljudska prava dece, ombudsmeni ili Komesari za dečja prava uspostavljeni su u sve većem broju država članica. Tamo gde su sredstva ograničena, treba stremiti ka tome da se postojeća sredstva koriste na najefikasniji način a u cilju unapređenja i zaštite svačijih ljudskih prava, uključujući i dečja. U ovom kontekstu razvoj široko postavljenog NHRI sa posebnim fokusom na decu verovatno predstavlja najbolji pristup. Široko postavljen NHRI bi trebalo da uključi, u okviru svoje strukture, ili lako raspoznatljivog komesara posebno predodređenog za dečja prava, ili posebno odeljenje ili sekciju odgovornu za dečja prava.
7. Komitet stoji na stanovištu da je svakoj državi članici potrebna nezavisna institucija za ljudska prava odgovorna za unapređenje i zaštitu dečjih prava. Komitet je posebno zainteresovan da ova institucija, bez obzira koja je njena forma, bude u mogućnosti da, nezavisno i efikasno, nadgleda sprovođenje, unapređuje i štiti dečja prava. Od esencijalnog je značaja da unapređenje i zaštita dečjih prava budu uklopljena u glavne institucionalne tokove zaštite ljudskih prava, kao i da sve institucije za ljudska prava koje u državi članici postoje, blisko sarađuju po pitanju dečjih prava.

Mandat i punomoćja

8. NHRI bi trebalo da bude, ukoliko je to moguće, ustavno utemeljena institucija, a morala bi makar biti pod zakonodavnim mandatom. Komitet smatra da njen mandat mora da uključi što veća ovlašćenja radi unapređenja i zaštite ljudskih prava, da inkorporira Konvenciju o pravima deteta i njene Fakultativne Protokole i ostale relevantne međunarodne instrumente za ljudska prava, i na taj način efikasno pravno pokrije ljudska prava dece, a posebno njihova građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava.
Zakonodavstvo treba da uključi odredbe kojima se uspostavljaju određene funkcije, punomoćja i obaveze koji se tiču dece a u vezi su sa Konvencijom o pravima deteta i njenim Fakultativnim Protokolima. Ukoliko je NHRI ustanovljen pre usvajanja Konvencije, ili bez njene jasne inkorporacije, treba preduzeti neophodne mere koje uključuju usvajanje ili dopunu zakonodavstva amandmanima kako bi se garantovala usaglašenost mandata sa načelima i odredbama Konvencije.
9. Institucije NHRI treba da dobiju takva punomoćja koja su neophodna kako bi im se omogućilo da ispunjavaju svoj mandat efikasno, uključujući i vlasnost da mogu da saslušaju svaku osobu i pribave svaku informaciju i dokument neophodan za procenu situacije koja se nalazi u domenu njihove nadležnosti. Ova punomoćja treba da uključe unapređenje i zaštitu dečjih prava pod jurisdikcijom države članice u odnosu ne samo na državu već i na sve relevantne javne i privatne entitete.

Proces osnivanja

10. Proces osnivanja NHRI treba da bude konsultativan, sveobuhvatan i transparentan, iniciran i podržan od najviših nivoa vlasti, te da obuhvati sve relevantne elemente države, zakonodavnih tela i civilnog društva. Da bi se garantovala njihova nezavisnost i efikasno funkcionisanje, NHRI moraju imati adekvatnu infrastrukturu, finansiranje (uključujući posebno finansiranje dečjih prava u okviru široko postavljenih institucija), personal, prostorije, i slobodu od oblika finansijske kontrole koji bi mogli uticati na njenu nezavisnost.

Resursi (sredstva)

11. Iako Komitet priznaje da je ovo vrlo osetljivo pitanje i da države članice funkcionišu sa različitim nivoima ekonomskih resursa, Komitet veruje da je obaveza države da omogući razumne finansijske uslove za poslovanje domaćih institucija za ljudska prava, a u svetlu člana 4 Konvencije. Ukoliko domaće institucije nemaju dovoljno sredstava da efikasno rade u okviru svojih nadležnosti, mandat i punomoćja domaćih institucija može postati besmislen a ostvarenje njihovih punomoćja ograničeno.

Pluralističko predstavljanje

12. Institucije NHRI treba da garantuju da je u njihov sastav uključeno pluralističko predstavljanje različitih elemenata građanskog društva koji se bave unapređenjem i zaštitom ljudskih prava. Oni treba da streme da u svoje redove uključe, pored ostalih, grupe koje se bave: ljudskim pravima, borbom protiv diskriminacije i dečjim pravima, nevladine organizacije uključujući one koje vode deca ili omladina; sindikati; socijalne i stručne organizacije (lekara, advokata, novinara, naučnika, itd.); univerzitete i eksperte uključujući eksperte za dečja prava. Vladin aparat (ministarstva) treba da bude uključen samo u konsultativnoj funkciji. NHRI treba da imaju odgovarajuće i transparentne procedure postavljanja, uključujući tu i otvoren i konkurentan proces selekcije.

Pružanje pravne pomoći u slučaju kršenja dečjih prava

13. NHRI mora biti vlasan da razmotra individualne žalbe i predstavke te da po njima sprovodi istragu, uključujući one koje su podnete u ime ili direktno od strane same dece. Kako bi bio u stanju da efikasno sprovodi ove istrage, NHRI mora imati nadležnost da primora i ispituje svedoke, da ima pristup relevantnim dokumentovanim dokazima i da ima pristup mestima pritvora. Oni takođe imaju obavezu da se staraju o tome da deca imaju efikasnu pravnu pomoć – nezavisan pravni savet, zastupanje i žalbeno postupanje – za bilo kakvo narušavanje njihovih prava. Tamo gde je odgovarajuće, NHRI treba da preduzme medijaciju ili namirenje žalbe.
14. NHRI mora imati nadležnost da podrži decu koja podnose slučaj sudu, uključujući nadležnost da (a) u ime NHRI podnesu sudu slučaj koji se tiče pitanja deteta i (b) da se umešaju u postupanje suda kako bi sud obavestili o problemima ljudskih prava koja su narušena u datom slučaju.

Dostupnost i učestvovanje

15. Institucije NHRI moraju biti geografski i fizički dostupne svoj deci. U duhu člana 2 Konvencije, NHRI mora proaktivno da se obraća i stigne do svih grupa dece, posebno do onih najosetljivijih i najuskraćenijih kao što su (ali ne ograničeno samo na njih): deca u ustanovama socijalnog staranja ili pritvoru, deca iz manjinskih ili starosedelačkih grupa,

deca sa hendikepom, deca koja žive u siromaštvu, deca izbeglice ili migranati, deca koja žive na ulici, deca sa posebnim potrebama iz oblasti kulture, jezika, zdravstva ili obrazovanja. Zakonski propisi NHRI moraju da uključe pravo institucije da, u uslovima privatnosti, ima pristup deci u svim vidovima alternativne brige, kao i u svim ustanovama koje uključuju decu.

16. NHRI igra ključnu ulogu u unapređenju poštovanja dečjeg mišljenja u svim poslovima koji ih se tiču, kao što je jasno formulisano u članu 12 Konvencije, i to kako kod vlasti tako i u društvu u celini. Ovaj opšti princip treba da bude primenjen i na osnivanje, organizaciju i aktivnosti domaćih institucija za ljudska prava. Institucije moraju biti sigurne da imaju direktan kontakt sa decom, kao i da su deca adekvatno uključena i konsultovana. Dečji Saveti, na primer, mogu biti ustanovljeni kao savetodavna tela za NHRI, kako bi omogućili i olakšali učešće dece u pitanjima koja ih muče.
17. NHRI je dužan da načini specijalno skrojen program konsultacija i kreativnu komunikacionu strategiju kako bi obezbedio punu saglasnost sa članom 12 Konvencije. Treba ustanoviti čitav dijapazon prikladnih načina na koje deca mogu komunicirati sa institucijama.
18. NHRI mora imati pravo da o stanju dečjih prava izveštava javnost i skupštinska tela - neposredno, nezavisno i odvojeno. U ovom smislu, države članice moraju obezbediti da se svake godine u Skupštini održavaju rasprave, kako bi se omogućilo parlamentarcima da diskutuju o radu NHRI u svetlu dečjih prava i pridržavanja države Konvenciji.

Preporuke za aktivnosti

19. Ovo je spisak različitih tipova aktivnosti, koji je indikativnog tipa, ali se aktivnosti njime ne iscrpljuju, koje NHRI mora da preduzme u cilju implementacije dečjih prava u svetlu opštih načela Konvencije. Institucija NHRI mora:
 - (a) Preduzeti sprovođenje istrage u bilo kom slučaju kršenja dečjih prava, na osnovu žalbe ili na osnovu sopstvene inicijative, a u okvirima svog mandata;
 - (b) Sprovoditi istraživanja o pitanjima koja se tiču dečjih prava;
 - (c) Pripremiti i publikovati mišljenja, preporuke i izveštaje, ili na zahtev domaćih vlasti ili na svoju sopstvenu inicijativu, o bilo kom pitanju koje se tiče unapređenja i zaštite dečjih prava;
 - (d) Konstantno procenjivati adekvatnost i efikasnost zakona i prakse u slučajevima zaštite dečjih prava;
 - (e) Promovisati harmonizaciju domaćeg zakonodavstva, regulative i prakse sa Konvencijom o pravima deteta, njenim Fakultativnim Protokolima i ostalim međunarodnim instrumentima za ljudska prava relevantnim za dečja prava, i unapređivati njihovo efikasno sprovođenje, uključujući davanje saveta javnim i privatnim telima u tumačenju i primeni Konvencije;
 - (f) Obezbediti da domaći kreatori ekonomske politike obraćaju pažnju na dečja prava kada postavljaju i procenjuju domaće ekonomske i razvojne planove;
 - (g) Ocenjivati i izveštavati o državnoj primeni dečjih prava kao i o njenom nadzoru stanja dečjih prava; pokušati obezbediti da se statistički podaci adekvatno razgrubišu (razdvoje) a da se ostale informacije sakupljaju na redovnoj osnovi kako bi se odredilo šta treba uraditi na planu realizacije dečjih prava.;
 - (h) Ohrabriti ratifikaciju ili pristupanje bilo kom relevantnom međunarodnom instrumentu za ljudska prava.
 - (i) U skladu sa članom 3 Konvencije koji zahteva da najbolji dečji interes bude od prvenstvenog značaja i predmet prevashodnog razmatranja u svim delovanjima koja se odnose na decu, obezbediti da uticaj zakona i politike na decu bude pažljivo analiziran od momenta nastajanja, usvajanja do implementacije i nadalje.

- (j) U svetlu člana 12, obezbediti da gledišta i mišljenja dece budu izražena i saslušana u pitanjima koja se odnose na njihova ljudska prava, i pri definisanju pitanja koja se tiču njihovih prava.
- (k) Podsticati (zagovarati) i omogućiti značajno učešće NVO koje se bave dečjim pravima, uključujući organizacije koje se neposredno i sastoje od dece, u razvoju domaćeg zakonodavstva i međunarodnih instrumenata a po pitanjima koja se tiču dece.
- (l) Promovisati društveno razumevanje i svest o značaju dečjih prava i, u tom cilju, blisko sarađivati sa medijima; preduzeti ili sponzorirati istraživanje i obrazovne aktivnosti iz ove oblasti.
- (m) U skladu sa članom 42 Konvencije, koji nalaže državama članicama da "na odgovarajući i aktivan način učine načela i odredbe Konvencije široko poznatim kako odraslima tako i deci", učiniti da državni aparat, javne agencije i široka publika postanu osetljivi na odredbe Konvencije, te nadzirati način na koji država ispunjava svoje obaveze u ovom smislu.
- (n) Pružiti pomoć kod formulisanja programa za obuku i kod istraživanja u oblasti dečjih prava, i integraciju istih u nastavne planove u školama, na univerzitetima i u profesionalnim krugovima.
- (o) Preduzeti edukaciju o ljudskim pravima sa posebnim fokusom na decu (kao dodatak unapređenju razumevanja dečjih prava kod široke javnosti);
- (p) Preduzimati pravne postupke kako bi se odbranila dečja prava u državi ili obezbedila deci pravna pomoć;
- (q) Tamo gde je odgovarajuće, učestvovati u medijaciji ili procesu pomirenja pre nego što se slučajevi predaju sudu;
- (r) Sudovima obezbediti ekspertizu iz oblasti dečjih prava, u vidu *amicus curiae* (prijatelja suda) ili umešača u slučajevima u kojima je to odgovarajuće.
- (s) U skladu sa članom 3 Konvencije koji nalaže državama članicama da "obezbede da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o deci ili zaštitu dece prilagode standardima koji su utvrđeni od strane nadležnih organa, posebno u oblasti bezbednosti i zdravlja, u pogledu broja i podobnosti osoblja, kao i kompetentnog nadzora", posetiti domove za maloletničku delikvenciju (i sve ostale ustanove u kojima deca borave radi prevaspitavanja ili kazne) kao i ustanove za brigu o deci, te podneti izveštaj o situaciji i dati preporuke za poboljšanje postojećeg stanja. incidental
- (t) Preduzeti i sve ostale aktivnosti koje su povezane sa gorenavedenim.

Podnošenje izveštaja Komitetu za prava deteta i saradnja između institucija NHRI i agencija Ujedinjenih Nacija i mehanizama za ljudska prava

- 20. NHRI mora dati nezavisan doprinos procesu izveštavanja prema Konvenciji i ostalim relevantnim međunarodnim instrumentima, i nadzirati integritet državnih izveštaja međunarodnim ugovornim telima koji se tiču dečjih prava, uključujući i kroz dijalog sa Komitetom za prava deteta u njegovoj radnoj grupi koja prethodi zasedanju (pre-sessional), i sa ostalim relevantnim ugovornim telima.
- 21. Komitet zahteva da države članice, u svoje uzveštaje Komitetu, uključe detaljne informacije koje se odnose na zakonodavnu osnovu i mandat, kao i na načelne relevantne aktivnosti NHRI. Smatra se primerenim za države članice da se konsultuju sa nezavisnim institucijama za ljudska prava u toku pripremanja izveštaja za Komitet. Međutim, države članice moraju poštovati nezavisnost ovih tela i njihovu nezavisnu ulogu u pružanju informacija Komitetu. Ne smatra se primerenim da se institucijama

NHRI delegiraju prednacti izveštaja niti da se oni ukljućuju u državnu delegaciju kada se izveštaji procenjuju pred Komitetom.

22. NHRI mora, takođe, saradivati sa specijalnim procedurama Komesarijata za ljudska prava ukljućujući državne i tematske mehanizme, a posebno sa Specijalnim Izvestiocem o problemima trgovine decom, dećje prostitucije i dećje pornografije, kao i sa Specijalnim Izaslanikom Generalnog sekretara za decu i oružane sukobe.
23. Ujedinjene Nacije imaju već davno postavljen program pomoći za osnivanje i jaćanje domaćih institucija za ljudska prava. Ovaj program, koji je baziran u kancelariji Visokog Komesara za ljudska prava (OHCHR), pruža tehnićku pomoć i omogućava i pomaže regionalnu i globalnu saradnju i razmenu izmeću domaćih institucija za ljudska prava. Države članice moraju da koriste ovu pomoć tamo gde je to neophodno. Fond za pomoć deci Ujedinjenih Nacija (UNICEF) takođe pruža ekspertizu i tehnićku saradnju u ovoj oblasti.
24. Kako je jasno formulisano u ćlanu 45 Konvencije, Komitet može predati, ukoliko to smatra celishodnim, bilo kojoj specijalizovanoj agenciji Ujedinjenih Nacija, OHCHR ili nadležnom telu bilo koji izveštaj države članice koji sadrži zahtev ili ukazuje na potrebu za tehnićkom pomoći ili savetom kod osnivanja NHRI.

NHRI i države ćlanice

25. Država ratifikuje Konvenciju o pravima deteta i preuzima na sebe obavezu da je u potpunosti primeni. Uloga institucija NHRI jeste da nezavisno kontrolišu pridržavanje države ćlanice Konvenciji, kao i napredak u njenoj implementaciji, te da učine sve što je u njihovoj moći da obezbede puno poštovanje dećjih prava. Iako, u isto vreme, ovo može znaćiti da institucije moraju razviti posebne programe kojima se pomaže unapređenje i zaštita dećjih prava, ovo ne znaći da država treba da delegira svoje nadzorne obaveze na domaće institucije. Od suštinskog je znaćaja da ove institucije ostanu potpuno slobodne u postavljanju sopstvenog programa i odrećivanju svojih aktivnosti.

NHRI i nevladine organizacije

26. Nevladine organizacije (NGO) igraju vitalnu ulogu u unapređenju i zaštiti kako ljudskih tako i dećjih prava. Uloga NHRI, sa svojom zakonodavnom osnovom i specijalnim nadležnostima komplementarna je (dopunska). Od suštinskog je znaćaja da institucije NHRI blisko saraduju sa nevladinim sektorom, kao i da državni organi poštuju nezavisnost kako NHRI tako i NGO.

Regionalna i mećunarodna saradnja

27. Regionalni i mećunarodni procesi i mehanizmi mogu konsolidovati i ojaćati NHRI kroz razmenu iskustava i ekspertiza, tako što će pojedinaćni NHRI podeliti sa ostalima svoja iskustva u oblasti unapređenja i zaštite ljudskih prava iz svoje zemlje.
28. U vezi sa ovim, NHRI je dućzan da se konsultuje i saraduje sa relevantnim nacionalnim, regionalnim i mećunarodnim telima i institucijama po pitanju ljudskih prava

29. Pitanja ljudskih prava dece nisu ograničena nacionalnim granicama, i postaje sve neophodnije da se razvije odgovarajući regionalni i međunarodni odgovor na brojna pitanja koja se tiču ljudskih prava (uključujući, ali ne ograničavajući se samo na navedene: trgovinu (trafiking) ženama i decom, dečju pornografiju, decu-vojnike, eksploataciju dece, zlostavljanje dece, decu izbeglice i migrante, itd.). Podržavaju se međunarodni i regionalni mehanizmi i razmena, jer oni pružaju NHRI mogućnost da uče iz uzajamnih iskustava, da kolektivno jačaju međusobne pozicije i daju svoj doprinos rešavanju problema ljudskih prava koji se tiču kako zemalja tako i regiona.

Beleške

¹ General guidelines regarding the form and contents of periodic reports to be submitted by States parties under article 44, paragraph 1 (b), of the Convention (CRC/C/58), para. 18.

¹ Principles relating to the status of national institutions for the promotion and protection of human rights (the "Paris Principles"), General Assembly resolution 48/134 of 20 December 1993, annex.

¹ Commission on Human Rights resolution 1992/54 of 3 March 1992, annex.

Trideset drugo zasedanje (2003.) Opšti komentar br. 3: HIV/AIDS i prava deteta I. Uvod¹

1. Epidemija HIV/AIDS drastično je izmenila svet u kome deca danas žive. Milioni dece su umrli od zaraženosti virusom, a još mnogo njih je teško pogođeno kada se HIV proširio na njihovu porodicu i okruženje. Epidemija utiče na svakodnevni život mlađe dece, na viktimizaciju i marginalizaciju dece, a posebno one koja žive u izuzetno teškim uslovima. HIV/AIDS nije problem samo nekih zemalja, već celog sveta. Kako bi se njihov uticaj na decu istinski stavio pod kontrolu, biće neophodni orkestrirani i dobro ciljani napori iz svih zemalja i na svim stadijumima razvoja.

Na početku se mislilo da su deca samo marginalno pogođena ovom epidemijom. Međutim, međunarodna zajednica je otkrila da su deca, nažalost, u samoj suštini ovog problema. Prema UNAIDS – zajedničkom Programu Ujedinjenih Nacija za HIV/AIDS – najnoviji trendovi koji su otkriveni veoma su alarmirajući: u najvećem delu sveta većina novo-zaraženih osoba su mladi ljudi uzrasta između 15 i 24 godina, a ponekad još mlađi. Zaraženost žena, uključujući i mladih devojaka, takođe je u porastu. U većem delu svetskih regiona, velika većina zaraženih žena ni ne zna da je zaražena, te mogu, i ne znanjući, zaraziti svoju decu. Posledično, mnoge države članice su zabeležile porast mortaliteta dece i novorođenčadi. Adolescenti su takođe podložni HIV/AIDS jer se njihova prva seksualna iskustva događaju u okruženju u kojima nema pristupa adekvatnim informacijama i uputstvima. Deca koja koriste narkotike su sa visokim rizikom.

A ipak, sva deca mogu postati osetljiva (ranjiva) u zavisnosti od određenih uslova u kojima žive, a tačnije: (a) deca koja su zaražena virusom HIV-a; (b) deca koja su pogođena epidemijom usled gubitka roditelja ili staraoca ili nastavnika i /ili jer su njihove porodice ili zajednice jako pogođene njenim posledicama; i (c) deca koja su najpodložnija da će biti zaražena ili pogođena.

II. Ciljevi ovog Opšteg komentara

2. Ciljevi ovog Opšteg komentara su:

(a) Pojačati identifikaciju i razumevanje svih ljudskih prava dece a u kontekstu HIV/AIDS;

(b) Unaprediti realizaciju ljudskih prava dece u kontekstu HIV/AIDS kao što je garantovano prema Konvenciji o pravima deteta (u daljem tekstu: Konvencija);

(c) Identifikovati mere i dobre običaje (metode), kako bi se, od strane država članica, povećao nivo sprovođenja onih prava koja su u vezi sa zaštitom od HIV/AIDS, kao i podrška, briga i zaštita dece zaražene virusom ili pogođene pandemijom.

(d) Dati svoj doprinos u formulisanju i promociji Plana aktivnosti, strategija, zakona, politike i programa a u cilju borbe protiv širenja HIV/AIDS i smanjivanja njegovog uticaja na nacionalnom i međunarodnom nivou.

III. Stanovište Konvencije o HIV/AIDS – holistički pristup dečjim pravima

3. Pitanje dece i HIV/AIDS doživljava se kao prevashodno medicinski ili zdravstveni problem, mada se u realnosti odnosi na mnogo veći dijapazon pitanja. U ovom smislu, pravo na zdravlje (član 24 Konvencije) je, ipak, centralno pitanje. HIV/AIDS utiče tako snažno na živote dece da on zadire u sva njihova prava – građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna. Prava iz opštih načela Konvencije – pravo na nediskriminaciju (čl.2), pravo deteta da njegov/njen interes bude od prevashodnog značaja (čl.3), pravo na život, opstanak i razvoj (čl. 6), i pravo da se poštuje njegovo/njeno mišljenje (čl. 12), - trebalo bi da budu smernice i rukovodeće teme kod razmatranja pitanja HIV/AIDS na svim nivoima prevencije, tretmana, nege i podrške.

4. Samo ako se u potpunosti budu poštovala prava dece i adolescenata, moći će da se obezbede adekvatne mere borbe protiv HIV/AIDS među ovom populacijom. U ovom smislu, najvažnija su sledeća prava – uz četiri gorenavedena osnovna načela – pravo na pristup informacijama i materijalu koji se bavi unapređenjem njihove socijalne, duhovne i moralne dobrobiti, i fizičkog i mentalnog zdravlja (čl. 17), pravo na preventivnu zdravstvenu zaštitu, seksualno obrazovanje i edukaciju i službe planiranja porodice (čl. 24 (f)), pravo na odrgovarajući standard života (čl. 27), njihovo pravo na privatnost (čl. 6), pravo da ne budu razdvojeni od roditelja (čl. 9), pravo da budu zaštićeni od nasilja (čl. 19), pravo na specijalnu zaštitu i pomoć od države (čl. 20), prava dece sa hendikepom (čl. 23), pravo na zdravlje (čl. 24), pravo na socijalnu zaštitu uključujući socijalno osiguranje (čl. 26), pravo na obrazovanje i slobodno vreme (čl. 28 i 31), pravo da budu zaštićeni od ekonomske i seksualne eksploatacije i zlostavljanja, od nezakonitog korišćenja narkotika (čl. 32, 33, 34 i 36), pravo da budu zaštićeni od otmice, trgovine i trefikinga kao i od torture ili ostalih nehumanih ili degradirajućih postupanja ili kazni (čl. 35 i 37), i pravo na fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju (čl. 39). Kao rezultat epidemije, deca se danas suočavaju sa ozbiljnom ugroženošću gore navedenih prava. Konvencija a posebno četiri osnovna načela sa svojim sveobuhvatnim pristupom predstavljaju snažne temelje za napore u smanjivanju negativnog efekta pandemije na živote dece. Holistički pristup dečjim pravima koji se traži za implementaciju Konvencije jeste optimalna alatka za rešavanje širokog dijapazona pitanja koji su vezani za prevenciju, lečenje i negu.

(a) Pravo na nediskriminaciju (čl. 2)

5. Diskriminacija je odgovorna za pojačanu osetljivost (ranjivost) dece na HIV/AIDS, a takođe ima snažan impakt na živote dece ugrožene HIV/AIDS ili zaražene HIV virusom. Devojčice i dečaci roditelja koji žive sa HIV/AIDS često su žrtve stigmatizacije i diskriminacije jer se, neretko, smatra da su i oni zaraženi. Kao rezultat diskriminacije, deci se uskraćuje pristup informacijama, obrazovanju (pogledati Opšti komentar br.1 o ciljevima obrazovanja), zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti ili pristup životu u zajednici. U ekstremnim slučajevima, diskriminacija protiv HIV zaražene dece rezultirala je njihovim napuštanjem od strane porodice, uže zajednice i/ili društva u celini. Diskriminacija takođe pojačava, stimuliše epidemiju tako što decu - posebno onu koja pripadaju određenim grupama kao što

su deca koja žive u zabačenim ruralnim oblastima gde su službe manje dostupne – čini posebno podložnim infekciji. Ova deca su, dakle, dvostruke žrtve.

6. Posebno pitanje predstavlja diskriminacija na rodnoj osnovi kombinovana sa tabuima ili negativnim stavovima o seksualnij aktivnosti devojčica, koja ograničava njihov pristup preventivnim merama i ostalim uslugama. Diskriminacija po osnovu seksualnog opredeljenja takodje zabrinjava. U kreiranju strategija koje su povezane sa HIV/AIDS, i u ispunjavanju svojih obaveza prema Konvenciji, države članice moraju da budu veoma obazrive prema zadatim rodnim normama u okviru svoje zajednice, sa idejom da uklone diskriminaciju na rodnoj osnovi tako da ne utiče na ranjivost i dečaka i devojčica zaraženih HIV/AIDS-om. Države članice moraju da prepoznaju da diskriminacija po osnovu HIV/AIDS, češće i teže pogadja devojčice, nego dečake.

7. Sve gore pomenute diskriminacije spadaju u kršenje dečjih prava po Konvenciji. Član 2 Konvencije obavezuje države da obezbede sva prava prema Konvenciji bez diskriminacije po bilo kom osnovu, i "nezavisno od rase deteta, detetovih roditelja ili staratelja, boje, pola, jezika, religije, političkog ili drugog opredeljenja, nacionalne, etničke ili socijalne pripadnosti, imovinskog stanja, hendikepa, rođenja ili drugih osnova". Komitet pod "drugim osnovama" u članu 2 Konvencije uključuje i HIV/AIDS status deteta ili njegovih roditelja. Zakoni, politike, strategije i praksa moraju da se bave svim oblicima diskriminacije koja doprinosi širenju epidemije. Strategije takodje moraju da promovišu obuku i programe edukacije specijalno dizajnirane da promene stav prema diskriminaciji i stigmatizaciji po osnovu HIV/AIDS.

(b) U najboljem interesu deteta (član 3.)

8. Programi i mere za zaštitu, brigu i lečenje osoba zaraženih HIV/AIDS, uglavnom su usmereni na odrasle, i ne obraćaju adekvatnu pažnju u odnosu na princip "u najboljem dečjem interesu" kojeg stavljaju u drugi plan. Član 3 CRC (Konvencije o pravima deteta) glasi: "U svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja." Obaveze vezane za ovo pravo ključne su akcione smernice za države u odnosu na problematiku HIV/AIDS. Dete mora biti u centru borbe protiv pandemije, a strategije se moraju prilagoditi njegovim pravima i potrebama.

(c) Pravo na život, opstanak i razvoj (čl. 6)

9. Deca imaju pravu da im se život ne oduzima ničijom voljom, kao i da crpu sve vrste pogodnosti iz ekonomskih i socijalnih politika koje im omogućavaju da opstanu do sazrevanja i razviju se u najširem smislu te reči. Obaveza države jeste da shvati da pravo na opstanak, život i razvoj, takodje postavlja u prvi plan potrebu da se pažljivo pristupa ponašanju, seksualnosti i načinu života dece, čak i onda kada se suprotstavljaju tradicionalnim kulturološkim normama za tu starosnu populaciju. U tom smislu žensko dete je često žrtva i podčinjeno je štetnim oblicima tradicije, kao što su rani ili prinudni brak, koja na taj način krši njeno pravo i još više je izlaže opasnosti od HIV/AIDS infekcije, a samim tim prekida/sprečava pristup obrazovanju i informacijama. Efikasni preventivni programi su samo oni koji, prepoznajući i priznajući činjeničnu realnost života adolescenata, kroz priču o seksualnosti obezbeđuju podjednak pristup odgovarajućim informacijama, životnim veštinama/navikama, i merama zaštite.

(d) Pravo da se izrazi mišljenje i da se ono poštuje (čl. 12)

10. Deca su nosioci prava i imaju pravo da učestvuju, u saglasnosti sa njihovim razvojnim mogućnostima, kako u podizanju svesti kod javnosti tako što će otvoreno govoriti o uticaju HIV/AIDS na njihove živote, tako i u razvoju HIV/AIDS politike i programa. Ove intervencije sa dečje strane pokazale su se kao posebno korisne za decu onda kada su aktivno uključena u procenu potreba, traženje rešenja, kreiranje strategija i sprovedene istih – pre nego da budu puki objekti u čije se ime odluke donose. Imajući ovo u vidu, teba istaći da učestvovanje dece kao edukatora svojih vršnjaka, kako u okviru škola tako i izvan njih, treba aktivno podržati. Države, međunarodne agencije i nevladine organizacije moraju obezbediti deci kreativno i podsticajno okruženje kako bi ona sprovela sopstvene inicijative i u punom smislu učestvovala, kako na nivou zajednice tako i na nacionalnom nivou, u osmišljavanju HIV programa i politike, i u njihovoj kasnijoj implementaciji, koordinaciji, nadzoru i proceni uspešnosti. Kako bi se omogućilo učestvovanje dece iz svih sektora društva, potrebno je obezbediti raznoobraznost pristupa, uključujući mehanizme koji ohrabruju decu da, u saglasnosti sa svojim razvojnim sposobnostima, iskažu sopstveno mišljenje, budu saslušana, te da im se prida odgovarajuća težina u odnosu na uzrast i zrelost (čl. 12(1)). Kada je to odgovarajuće, uključivanje dece koja žive sa HIV/AIDS u podizanje svesnosti o ovom problemu, tako što će, sa svojim vršnjacima i ostalima, pričati o svojim iskustvima - od kritičnog je značaja, kako u smislu efikasne prevencije tako i kao način za umanjeње njihove diskriminacije i stigmatizacije. Države članice se moraju uveriti da deca, koja učestvuju u kampanjama za podizanje svesnosti, rade to dobrovoljno i nakon razgovora sa savetnikom, te da ova deca dobijaju socijalnu podršku i pravnu zaštitu koji će im omogućiti da vode normalan život u toku i posle njihovog učešća u kampanji.

(e) Prepreke

11. Iskustvo je pokazalo da mnoge prepreke sprečavaju efikasnu zaštitu i brigu, kao i pružanje podrške zajednicama u vezi sa HIV/AIDS. Ove prepreke su uglavnom kulturološke, strukturne i finansijske prirode. Poricanje da problem postoji, kulturni obrasci i stavovi, uključujući tabue i stigmatizaciju, siromaštvo, patronizirajući (pokroviteljski) odnos prema deci, samo su neke od prepreka koje mogu blokirati političku i individualnu posvećenost koja je neophodna za efikasno funkcionisanje programa. Što se tiče finansijskih, tehničkih i ljudskih resursa, Komitet je svestan da oni možda neće biti trenutno i odmah dostupni. Ali, u vezi sa ovim preprekama, Komitet želi da podseti države članice na njihove obaveze prema članu 4. Dalje, on podseća da se ograničena sredstva ne mogu koristiti kao izgovor ili opravdanje za neuspeh države članice da preduzme bilo koju ili dovoljan broj tehničkih ili finansijskih mera koje se traže. Konačno, Komitet ovde želi da istakne suštinsku ulogu međunarodne saradnje.

IV. Prevencija, nega, lečenje i podrška

12. Komitet želi da podvuče da su prevencija, nega, lečenje i podrška uzajamno jačajući elementi koji predstavljaju kontinuum u okviru efikasnog odgovora na HIV/AIDS.

(a) Informacije o prevenciji HIV-a i podizanje svesti

13. Saglasno obavezama država članica u odnosu na pravo na zdravlje i informacije (čl. 24, 13 i 17), deca moraju imati pravo na pristup adekvatnim informacijama koje se odnose na preventivne mere u borbi protiv HIV/AIDS, kroz formalne kanale (tj. kroz obrazovne mogućnosti i medije prilagođene deci) kao i kroz neformalne kanale (posebno ciljano za decu koja žive na ulici, decu koja žive u ustanovama i decu koja žive u teškim uslovima). Komitet podseća države članice da deca zahtevaju relevantne, odgovarajuće i pravovremene informacije koje priznaju različitost u njihovim nivoima poimanja, koje su odgovarajuće skrojene prema njihovom uzrastu i koje im dozvoljavaju da se prema svojoj seksualnosti odnose pozitivno i odgovorno kako bi se odbranili od HIV infekcije. Komitet

ovde želi da podvuče da efikasna prevencija od HIV/AIDS zahteva da se države članice uzdrže od cenzurisanja, prikrivanja ili namerno iskrivljenog predstavljanja informacija koje su vezane za zdravlje, uključujući seksualno obrazovanje i informacije, te da konzistentno sa njihovom obavezom da obezbede život, opstanak i razvoj dece (čl. 6), države članice moraju omogućiti deci koja počinju da izražavaju svoju seksualnost da pribave korisna znanja i navike kako bi bila u stanju da zaštite sebe i druge.

14. Pokazalo se da su dijalog sa društvom, porodicom i vršnjacima-savetnicima, kao i sticanje "životnih navika i veština" u okviru škole, uključujući i naviku komuniciranja o seksualnosti i zdravom životu, korisni pristupi za slanje poruka o HIV prevenciji kako devojčicama tako i dečacima, mada je potreban različit pristup kako bi se dosegle različite dečje grupe. Države članice moraju ozbiljno da se pozabave rodnom razlikama jer one mogu imati velikog uticaja na dečji pristup porukama prevencije, i obezbediti da do dece stigne odgovarajuća poruka o prevenciji čak i ako se susreću sa preprekama usled jezika, religije, hendikepa ili drugih faktora diskriminacije. Posebnu pažnju treba posvetiti podizanju svesnosti u udaljenim i nedostupnim područjima. Imajući ovo u vidu, uloga masovnih medija i/ili usmene tradicije u tome da deci pruže pristup informacijama i materijalima, kao što je priznato članom 17 Konvencije, odlučujuća je, kako u cilju davanja adekvatne informacije, tako i u cilju smanjenja stigmatizacije i diskriminacije. Države članice moraju podržavati redovni nadzor i evaluaciju kampanja za podizanje svesnosti o HIV/AIDS, kako bi ustanovile njihovu efikasnost u pružanju informacija, u smanjenju neznanja, stigme i diskriminacije, kao i u smanjenju straha i pogrešne predstave o HIV i njegovom prenošenju među decom i adolescentima.

(b) Uloga edukacije

15. Obrazovanje igra ključnu ulogu u pružanju relevantnih i odgovarajućih informacija o HIV/AIDS koje mogu doprineti povećanju svesnosti i boljeg razumevanja ovog fenomena, i sprečiti negativne stavove prema žrtvama HIV/AIDS (videti takođe Opšti komentar br. 1 o ciljevima obrazovanja). Osim toga, obrazovanje može, i dužno je, da osposobi decu da se zaštite od rizika HIV infekcije. U ovom pogledu, Komitet želi da podseti države članice na njihovu obavezu da omoguće da osnovno obrazovanje bude dostupno svoj deci, bez obzira da li su sama zaražena, ili su, usled infekcije, izgubili roditelje, ili su na drugi način ugrožena HIV/AIDS-om. U mnogim zajednicama gde je HIV široko rasprostranjen, deca iz ugroženih porodica, posebno devojčice, suočavaju se sa ozbiljnim teškoćama da ostanu u školi, a obzirom da je tu i broj nastavnika i školskog osoblja koje je umrlo od AIDS-a veliki, to sve ograničava i ugrožava mogućnost dece da nastave školovanje. Države članice moraju obezbediti adekvatne uslove kako bi deci ugroženoj HIV/AIDS garantovale ostanak u školi i obezbedile kvalifikovanu zamenu za obolele nastavnike da se redovno pohađanje dece ne bi dovelo u pitanje, te da pravo na obrazovanje (čl. 28), sve dece koja žive u ovim zajednicama mora biti u potpunosti zaštićeno.

16. Države članice moraju učiniti sve napore da učine da škola bude bezbedno mesto za decu koje im pruža sigurnost i ne doprinosi njihovoj osetljivosti na HIV infekciju. U skladu sa članom 34 Konvencije, države članice su obavezne da preduzmu sve odgovarajuće korake kako bi sprečile, *inter alia*, svaku vrstu ohrabivanja, (stimulisanja) ili prinude bilo kog deteta da učestvuje u nezakonitoj seksualnoj aktivnosti.

(c) Zdravstvene službe koje imaju sluha za decu i adolescente

17. Komitet je zabrinut što se zdravstvene službe, generalno, još nedovoljno odazivaju potrebama osoba mlađih od 18 godina, a pre svega adolescenata. Kao što je Komitet već istakao u mnogobrojnim prilikama, verovatnije je da će deca koristiti usluge onih službi koje su prijateljske i blagonaklone prema njima, čiji je dijapazon informacija i usluga sačinjen

prema njihovim potrebama, koje omogućavaju da deca sama učestvuju u donošenju odluka značajnih za njihovo zdravlje, koje su teritorijalno i finansijski dostupne, koje su neosuđujuće, poverljive, ne zahtevaju pristanak roditelja i ne vrše diskriminaciju. U kontekstu HIV/AIDS i uzimajući u obzir razvojne sposobnosti deteta, države članice se ohrabruju da omoguće zdravstvenim službama da zapošljavaju obučeno zdravstveno osoblje koje u potpunosti poštuje dečje pravo na privatnost (čl. 6) i nediskriminaciju u pružanju informacija, savetovanja i testiranja vezanih za HIV, poverljive usluge seksualnog i reproduktivnog zdravlja, besplatnu ili jeftinu kontracepciju, kondome i usluge, kao i lečenje i negu zaraženih HIV-om, ukoliko je potrebna, uključujući prevenciju i lečenje zdravstvenih problema nastalih usled HIV/AIDS, npr. tuberkuloze i ostalih bolesti.

18. U nekim zemljama se dešava da, iako imaju dobro postavljene zdravstvene službe koje su prijateljski nastrojene prema deci i adolescentima, one nisu dovoljno dostupne deci sa hendikepom, starosedelačkoj deci, deci koja pripadaju manjinama, deci koja žive u ruralnim oblastima, deci koja žive u ekstremnom siromaštvu ili deci koja su na drugi način marginalizovana u okviru društva. U drugim, pak, zemljama, u kojima je kapacitet zdravstvenog sistema već i onako previše napregnut, deci sa HIV-om se rutinski uskraćuje najosnovnija zdravstvena zaštita. Države članice moraju obezbediti da se zdravstvene usluge pruže do maksimalnog mogućeg stepena svoj deci koja žive unutar njihovih granica, bez ikakve diskriminacije, te da u dovoljnoj meri uzmu u obzir sve razlike u polu, uzrastu, socijalnom, ekonomskom, kulturnom i političkom kontekstu u kome deca žive.

(d) HIV savetovališta i testiranje

19. Dostupnost dobrovoljnog i poverljivog HIV savetovališta i testiranja, uz dužno poštovanje razvojnih mogućnosti deteta, elementarno su važni za dečja prava i zdravlje. Ove službe su od ključnog značaja za dečju sposobnost da smanje rizik dobijanja ili prenošenja HIV-a, za pristup specifičnoj HIV nezi, lečenju i podršci, i za bolje planiranje njihove budućnosti. U saglasnosti sa obavezama prema članu 24 Konvencije o garantovanju da nijedno dete neće biti uskraćeno za njegovo ili njeno pravo na neophodnu zdravstvenu zaštitu, države članice moraju obezbediti pristup dobrovoljnom, poverljivom HIV savetovanju i testiranju dece.

20. Komitet želi da podvuče da, s obzirom da je prevashodna i najvažnija dužnost država članica da omoguće zaštitu dečjih prava, države članice moraju da se uzdrže od prisilnog i obaveznog testiranja dece na HIV/AIDS u svim okolnostima, i da ih zaštite od istog. Iako će dečje razvojne sposobnosti usloviti da li će se pristanak na HIV testiranje tražiti od samog deteta ili od njegovog roditelja ili staratelja, u svim slučajevima, a u skladu sa detetovim pravom na dobijanje informacije prema članu 13 i 17 Konvencije, države članice moraju osigurati da, ili od strane zdravstvenih radnika koji detetu ukazuju pomoć usled nekog drugog zdravstvenog problema, ili na neki drugi način - ali pre bilo kakvog HIV testiranja - detetu budu predočeni svi rizici i pogodnosti takvog testiranja kako bi ono moglo doneti odluku.

21. Države članice moraju zaštititi poverljivost rezultata HIV testiranja a u skladu sa obavezom čuvanja prava na privatnost dece (čl. 16), uključujući i zdravstveni i socijalni sistem, te informacije o HIV-statusu dece ne mogu biti otkrivene trećim licima uključujući roditelje bez prethodne saglasnosti.

(e) Prenosenje sa majke na dete

22. Prenosenje sa majke na dete (MTCT) odgovorno je za većinu HIV infekcija kod beba i mlađe dece. Novorođenčad i mala deca mogu biti zaražena tokom trudnoće, porođaja i dojenja. Države članice moraju obezbediti sprovođenje strategije koja je preporučena od

strane agencija Ujedinjenih Nacija a u cilju prevencije HIV infekcija kod novorođenčadi i male dece. Ovo uključuje: (1) primarnu prevenciju HIV infekcije budućih roditelja, (2) prevenciju neželjenih trudnoća kod žena zaraženih HIV-om, (3) prevenciju prenosa virusa sa žene zaražene HIV-om na njeno novorođenče i (4) pružanje nege, lečenja i podrške ženama zaraženim HIV-om, njihovim bebama i porodicama.

23. Države članice moraju preduzeti korake kako bi sprečile MTCT kod HIV-a, uključujući obezbeđivanje suštinskih lekova, npr. antiretrovital lekova, odgovarajućih antenatalnih lekova, porođajnu i postporođajnu negu, kao i da učine HIV savetovašta i testiranje dostupnim trudnim ženama i njihovim partnerima. Komitet primećuje da je davanje antiretroviral lekova ženama tokom trudnoće i/ili porođaja, a u nekim režimima i novorođenčadi, pokazalo značajno smanjivanje rizika prenošenja virusa sa majke na dete. Treba dodati da, države članice moraju pružiti podršku majkama i deci, uključujući savetovanje o opcijama ishrane novorođenčadi. Države članice se podsećaju da savetovanje HIV-pozitivnih majki mora uključiti informaciju o riziku i pogodnostima različitih oblika ishrane odojčeta, i posavetovati ih kako da odaberu onu opciju koja je najprikladnija u njihovoj situaciji. Naknadna (follow-up) podrška je takođe neophodna kako bi žena bila u mogućnosti da sprovede svoju odluku na najbezbedniji mogući način.

24. Čak i među populacijom sa visokim nivoom rasprostranjenosti HIV-a, većina novorođenčadi rodi se od majki koje nisu zaražene HIV-om. Za decu HIV-negativnih žena i žena koje ne znaju svoj HIV status, Komitet želi da podvuče, a u skladu sa članom 6 i 24, da dojenje i dalje ostaje najbolji izbor ishrane odojčeta. Kada je u pitanju odojčad HIV-pozitivnih majki, raspoloživi dokazi pokazuju da dojenje povećava rizik prenošenja virusa za 10-20 procenata, ali takođe i da nedostatak dojenja može izložiti odojče povećanom riziku nehranjenosti ili drugih infektivnih bolesti koje nisu uzrokovane HIV-om. Agencije Ujedinjenih Nacija su preporučile da se tamo gde je zamena za majčino mleko dostupna, izvodiva, prihvatljiva, održiva i bezbedna, potpuno izbegne dojenja od strane HIV-pozitivne majke. U suprotnom, preporučuje se isključivo dojenje tokom prvih meseci života, koje treba prekinuti čim to postane izvodljivo.

(f) Lečenje i nega

25. Obaveze država članica prema Konvenciji prostiru se i do obezbeđivanja deci održivog i ravnopravnog pristupa sveobuhvatnom lečenju i nezi, uključujući neophodne anti-HIV lekove, dobra i usluge, a zasnovane na nediskriminaciji. Danas je široko priznato da sveobuhvatno lečenje i nega uključuje antiretroviralne i druge lekove, dijagnostiku i shodnu tehnologiju za lečenje HIV/AIDS, i ostalih s tim povezanih oportunističkih infekcija i medicinskih stanja, dobru ishranu, socijalnu, duhovnu i psihološku podršku, kao i porodičnu i kućnu negu. U ovom smislu, države članice moraju pregovarati sa farmaceutskom industrijom kako bi neophodne lekove učinila dostupnim na lokalnom nivou i za najnižu cenu. Dalje, od država članica se zahteva da potvrde i podrže i omoguće uključivanje lokalne zajednice kao dela sveobuhvatnog HIV lečenja, nege i podrške, u isto vreme i dalje ostajući pri svojim obavezama prema Konvenciji. Države članice moraju obratiti posebnu pažnju na faktore u okviru sopstvenog društva koji predstavljaju prepreku za ravnopravni pristup lečenju, nezi i podršci sve dece podjednako.

(g) Uključivanje dece u istraživanja

26. U skladu sa članom 24 Konvencije, države članice moraju obezbediti da u istraživačke programe o HIV/AIDS-u uključe posebne studije koje bi doprinosile efikasnoj zaštiti, nezi, lečenju i smanjenju uticaja ovog virusa na decu. S druge strane, države članice moraju da garantuju da se na deci neće testirati nijedan tretman koji već nije kompletno isproban na odraslima. Biomedicinska istraživanja vezana za HIV/AIDS, kao i društvena, kulturološka i bihevioristička istraživanja pokrenula su mnoga pravna i etička pitanja. Deca su postala subjekti nepotrebnih ili neadekvatno planiranih istraživanja, bez prava glasa da svoje učešće odbiju ili mu se usprotive. Zavisno od

zrelosti deteta, neophodno je ili detetovo odobrenje, ili odobrenje roditelja ili staratelja, no u oba slučaja odobrenje mora biti bazirano na potpunom uvidu u rizike i koristi koje istraživanje nosi za dete. Države članice se dalje podsećaju da moraju osigurati pravo deteta na privatnost, u smislu preuzete obaveze iz člana 16 Konvencije, da ono ne sme biti nenamerno povredjeno u procesu istraživanja, i da lične informacije o detetu, do kojih se došlo u procesu istraživanja, ne smeju ni pod kojim uslovima biti upotrebljene u druge svrhe. Države članice moraju da učine sve napore da osiguraju da deca, zavisno od svoje zrelosti i njihovi roditelji i/ili staratelji, učestvuju u donošenju odluka važnih za istraživanje, te da ohrabruju decu da u takvim istraživanjima učestvuju.

V. Osetljivost i deca kojoj je potrebna posebna zaštita

27. Osetljivost dece na HIV/AIDS koja proističe iz političkih, ekonomskih, društvenih, kulturnih i drugih faktora, povećava njihovu šansu da ostanu bez dovoljne podrške u borbi sa uticajem HIV-a na njihove roditelje i okolinu, da budu izložena riziku zaraze, da budu subjekti neodgovarajućeg istraživanja, ili da im dostupnost lečenja, nege i podrške budu uskraćeni ukoliko dođe do HIV infekcije. Osetljivost na HIV/AIDS je najakutnija kod dece koja žive u kampovima za izbegla ili interno raseljena lica (IDP), kod dece u pritvoru, koja žive u ustanovama, koja žive u ekstremnom siromaštvu, koja žive u oblastima oružanih sukoba, kod dece-vojnika, kod dece koja su ekonomski i socijalno eksploatisana, kod dece-invalida, kod migranata, manjina, starosedelaca i kod dece koja žive na ulici; a ipak, sva deca mogu postati osetljiva (ranjiva) u odnosu na određene uslove pod kojima žive. Čak i u vreme ozbiljno ograničenih sredstava, Komitet želi da naglasi da prava osetljivih članova društva moraju biti zaštićena, te da se mnoge mere mogu preduzeti sa minimalnim utroškom sredstava. Da bi se smanjila osetljivost (ranjivost) na HIV/AIDS, mora se, pre svega, omogućiti deci, njihovim porodicama i zajednicama da imaju izbor u odnosu na odluke, praksu ili politiku koja ih se dotiče u vezi HIV/AIDS.

(a) Deca ugrožena HIV/AIDS i ona koja su usled HIV/AIDS ostala bez roditelja

28. Posebna pažnja se mora posvetiti deci koja su usled AIDS-a ostala bez roditelja, deci iz ugroženih porodica uključujući one gde je dete glava porodice - jer ih ovo čini ranjivima za HIV zarazu. Za decu iz porodica koje su ugrožene HIV/AIDS-om, stigmatizacija (obeležnost) i društvena izolacija koju osećaju, može biti još dodatno pogoršana prenebrgavanjem ili kršenjem njihovih prava u vidu diskriminacije koja dovodi do opadanja ili gubitka pristupa obrazovanju, te zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti. Komitet želi da podvuče neophodnost pravne, ekonomske i socijalne zaštite ugrožene dece, kako bi se omogućio njihov pristup obrazovanju, nasledstvu, skloništu, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kao i da se osećaju bezbedno u slučaju da obelodane svoj HIV status ili status člana svoje porodice onda kada sama deca to smatraju odgovarajućim. U ovom smislu, države članice se podsećaju da su ove mere od kritične važnosti za realizaciju dečjih prava jer će im pružiti veštine i podršku neophodnu da umanje svoju ranjivost i rizik da budu zaražena.

29. Komitet želi da naglasi ključni značaj dokaza o identitetu deteta ugroženog HIV/AIDS-om, jer to može biti neophodno kod priznavanja deteta kao osobe pred zakonom, kod zaštite prava, a pre svega na nasledstvo, obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, kao i da učini decu manje osetljivom na zlostavljanje i eksploataciju, posebno ako budu rastavljeni od svojih porodica usled bolesti ili smrti. U tom smislu, registracija (prijava) rođenja je ključna za obezbeđivanje dečjih prava, a takođe je neophodna da bi se umanjio uticaj HIV/AIDS na živote ugrožene dece. Komitet zato podseća države članice na njihovu obavezu prema članu 7 Konvencije, da obezbede da matični sistemi postoje i funkcionišu, kako bi se svako dete moglo prijaviti (registrovati) pri rođenju ili neposredno nakon toga.

30. Trauma koju HIV/AIDS unosi u život deteta bez roditelja, najčešće počinje bolešću i smrću jednog od roditelja, a često je kombinovana sa efektima izopštenosti i diskriminacije. U ovom smislu, države članice se posebno podsećaju na njihovu obavezu da pravni sistem i praksa moraju podržavati pravo na nasledstvo i imovinu dece bez roditelja, a sa posebnim osvrtom na rodnu diskriminaciju koja se može isprečiti u korišćenju ovih prava. Saglasno sa njihovim obavezama prema članu 27 Konvencije, države članice moraju jačati kapacitete porodica i zajednica dece koja su ostala bez roditelja usled AIDS-a, kako bi im omogućili životni standard koji je adekvatan za njihov fizički, mentalni, duhovni, moralni, ekonomski i socijalni razvoj, uključujući pristup psihosocijalnoj pomoći u meri u kojoj je potrebna.

31. Deca bez roditelja dobiće najbolju zaštitu i brigu ukoliko se učine napori da ostanu zajedno sa svojom braćom i sestrama, i pod starateljstvom rođaka ili članova porodice. Proširena porodica, uz podršku zajednice, pokazuje se kao najmanje traumatični, te tako i najbolji način brige i staranja o deci bez roditelja, kada nema boljih alternativa. Pomoć mora biti pružena tako da deca bez roditelja mogu, do maksimuma, ostanu u okrilju postojećih porodičnih struktura. Ova opcija ponekad neće biti izvodljiva usled uticaja koji je HIV/AIDS imao na proširenu porodicu. U takvim slučajevima, države članice moraju obezbediti najpribližniji oblik porodične brige kao alternativnu meru (npr. hraniteljske porodice). Države članice se ohrabruju da pruže podršku, finansijsku i drugu, kada je to neophodno, domaćinstvima u kojima su deca glava porodice. Države članice moraju svoje strategije usmeriti tako da prepoznaju lokalnu zajednicu kao faktor koji je na prvim linijama fronta odgovora na HIV/AIDS, te da svoje strategije postave tako da pružaju podršku zajednicama i pomognu im u naporima da što bolje podrže decu bez roditelja koja žive u njihovoj zajednici.

32. Mada institucionalizovana briga (smeštaj u dečje ustanove) može imati štetne efekte na razvoj deteta, države članice mogu ipak odlučiti da ovo rešenje može biti prihvatljivo kao prelazno u slučaju dece koja su ostala bez roditelja usled HIV/AIDS, i to onda kada nega u okviru hraniteljskih porodica lokalne zajednice nije dostupna. Komitet stoji na stanovištu da bilo koji oblik institucionalizovanja dece može služiti samo kao poslednje pribežište, i moraju se preduzeti mere da se zaštite dečja prava te da se deca odbrane od svih vrsta zloupotrebe i eksploatacije. U saglasnosti sa pravima dece na posebnu zaštitu i pomoć unutar ovih ustanova, a prema članovima 3, 20 i 25 Konvencije, mere treba sprovoditi najstrože moguće, kako bi se obezbedilo da ove institucije dečjeg staranja ispunjavaju posebne standarde brige i poštuju pravnu zaštitu. Države članice se podsećaju da moraju ograničiti vreme koje deca mogu provesti u ovim institucijama, a posebni programi moraju biti sačinjeni radi pružanja podrške svoj deci koja borave u ovim ustanovama, bez obzira da li su zaražena ili ugrožena HIV/AIDS-om, kako bi se uspešno reintegrisala u svoje lokalne zajednice.

(b) Žrtve seksualne i ekonomske eksploatacije

33. Devojčice i dečaci koji su lišeni sredstava za život i razvoj, a posebno deca koja su ostala bez roditelja usled AIDS-a, mogu biti izuzetno podložna različitim formama seksualne i ekonomske eksploatacije, uključujući pružanje seksualnih usluga ili riskantnog rada za novac, kako bi preživela, izdržavala svoje bolesne ili umiruće roditelje i mlađu braću i sestre, ili kako bi mogla da plate svoje školovanje. Deca koja su zaražena ili direktno ugrožena HIV/AIDS mogu se naći u dvostruko teškim okolnostima: suočavaju se sa diskriminacijom na osnovu njihove društvene i ekonomske marginalizacije, s jedne strane, a sa druge strane sa diskriminacijom usled njihovog HIV statusa ili statusa njihovih roditelja. Saglasno dečjim pravima prema članu 32, 34, 35 i 36 Konvencije, u cilju smanjenja osetljivosti (ranjivosti) dece na HIV/AIDS, države članice su dužne da zaštite decu od svih vidova ekonomske i seksualne eksploatacije, uključujući sprečavanje da padnu u ruke mrežama prostitucije, kao i da budu pošteđeni bilo kakvog teškog ili opasnog rada koji

može ugroziti njihovo obrazovanje kao i njihov zdravstveni, fizički, mentalni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj. Države članice moraju preduzeti snažnu akciju kako bi zaštitile decu od seksualne i ekonomske eksploatacije, trgovine i prodaje dece i, shodno članu 39, stvoriti mogućnosti za decu koja su bila podvrgnuta ovakvom lošem tretmanu da iskoriste pogodnosti službi nege i podrške kako državnih tako i nevladinih tela koja se bave ovom problematikom.

(c) Žrtve nasilja i zlostavljanja

34. Deca mogu biti izložena mnogobrojnim oblicima nasilja i zlostavljanja koji mogu uvećati njihov rizik zaraze virusom HIV-a, kao što mogu biti izložena nasilju koje je upravo rezultat njihove zaraženosti ili direktne ugroženosti HIV-om. Nasilje, uključujući silovanje i ostale oblike seksualnog zlostavljanja, može nastati u okviru porodice ili hraniteljske porodice, ili može biti izvršeno od strane osoba odgovornih za dete, uključujući nastavnike ili zaposlene u dečjim ustanovama kao što su popravni domovi ili institucije za decu sa mentalnim ili drugim hendikepom. Kako bi zaštitile dečja prava prema članu 19 Konvencije, države članice imaju obavezu da zaštite decu od svih oblika nasilja i zlostavljanja, kako u kući, tako i u školi, dečjoj ustanovi ili u okviru zajednice. Ovi programi moraju biti posebno prilagođeni okruženju u kome deca žive i njihovoj sposobnosti da prepoznaju i prijave zlostavljanje, kao i individualnim sposobnostima i samostalnosti. Komitet smatra da se korelaciji između HIV/AIDS-a i nasilja i zlostavljanja koja deca trpe u kontekstu rata i oružanog sukoba mora posvetiti posebna pažnja. Uvođenje i sprovođenje mera koje sprečavaju nasilje i zlostavljanje u ovakvim situacijama je od ključnog značaja, te države članice, kada se bave zaštitom dece, moraju obezbediti inkorporaciju pitanja HIV/AIDS-a i prava dece - devojčica i dečaka podjednako – koja su zloupotrebjavana od strane vojnog ili drugog uniformisanog osoblja da vrše kućne poslove ili pružaju seksualne usluge, ili koja su interno raseljena ili žive u izbegličkim kampovima. U skladu sa obavezama država članica prema članovima 38 i 39 Konvencije, aktivne informativne kampanje kombinovane sa dečjim savetovaništima i mehanizmima za prevenciju i rano otkrivanje nasilja i zlostavljanja moraju biti uspostavljeni u okviru konfliktom ili katastrofom zahvaćenih područja, kao i u okviru programa lokalne zajednice i nacionalnih odgovora na HIV/AIDS.

Zloupotreba supstanci

35. Upotreba supstanci od strane dece, uključujući alkohol i narkotike, mogu umanjiti mogućnost dečje kontrole nad svojim seksualnim ponašanjem i, kao rezultat, povećati njihovu osetljivost na HIV infekciju. Praksa ušpicavanja narkotika sa nesterilnom opremom dalje uvećava rizik prenošenja HIV virusa. Komitet podvlači da je neophodno veće razumevanje ponašanja dece koja koriste supstance, uključujući i sagledavanje uticaja koji zanemarivanje dece i kršenje njihovih prava ima na ovo ponašanje. U većini zemalja, deca nisu izvukla korist iz pragmatičnih programa za prevenciju HIV-a u odnosu na upotrebu supstanci, koji se, čak i kada takvi programi postoje, u najvećoj meri, odnose na odrasle. Komitet želi da istakne da politika i programi sačinjeni u cilju smanjenja zloupotrebe supstanci i prenošenja virusa HIV moraju prepoznati posebnu osetljivost i način života kod dece i adolescenata, a u kontekstu prevencije HIV/AIDS. Saglasno sa dečjim pravom iz članova 33 i 24 Konvencije, države članice su dužne da obezbede sprovođenje programa koji imaju za cilj da umanje faktore koji decu izlažu korišćenju supstanci, kao i onih programa koji pružaju deci koja zloupotrebjavaju supstance neophodno lečenje i podršku.

VI. Preporuke

36. Komitet ovim putem želi da reafirmiše preporuke koje su se pojavile na dan opšte diskusije o HIV/AIDS (CRC/80) i poziva države članice da:

1. Usvoje i sprovedu domaću i lokalnu politiku i kurs u vezi sa HIV/AIDS, uključujući Plan aktivnosti, strategije i programe koji su usredsređeni na decu i bazirani na

pravima i inkorporiraju dečja prava saglasno Konvenciji, uključujući uzimanje u obzir preporuka iz prethodnih paragrafa ovog Opšteg komentara i onih usvojenih na Specijalnom zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija o deci(2002.).

2. Naznače (rasporede) finansijske, tehničke i ljudske resurse do maksimalnog mogućeg stepena, kako bi podržali nacionalnu akciju i akciju lokalne zajednice (čl. 4), a kada je to moguće i u okviru konteksta međunarodne saradnje (pogledati niže, pod 7).

3. Preispitaju postojeće zakone ili izglasaju nove zakonske propise sa ciljem potpune implementacije člana 2 Konvencije, a posebno da javno i eksplicitno zabrane diskriminaciju baziranu na realnom ili navodnom HIV/AIDS statusu, kao i da svoj deci garantuju ravnopravan pristup svim relevantnim službama uz obraćanje posebne pažnje na dečje pravo na privatnost i diskreciju (tajnost), i ostalih preporuka koje je Komitet načinio u prethodnim paragrafima relevantnim za zakonodavstvo.

4. Uključe u rad domaćih mehanizama za nadzor i koordinaciju dečjih prava Plan aktivnosti, strategiju, politiku i programe za HIV/AIDS, i da razmotre uvođenje procedure naknadne procene koja bi posebno odgovarala na žalbe za zanemarivanje deteta ili kršenja prava deteta a u odnosu na HIV/AIDS, bez obzira da li ovo zahteva stvaranje novog zakonodavnog ili administrativnog tela ili bi bilo povereno postojećoj domaćoj instituciji.

5. Ponovo provere svoju HIV bazu podataka i obezbede da ona adekvatno uzme u obzir decu kao što je predviđeno Konvencijom, da podaci budu razgrupisani po uzrastu i polu, a idealno je da su složeni po grupama od 5 godina, i da, što je moguće više, odražavaju dečju pripadnost osetljivim grupama i ukažu na to da li postoji potreba za specijalnom pažnjom.

6. Uključe u svoj postupak izveštavanja, prema članu 44 CRC, informaciju o nacionalnoj HIV/AIDS politici i programima i, do stepena do kojeg je to moguće, naznače budžetsko planiranje i alokaciju sredstava na nacionalnom, regionalnom i lokalnim nivoima, kao i da, u okviru ovoga, proporcionalno naznače stavke koje su predodređene za prevenciju, negu, istraživanja i smanjenje impakta (uticaja.). Specifična pažnja mora biti posvećena stepenu do koga ovi programi i politika javno priznaju decu (u svetlu njihovih razvojnih mogućnosti) i njihova prava, i nivou do koga HIV-uslovljena dečja prava imaju svoje mesto u zakonodavstvu, politici i praksi, sa posebnim osvrtom na diskriminaciju dece po osnovu njihovog HIV statusa, kao i po osnovu činjenice da su ostala bez roditelja ili žive sa roditeljima koji su zaraženi HIV/AIDS. Komitet zahteva od država članica da, u svojim izveštajima, pruže detaljnu sugestiju o tome šta smatraju da su najvažniji prioriteti u okviru njihove jurisdikcije vezano za pitanje dece i HIV/AIDS, kao i da sumiraju program aktivnosti koji predlažu u narednih pet godina kako bi se pozabavili identifikovanim problemima. Ovo će im omogućiti da programi budu progresivno procenjeni nakon određenog proteka vremena.

7. U cilju unapređenja međunarodne saradnje, Komitet poziva UNICEF, WHO, UNFPA, UNAIDS i ostala relevantna međunarodna tela, organizacije i agencije da sistematski, na nacionalno nivou, daju doprinos naporima da se obezbede dečja prava u kontekstu HIV/AIDS-a, kao i da nastave da saraduju sa Komitetom na poboljšanju dečjih prava u kontekstu HIV/AIDS-a. Dalje, Komitet, takođe, insistira na tome da države koje pružaju razvojnu saradnju obezbede da strategije vezane za HIV/AIDS budu sačinjene tako da u potpunosti uzmu u obzir prava deteta.

8. Nevladine organizacije, kao i grupe, lokalne zajednice i ostali činioci građanskog društva, kao što su omladinske grupe, verske organizacije, ženske organizacije, tradicionalne vođe, uključujući verske i kulturne vođe, svi oni igraju vitalnu ulogu u odgovoru na HIV/AIDS pandemiju. Od država članica se zahteva da obezbede podsticajno okruženje za učesće civilnog sektora, što uključuje omogućavanje saradnje i koordinacije između različitih aktera i pružanje podrške kako bi mogli da rade efikasno i bez prepreka. (U ovom smislu, države članice se posebno ohrabruju da podrže puno prisustvo i participaciju ljudi koji žive sa HIV/AIDS-om, sa posebnim akcentom na uključivanju dece, u pružanju HIV/AIDS prevencije, nege, lečenja i podrške.)

Beleške

1. Na svom sedamnaestom zasjedanju (1998.) Komitet za prava deteta vodio je jednodnevnu opštu diskusiju na temu HIV/AIDS i dečja prava, u kojoj je preporučio brojne aktivnosti koje treba preduzeti uključujući posredovanje kod uključenja država članica u probleme HIV/AIDS koji se tiču dece. Ljudska prava u odnosu na HIV/AIDS takođe su bila predmet diskusije na Osmom Sastanku Rukovodilaca ugovornih tela za ljudska prava održanom 1997.; ovom temom su se bavili i Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, kao i Komitet za eliminaciju diskriminacije žena. Na sličan način se svake godine, već više od decenije, temom HIV/AIDS bavi Komesarijat za ljudska prava. UNAIDS i UNICEF su podvukli važnost dečjih prava u odnosu na HIV/AIDS u svim aspektima svog rada, dok se Svetska kampanja protiv AIDS-a iz 1997. fokusirala na temu "Deca koja žive u svetu sa AIDS-om", a 1998. na "Snage za promenu: Svetska anti-AIDS kampanja sa mladima". UNAIDS i Kancelarija Visokog Komesarijata za ljudska prava takođe su proizveli smernice *Međunarodna rukovodeća načela o HIV/AIDS i ljudska prava* (1998.) kao i svoje *Poboljšane smernice 6* (2002.) u cilju unapređenja i zaštite ljudskih prava u kontekstu HIV/AIDS. Na međunarodnom političkom nivou, prava koja se tiču problematike HIV/AIDS priznata su na Specijalnom zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija u *Declaration of Commitment on HIV/AIDS, A World Fit for Children* a u okviru Specijalnog zasjedanja o deci Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija, i u ostalim međunarodnim i regionalnim dokumentima.

Trideset treće zasedanje (2003.)
Opšti komentar br. 4: Zdravlje i razvoj adolescenata
u kontekstu Konvencije o pravima deteta
Uvod

Konvencija o pravima deteta definiše dete kao "svako ljudsko biće ispod 18 godina, ukoliko se, prema zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiže ranije" (čl. 1). Posledično, adolescenti uzrasta do 18 godina jesu uživaoci svih prava zaštićenih Konvencijom; imaju pravo na posebne zaštitne mere i, u zavisnosti od njihovih razvojnih mogućnosti, mogu progresivno upražnjavati svoja prava.

Adolescencija je period koji se karakteriše rapidnim fizičkim, kognitivnim i socijalnim promenama uključujući seksualno i reproduktivno sazrevanje, postepeno jačanje kapaciteta kako bi se uskoro preuzelo ponašanje i uloga odraslih koji zahtevaju nove odgovornosti, znanja i veštine. Mada adolescenti, generalno, predstavljaju zdravu grupu populacije, sazrevanje takođe donosi novi izazov za zdravlje i razvoj, usled relativne osetljivosti i pritiska od strane društva, uključujući vršnjake, da se prihvati ponašanje rizično po zdravlje. Ovi izazovi uključuju razvijanje sopstvenog identiteta i kontakt sa sopstvenom seksualnošću. Dinamičan period tranzicije ka životu odraslih je, takođe, generalno, period pozitivnih promena, iniciranih značajnim mogućnostima adolescenata da brzo uče, da iskuse nove i raznoobrazne situacije, da razviju i koriste kritičko mišljenje, da upoznaju slobodu, da budu kreativni i da se socijalizuju.

Komitet za prava deteta sa zabrinutošću primećuje da, pri implementaciji njihovih obaveza prema Konvenciji, države članice nisu poklonile dovoljno pažnje specifičnim problemima adolescenata kao nosilaca prava, niti unapređenju njihovog zdravlja i razvoja. Ovo je motivisalo Komitet da usvoji ovaj Opšti komentar kako bi podigao svesnost i pružio državama članicama smernice i podršku u njihovim naporima da garantuju poštovanje, zaštitu i ispunjavanje prava adolescenata, uključujući posebne strategije i kurs kroz formulaciju.

Komitet razume koncept «zdravlje i razvoj» mnogo šire nego što je strogo ograničeno odredbama člana 6 (pravo na život, opstanak i razvoj) i 24 (pravo na zdravlje) Konvencije. Jedan od ciljeva ovog opšteg komentara jeste da identifikuje glavna ljudska prava koja zahtevaju unapređenje i zaštitu, kako bi se obezbedilo da adolescenti uživaju najviši dostignuti standard zdravlja, da se razviju na uravnotežen način, i da su adekvatno pripremljeni da zakorače u svet odraslih i preuzmu konstruktivnu ulogu u okviru svoje zajednice i društva u celini. Ovaj Opšti komentar treba posmatrati u kombinaciji sa Konvencijom i njena dva Fakultativna Protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji, dečjoj pornografiji, o učestvovanju dece u oružanim sukobima, kao i ostalim relevantnim međunarodnim normama i standardima ljudskih prava.¹

I. Osnovna načela i druge obaveze država članica

1. Kao što je usvojeno na Svetskoj Konferenciji o ljudskim pravima (1993.) i mnogo puta ponovljeno od strane Komiteta, dečja prava su, takođe, nerazdvojiva i međusobno povezana. Kao dodatak članovima 6 i 24, i ostale odredbe i načela konvencije su ključne u garantovanju da adolescenti potpuno uživaju pravo na zdravlje i razvoj.

Pravo na nediskriminaciju

2. Države članice imaju obavezu da garantuju da sva ljudska bića ispod 18 godina starosti uživaju sva prava iz Konvencije bez diskriminacije (član 2), bez obzira na "rasu,

boju kože, pol, jezik, religiju, političke ili druge stavove, nacionalnost, etničko ili društveno poreklo, imovinsko stanje, hendikepiranost, status po rođenju ili neki drugi status". Tu, također, spada i seksualna orijentacija adolescenata kao i njihovo zdravstveno stanje (uključujući HIV/AIDS i mentalno zdravlje). Adolescenti koji su subjekti diskriminacije više su izloženi zlostavljenju i ostalim vidovima nasilja i eksploataciji, i njihovo zdravlje i razvoj su time još ugroženiji. Zbog toga oni i imaju pravo na posebnu pažnju i zaštitu od strane svih segmenata društva.

Odgovarajuće savetovanje u korišćenju prava

3. Konvencija priznaje odgovornosti, prava i obaveze roditelja (ili drugih osoba pravno odgovornih za dete) da "obezbede, na način koji je u skladu sa razvojnim kapacitetima deteta, odgovarajuće usmeravanje i savetovanje u korišćenju prava po Konvenciji od strane deteta" (član 5). Komitet smatra da je potrebno da roditelj, ili druga osoba pravno odgovorna za dete, pažljivo ispuni svoje pravo i obavezu pružajući svojoj adolescentnoj deci usmerenje i pomoć u korišćenju njihovih prava. Oni imaju obavezu da uzmu u obzir stavove adolescenta, u skladu sa njihovim godinama i stepenom zrelosti, i da obezbede bezbedno i potsticajno okruženje u kome adolescent može da se razvija. U svom porodičnom okruženju, adolescent mora biti prihvaćen kao aktivni nosilac prava koji ima kapacitet da postane kompletan i odgovoran građanin, ukoliko mu se pruži odgovarajuća pomoć i usmerenje.

Poštovanje gledišta (mišljenja) deteta

4. Pravo na slobodno izražavanje mišljenja i na poštovanje istog (član 12) također je ključno za ostvarivanje prava adolescenata na zdravlje i razvoj. Države članice moraju da osiguraju da se adolescentima pruži prava mogućnost da slobodno izraze svoje mišljenje o svim stvarima koje ih se tiču, pogotovu u okviru porodice, škole, i u svojoj zajednici. Da bi adolescenti bili u mogućnosti da bezbedno i pravilno koriste ovo pravo, vlasti, roditelji i ostale odrasle osobe koje rade sa ili za decu, moraju da stvore okruženje koje je utemeljeno na poverenju, razmeni informacija, na sposobnosti da se adolescenti saslušaju i na razumnom savetovanju, koje je potsticajno za adolescente da ravnopravno učestvuju, čak i u procesu donošenja odluka.

Pravne i sudske mere i postupci

5. Prema članu 4 Konvencije, "države članice će pokrenuti sve pravne, administrativne i ostale mere za implementaciju navedenih prava." U kontekstu prava adolescenata na zdravlje i razvoj, države članice moraju da obezbede da specifične pravne potrebe budu garantovane domaćim zakonom, uključujući i minimalan dozvoljeni uzrast koji je potreban za pristanak na seks, brak i mogućnost lečenja bez pristanka roditelja. Minimalan dozvoljeni uzrast mora da bude isti za dečake i za devojčice (član 2 Konvencije), i to tako da što jasnije reflektuje status ljudskog bića ispod 18 godina kao nosioca prava, u skladu sa njegovim razvojnim mogućnostima, uzrastom i zrelošću (članovi 5 i 12 do 17). Dalje, adolescenti moraju da imaju lak pristup sistemu žalbi kao i sudskim i odgovarajućim vansudskim mehanizmima kompenzacije koji bi mu obezbedjivali pravičan i odgovarajući postupak, sa posebnim osvrtom na pravo privatnosti (čl. 16).

Građanska prava i slobode

6. Konvencija definiše građanska prava i slobode dece i adolescenata u članovima 13 do 17. Ona su ključna za garantovanje prava na zdravlje i razvoj adolescenata. Član 17 utvrđuje da dete ima pravo na "pristup informacijama i pisanim materijalima iz domaćih i

stranih izvora, a pogotovo onih koji imaju za cilj poboljšanje njenih/negovih društvenih, duhovnih i moralnih vrednosti, fizičkog i mentalnog zdravlja". Pravo adolescenta na pristup adekvatnim informacijama ključno je ukoliko države članice hoće da promovisu isplative mere, kroz zakone, politiku i programe, kroz brojne situacije vezane za zdravlje, uključujući one koje su pokrivene članovima 24 i 33 kao što je planiranje porodice, prevencija nesrećnih slučajeva, zaštita od negativnog uticaja tradicije, u smislu ranih brakova i sakaćenja ženskih genitalija, i kao što je zloupotreba alkohola, duvana i ostalih štetnih supstanci.

7. U cilju unapređenja zdravlja i razvoja adolescenata, države članice se pozivaju da strogo poštuju njihovo pravo na privatnost i diskreciju, uključujući pružanje savetovanja o zdravstvenim problemima (čl. 16). Pružaoci zdravstvene zaštite imaju obavezu da drže u tajnosti zdravstvene informacije vezane za adolescente, imajući na umu osnovna načela Konvencije. Ove poverljive informacije smeju se obelodaniti samo uz pristanak adolescenta, ili u istim situacijama koje se odnose i na kršenje poverljivosti podataka odraslih osoba. Adolescenti koji su dovoljno zreli za savetovanište bez prisustva roditelja ili druge osobe, imaju pravo na privatnost i mogu zahtevati garantovanje diskrecije zdravstvenih usluga uključujući lečenje.

Zaštita od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije²

8. Države članice moraju preduzeti efikasne mere kako bi osigurali da adolescenti budu zaštićeni od svih oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja i eksploatacije (čl. 19, 32-36 i 38), obraćajući posebnu pažnju na specifične vidove zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije koji posebno pogađaju ovu grupu. Države članice su naročito obavezne da usvoje posebne mere kako bi obezbedile fizički, seksualni i mentalni integritet adolescenata sa hendikepom, koji su posebno osetljivi na zlostavljanje i zanemarivanje. Države članice takođe moraju omogućiti da adolescenti koji su pogođeni siromaštvom i socijalno marginalizovani, ne budu i kriminalizovani. U ovom smislu, treba rasporediti finansijske i ljudske resurse tako da se unapredi istraživanje koje bi ustanovilo koji su to lokalni i nacionalni zakonski propisi, politika i praksa koji moraju biti usvojeni. Politika i strategija moraju biti redovno revidirani i adekvatno korigovani. Kod usvajanja ovih mera, države članice moraju uzeti u obzir razvojne mogućnosti adolescenata i uključiti ih na odgovarajući način u razvoj ovih mera, uključujući tu i programe koji su namenjeni njihovoj zaštiti. U ovom kontekstu, Komitet podvlači pozitivan uticaj koji edukacija dobijena od strane vršnjaka može imati, kao i pozitivni primer tinejdžerskih idola (role-model), posebno iz sveta umetnosti, zabave ili sporta.

Prikupljanje podataka

9. Sistematsko prikupljanje podataka neophodno je kako bi države članice mogle nadzirati zdravlje i razvoj adolescenata. Države članice moraju usvojiti mehanizme prikupljanja podataka koji dozvoljavaju razgrupisavanje po polu, uzrastu, poreklu i socio-ekonomskom statusu, kako bi se situacija i stanje u različitim grupama moglo lakše pratiti. Podaci takođe moraju biti sakupljeni u cilju proučavanja situacije u specifičnim grupama, kao što su etničke i/ili starosedelačke manjine, adolescenti-migranti ili izbeglice, adolescenti sa hendikepom, adolescenti koji rade, itd. Tamo gde je odgovarajuće, adolescenti treba da učestvuju u analizi prikupljenog, kako bi se obezbedila pravilna interpretacija i omogućilo da se informacije shvate i koriste na delikatan način sa punim osećajem za adolescente.

II. Stvaranje bezbednog i podsticajnog okruženja

10. Zdravlje i razvoj adolescenata snažno je determinisano okruženjem u kome žive. Stvaranje bezbednog i podsticajnog okruženja zahteva odnos i delovanje kako neposrednog okruženja adolescenata – porodice, vršnjaka, škola i službi – tako i šireg okruženja kojeg čine, između ostalog, vođe lokalne zajednice i verske vođe, mediji, nacionalna i lokalna politika i zakonodavstvo. Unapređenje i sprovođenje odredbi i načela iz Konvencije, a posebno članova: 2-6, 12-17, 24, 28, 29 i 31 predstavlja ključnu garanciju prava adolescenata na zdravlje i razvoj. Države članice moraju da preduzmu mere za podizanje svesnosti i stimulisanje, i/ili regulišu delovanje kroz formulisanje politike kursa ili usvajanja zakonskih propisa i implementaciju programa posebno načinjenih za adolescente.

11. Komitet podvlači značaj porodičnog okruženja, uključujući članove proširene porodice i zajednice ili ostalih osoba pravno odgovornih za dete ili adolescenta (čl. 5 i 18). Mada većina adolescenata raste u funkcionalnim porodicama, za neke adolescente porodica ne predstavlja bezbedno i blagonaklono okruženje.

12. Komitet poziva države članice da razviju i sprovedu, na način koji odgovara razvojnim mogućnostima adolescenata, zakonske propise, politiku i programe u cilju unapređenja zdravlja i razvoja adolescenata, i to tako što će: (a) pružati roditeljima (ili pravnim starateljima) odgovarajuću pomoć kroz razvijanje institucija, ustanova i službi koje adekvatno podržavaju dobrobit adolescenata uključujući, kada je potrebno, i materijalnu pomoć i podršku u hrani, odeći i smeštaju (čl. 27 (3)); (b) pružati adekvatne informacije i podršku roditeljima u cilju postizanja odnosa poverenja i diskrecije u kojima će pitanja, na primer, seksualnosti i seksualnog ponašanja i rizičnog načina života moći otvoreno da se iznose uz pronalaženje prihvatljivih rešenja koja poštuju prava adolescenata (čl. 27 (3)); (c) obezbediti mladim majkama i očevima adolescentima podršku i savetovanje u cilju kako njihove dobrobiti tako i dobrobiti njihove dece (čl. 24 (f), 27 (2-3)); (d) obratiti posebnu pažnju i pružiti podršku, uvažavajući vrednosti i norme etničkih i drugih manjina, adolescentima i njihovim roditeljima (ili zakonskim starateljima) čije se tradicije i norme mogu znatno razlikovati od normi zajednice u kojoj žive, i (e) garantovati da će se intervencije u okviru porodice radi zaštite adolescenata, i, kada je neophodno, odvajanje od porodice npr. usled zlostavljanja ili zanemarivanja, odvijati po svemu prema važećim zakonskim propisima i procedurama. Ovi propisi i procedure moraju biti procenjeni i revidirani, kako bi se utvrdilo da su u saglasnosti sa načelima Konvencije.

13. Škola igra važnu ulogu u životu mnogih adolescenata kao ustanova za učenje, razvoj i socijalizaciju. Član 29 (1) utvrđuje da obrazovanje mora biti usmereno na «razvoj detetove ličnosti, talenata i mentalnih i psihičkih sposobnosti do njihovog punog potencijala». Kao dodatak ovome, Opšti komentar br.1 o ciljevima obrazovanja navodi da «Obrazovanje mora biti usmereno na to da ... nijedno dete ne napusti školu a da nije opremljeno znanjem i sposobnostima da se suoči sa izazovima koje donosi njen ili njegov život. Osnovne veštine moraju uključivati ... sposobnost donošenja uravnoteženih odluka; mogućnost razrešavanja konfliktnih situacija na nenasilan način; i razvoj zdravog stila života i dobrih socijalnih odnosa....» Uzimajući u obzir značaj adekvatnog obrazovanja za trenutno i buduće zdravlje i razvoj adolescenata, kao i njihove dece, Komitet nalaže državama članicama, a u skladu sa članom 28 i 29 Konvencije: (a) da obezbede obavezno, dostupno, kvalitetno i besplatno osnovno obrazovanje, a da srednje i više obrazovanje bude dostupno i pristupačno svim adolescentima; (b) da organizuju dobro-funkcionišuće škole i rekreativne sadržaje koji ne predstavljaju rizik po zdravlje svojih polaznika, uključujući vodu i sanitarne čvorove kao i bezbedan put do škole; (c) da preduzmu neophodne aktivnosti kako bi onemogućili i zabranili sve oblike nasilja i zlostavljanja, uključujući seksualno zlostavljanje, telesne kazne i drugo surovo, nehumano ili ponižavajuće ponašanje ili kažnjavanje u okviru škole, od strane školskog osoblja ili između samih učenika; (d) da iniciraju i podrže mere, stavove i aktivnosti koji promovišu zdravo ponašanje dece, uključujući i ubacivanje relevantnih pitanja i tema u nastavne planove.

14. Tokom adolescencije, veliki broj mladih ljudi napušta školu kako bi počeo da privređuje za život i pomože u izdržavanju porodice, radeći u formalnom ili neformalnom (ne-oficijelnom) sektoru. Učešće u radnim aktivnostima, prema međunarodnim standardima, dokle god ne ugrožava uživanje bilo kog prava adolescenata, uključujući zdravlje i obrazovanje, može pogodovati razvoju adolescenata. Komitet obavezuje države članice da preduzmu sve neophodne mere kako bi ukinule svaki oblik dečjeg rada, počevši od najgorih oblika; da prestano revidiraju domaću pravnu regulativu o minimalnom uzrastu za zapošljavanje kako bi ih uskladile sa međunarodnim standardima, i da regulišu radno okruženje i uslove za adolescente koji rade (u skladu sa članom 32 Konvencije, kao i sa ILO Konvencijom br.138 i 182), kako bi obezbedile njihovu potpunu zaštitu i pristup pravnim mehanizmima obeštećenja.

15. Komitet takođe podvlači da, u skladu sa članom 23 (3) Konvencije, treba uzeti u obzir posebna prava adolescenata sa hendikepom, i pružiti im podršku kako bi hendikepirana deca/adolescenti imali pristup kvalitetnom obrazovanju. Države članice moraju priznati načela ravnopravnih mogućnosti osnovnog, srednjeg i višeg obrazovanja za hendikepiranu decu/adolescente, tamo gde je moguće, u okviru regularnih škola.

16. Komitet je zabrinut što rani brakovi i trudnoća predstavljaju suštinske faktore u zdravstvenim problemima, a u vezi sa seksualnim i reproduktivnim zdravljem, uključujući HIV/AIDS. Pravni minimum starosti za sklapanje braka, kao i faktički uzrast pri sklapanju brakova, posebno kad su u pitanju devojčice, još je jako nizak u nekim državama članicama. U ovome leži i nekoliko ne-zdravstvenih problema: deca koja rano uđu u brak, posebno devojčice, često su primorane da napuste obrazovanje te postaju marginalizovana u odnosu na društvene aktivnosti. Dalje, u nekim državama članicama deca u braku se, sa pravnog stanovišta, smatraju odraslima čak i ako imaju ispod 18 godina, što im uskraćuje sve mere specijalne zaštite koje im prema Konvenciji pripadaju. Komitet odlučuje preporučuje da države članice revidiraju i, gde je to neophodno, koriguju svoje zakonske propise i praksu kako bi povećali pravni minimum starosti za sklapanje braka sa i bez pristanka roditelja na 18 godina, podjednako za devojčice i za dečake. Komitet za eliminaciju diskriminacije žena sačinio je sličnu preporuku (Opšta preporuka br. 21, iz 1994.).

17. U većini zemalja, povrede usled nesrećnog slučaja ili usled nasilja predstavljaju preovlađujući razlog smrti ili trajnog invaliditeta među adolescentima. U vezi navedenog, Komitet je zabrinut zbog povreda i smrti nastalih usled saobraćajnih nesreća, koji neproporcionalno ugrožavaju adolescente. Države članice moraju usvojiti i obezbediti legislativu i programe kako bi poboljšali sigurnost na putevima, uključujući vozačke obuke i ispite za adolescente, kao i usvajanje ili osnaživanje legislative koja se pokazala kao krajnje efikasna, kao što je, na primer, obaveza imanja važeće vozačke dozvole, nošenje vezanih pojaseva u vozilu ili zaštitne kacige na motorima, i obezbeđivanje i obeležavanje pešačkih zona.

18. Komitet je takođe veoma zabrinut zbog visoke stope samoubistava u okviru ove starosne grupe. Mentalni poremećaji, rastrojstva i psihosocijalne bolesti relativno su česte pojave kod adolescenata. U mnogim zemljama simptomi kao što su depresija, poremećaji ishrane i auto-destruktivno ponašanje koje ponekad vode u samopovređivanje i samoubistvo - u porastu su. Oni mogu biti povezani sa, između ostalog, nasiljem, maltretiranjem, zlostavljanjem i zapostavljanjem, uključujući seksualno zlostavljanje, sa nerealno visokim očekivanjima, i/ili ponižavajućim inicijacijama među vršnjacima, kako u školi tako i izvan nje. Države članice moraju ovim adolescentima obezbediti svu raspoloživu pomoć.

19. Nasilje je rezultat kompleksnog uzajamnog dejstva ljudskog, porodičnog, i društvenog faktora. Osetljive grupe adolescenata, kao što su beskućnici, mladi koji žive u ustanovama, koji pripadaju bandama ili koji su bilo regrutovani kao deca-vojnici, posebno snažno su izloženi kako institucionalnom tako i interpersonalnom nasilju. Prema članu 19 Konvencije, države članice moraju preduzeti sve odgovarajuće mere³ da bi sprečile i eliminisale: (a) institucionalno nasilje nad adolescentima, uključujući donošenje zakonodavnih i administrativnih mera vezanih za javne i privatne ustanove za adolescente (škole, institucije za hendikepirane adolescente, vaspitnopolovne domove, i sl.), obuku i kontrolu osoblja zaduženog za decu u ustanovama ili koje na drugi način ima kontakt sa decom kroz svoj rad, uključujući i policiju; i (b) interpersonalno nasilje među adolescentima, uključujući pružanje podrške adekvatnom roditeljstvu, socijalnom i obrazovnom razvoju u ranom detinjstvu, promociji nenasilnih kulturnih modela i vrednosti (kao što je predviđeno članom 29 Konvencije), strogo kontrolišući vatreno oružje i ograničavajući pristup alkoholu i narkoticima.

20. U svetlu članova 3, 6, 12, 19 i 24 (3) Konvencije, države članice moraju preduzeti sve efikasne mere kako bi eliminisale sve akte i delatnosti koje ugrožavaju pravo na život adolescenata, uključujući i ubistvo žena radi odbrane časti (honour killings). Komitet snažno podstiče države članice da razviju i implementiraju kampanju za podizanje svesnosti, izradu obrazovnih programa kao i usvajanje zakonskih propisa koji imaju za cilj da promene preovlađujuće stavove i odnose, i preispitaju rodne uloge i stereotipe koji doprinose štetnim tradicionalnim praksama. Dalje, države članice su dužne da omoguće uspostavljanje multidisciplinarnih centara za informisanje i savetovanje o štetnim aspektima pojedinih tradicionalnih praksi, kao što su rani brakovi i sakaćenje ženskih genitalija.

21. Komitet je zabrinut zbog uticaja marketiranja (reklamiranja) nezdravih proizvoda i životnog stila na zdravstveno ponašanje adolescenata. U skladu sa članom 17 Konvencije, države članice su obavezne da zaštite adolescente od informacija koje su štetne po njihovo zdravlje i razvoj, podvlačeći, istovremeno, njihovo pravo na informacije i na materijale iz različitih domaćih i međunarodnih izvora. Zato se preporučuje državama članicama da regulišu ili zabrane reklamiranje kao i informacije o supstancama kao što su alkohol i duvan, posebno kad ove reklame imaju decu i adolescente kao ciljnu grupu⁴.

III. Informacije, razvijanje navika, savetovaništva i zdravstvene službe

22. Adolescenti imaju pravo pristupa adekvatnim informacijama koje su od esencijalnog značaja za njihovo zdravlje i razvoj, kao i za njihovu sposobnost da smisleno participiraju u društvu. Obaveza je država članica da svim adolescentima – i devojčicama i dečacima – kako u školi tako i izvan nje, omoguće da dobiju tačne i odgovarajuće informacije o tome kako da zaštite svoje zdravlje i upražnjavaju zdrave navike. Ovo mora uključivati informacije o korišćenju i zloupotrebi duvana, alkohola i ostalih supstanci, kao i o bezbednom seksualnom ponašanju, zdravoj ishrani i fizičkoj aktivnosti.

23. Kako bi mogli adekvatno da deluju na dobijene informacije, adolescenti moraju da razviju neophodne navike i veštine, uključujući naviku brige o sebi kao što je pripremanje hranjivog uravnoteženog obroka i navike održavanja lične higijene, kao i veštine neophodne da se izbore sa određenim društvenim situacijama kao što su interpersonalna komunikacija, donošenje odluka i snalaženje u stresnim i konfliktnim okolnostima. Države članice moraju da stimulišu i podrže mogućnosti da se takve veštine razviju, između ostalog, kroz formalnu i neformalnu edukaciju i programe obuke, i kroz omladinske organizacije i medije.

24. U svetlu članova 3, 17 i 24 Konvencije, države članice moraju da obezbede adolescentima pristup informacijama o seksu i reprodukciji, uključujući informacije o planiranju porodice i kontracepciji, o opasnostima trudnoće u ranom uzrastu, o zaštiti od

HIV-a i o prevenciji i lečenju polnih bolesti (STD). Kao dodatak ovome, države članice moraju da im obezbede pristup odgovarajućim informacijama, bez obzira na njihovo bračno stanje i na to da li njihovi roditelji ili staratelji to odobravaju. Neophodno je pronaći odgovarajuće načine i metode za pružanje informacija koje su adekvatne i koje odražavaju osobenosti adolescentskih prava devojčica i dečaka. Sa te strane, države članice se ohrabruju da omoguće aktivno učešće adolescenata u kreiranju i širenju informacija putem raznovrsnih kanala izvan škole, uključujući omladinske organizacije, verske zajednice i ostale grupe, i putem medija.

25. Prema članu 24 Konvencije, države članice su dužne da adolescentima sa mentalnim poremećajem obezbede odgovarajuće lečenje i rehabilitaciju, da učine da zajednica prepozna rane znake i simptome i ozbiljnost ovakvih stanja, i da adolescente zaštiti od nepotrebnog pritiska, uključujući i psihosocijalni stres. Države članice su takođe dužne da se bore sa stigmom i diskriminacijom koju mentalne bolesti sa sobom nose, u smislu njihovih obaveza preuzetih po članu 2. Svaki mentalno oboleli adolescent ima pravo na lečenje i brigu, što je duže moguće, u zajednici u kojoj živi. Kada hospitalizacija ili odlazak u psihijatrijsku ustanovu postanu neophodni, takva odluka treba da bude donešena u skladu sa načelom "u najboljem interesu deteta". Kada dodje do hospitalizacije ili odlaska u psihijatrijsku ustanovu, pacijentu se mora pružiti maksimalna mogućnost da uživa sva prava po Konvenciji, uključujući pravo na obrazovanje i pravo na rekereaciju⁵. Gde je to moguće, adolescenti moraju biti odvojeni od odraslih. Kada je to neophodno i moguće, države članice moraju da osiguraju adolescentima kontakt sa ličnim predstavnikom koji nije član porodice, a koji će zastupati njihove interese⁶. U skladu sa članom 25 Konvencije, države članice moraju periodično da evaluiraju razlog smeštanja adolescenata u bolnicu ili psihijatrijsku ustanovu.

26. Adolescenti, kako devojčice tako i dečaci, podležu riziku da budu zaraženi bolestima koje se prenose seksualnim putem (STD), uključujući i HIV/AIDS⁷. Države članice moraju da obezbede da im odgovarajuća dobra, usluge i informacije za prevenciju i lečenje STD bolesti, uključujući i HIV/AIDS, budu lako dostupni. U cilju postizanja ovoga, države članice se pozivaju: (a) da razviju efikasne programe prevencije, uključujući mere koje će pomoći da se izmene kulturološki stavovi o potrebama adolescenata za kontracepcijom i STD prevencijom, i pozabave se kulturnim i drugim tabuima koji okružuju seksualnost mladih; (b) da usvoje zakonske propise kojima će se boriti protiv pojava koje ili povećavaju rizik adolescenata od zaraze ili doprinose marginalizaciji adolescenata koji su već zaraženi STD, uključujući HIV; (c) da preduzmu mere kako bi se uklonile sve barijere koje koče pristup adolescenata informacijama, preventivnim merama, kao što su prezervativi, i nezi.

27. Devojkama-adolescentima moraju biti dostupne informacije o šteti koju rani brakovi i trudnoća mogu prouzrokovati u njihovom uzrastu, a one koje su zatrudnele moraju imati pristup zdravstvenim službama koje imaju sluha (osećaja) za njihova prava i posebne potrebe. Države članice moraju preduzeti neophodne mere da smanje oboljevanje mladih majki-adolescenata i njihovu smrtnost, posebno izazvanih ranim trudnoćama i opasnim metodama pobačaja, te da podrže roditelje-adolescente. Mlade majke, pogotovu tamo gde je izostala podrška, mogu biti podložne depresiji i strahovima, koja ugrožava njihovu sposobnost da se staraju o detetu. Komitet zahteva od država članica: (a) da razviju i implementiraju programe koji obezbeđuju pristup seksualnim i reproduktivnim zdravstvenim službama, uključujući planiranje porodice, kontracepciju i bezbedne metode pobačaja tamo gde pobačaj nije nezakonit, adekvatnu ginekološku negu i savetovanje; (b) da neguju pozitivan i blagonaklon odnos prema roditeljima-adolescentima; i (c) da razviju politiku kursa koja će dozvoliti majkama-adolescentima da nastave obrazovanje.

28. I pre nego što roditelji daju svoj pristanak, adolescentima treba pružiti šansu da slobodno iskažu svoja mišljenja i omogućiti da ta mišljenja dobiju svoju težinu i poštovanje,

u svemu prema članu 12 Konvencije. Ipak, ako je adolescent u dovoljnoj meri zreo, pristanak bi trebalo tražiti od nje/njega lično, a roditelje obavestiti ukoliko je to u "najboljem interesu deteta" (čl. 3).

29. U odnosu na pitanja privatnosti i diskrecije, kao i na pitanje davanja pristanka na lečenje, države članice moraju (a) da donesu zakone ili instrukcije kako bi garantovali pružanje poverljivog saveta u vezi lečenja a kako bi adolescenti mogli doneti odluku i dati svoj pristanak na osnovu pune informacije. Ovi zakoni i instrukcije moraju odrediti uzrast za ovaj postupak, ili da se pozovu na razvojne sposobnosti deteta; (b) da, za zdravstveno osoblje, obezbede obuku o pravima adolescenata na privatnost i diskreciju (poverljivost), o pravu da budu obavesteni o planiranom lečenju i da daju pristanak na lečenje na osnovu pune informacije o istom.

IV. Osetljivost i rizik

30. Kod omogućavanja poštovanja prava adolescenata na zdravlje i razvoj, treba uzeti u obzir kako individualno ponašanje adolescenata tako i faktore okruženja koji uvećavaju njihovu osetljivost i rizik. Faktori okruženja, kao što su oružani sukob ili socijalna izopštenost, uvećavaju osetljivost adolescenata na zlostavljanje i na druge oblike nasilja i eksploatacije, i na taj način strogo ograničavaju sposobnosti adolescenata da načine individualan, zdrav izbor ponašanja. Na primer, odluka da se upuste u seks bez zaštite povećava rizik ugrožavanja zdravlja adolescenata.

31. U skladu sa članom 23 Konvencije, adolescenti sa mentalnih ili fizičkim hendikepom imaju podjednako pravo na najviši dostignuti standard fizičkog i mentalnog zdravlja. Države članice imaju obavezu da adolescentima sa hendikepom omoguće sredstva neophodna za ostvarivanje njihovih prava⁸. Države članice moraju: (a) da obezbede da su zdravstvene ustanove, dobra i usluge dostupne svim adolescentima sa hendikepom, i da ove ustanove i službe promovišu njihovo samopouzdanje i nezavisnost, kao i aktivno učešće u društvu; (b) da omoguće da neophodna oprema i lična podrška budu dostupni kako bi adolescenti sa hendikepom mogli da se kreću okolo, da učestvuju i komuniciraju; (c) da obrate posebnu pažnju na specijalne potrebe vezane za seksualnost adolescenata sa hendikepom; i (d) uklone barijere koje sprečavaju adolescente sa hendikepom da ostvaruju svoja prava.

32. Države članice moraju pružiti posebnu zaštitu adolescentima-beskućnicima, kao i onima koji rade u neformalnom sektoru. Adolescenti-beskućnici su posebno osetljivi i podložni nasilju, zlostavljanju i seksualnoj eksploataciji, kao i auto-destruktivnom ponašanju, zloupotrebi supstanci (toksikomaniju) i mentalnim rastrojstvima (poremećajima). U ovom smislu, od država članica se zahteva: (a) da razviju politiku i usvoje ili osnaže legislativu koja štiti ove adolescente od nasilja, npr. lica odgovorna za sprovođenje zakona; (b) da razviju strategije za pružanje adekvatnog obrazovanja i pristupa zdravstvenoj zaštiti, i za mogućnost razvijanja životnih navika i veština.

33. Adolescenti koji su seksualno eksploatisani, uključujući prostituciju i pornografiju, izloženi su znatnom riziku po zdravlje, uključujući bolesti STD i HIV/AIDS, neželjenu trudnoću, riskantne abortuse, nasilje, i psihička rastrojstva. Oni imaju pravo na fizički i psihički oporavak i socijalnu reintegraciju u podsticajnom okruženju koje promoviše zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo (čl. 39). Obaveza države članice jeste da usvoji i primeni zakone koji zabranjuju sve oblike seksualne eksploatacije i trafikinga; da sarađuje sa ostalim državama članicama u eliminaciji međudržavnog trafikinga; da omogući odgovarajuće zdravstvene i savetodavne službe adolescentima koji su bili izloženi seksualnoj eksploataciji, omogućujući im da budu tretirani kao žrtve a ne prekršioc.

34. Dalje, treba istaći da adolescenti koji su bili izloženi siromaštvu, oružanom sukobu, svim oblicima nepravde, raspadu porodice, političkoj, socijalnoj i ekonomskoj nestabilnosti, kao i svim vidovima migracije – mogu biti posebno osetlji (ranjivi). Ove situacije mogu ozbiljno narušiti njihovo zdravlje i razvoj. Države članice mogu drastično smanjiti nivoe osetljivosti i faktore rizika, tako što će značajno investirati u mere i politiku prevencije; one takođe moraju obezbediti isplativ (rentabilan) način na koji će društvo pomoći adolescentima da se harmonično razvijaju u slobodnom društvu.

V. Priroda obaveza države

35. Ispunjavajući svoje obaveze u odnosu na zdravlje i razvoj adolescenata, države članice moraju uvek uzimati u obzir četiri opšta principa Konvencije. Komitet smatra da države članice moraju primeniti sve neophodne zakonske, administrativne i druge mere a u cilju realizacije i monitoringa (nadziranja) prava adolescenata na zdravlje i razvoj, kao što je garantovano Konvencijom. U ovom smislu, države članice moraju posebno pažljivo ispuniti sledeće obaveze:

(a) Da sazdaju sigurno i blagonaklono okruženje za adolescente, uključujući tu i njihove porodice, škole, u sve vrste ustanova u kojima mogu živeti, u okviru njihovog radnog mesta i/ili u okviru društva u celini;

(b) Da osiguraju adolescentima pristup informacijama koje su od suštinskog značaja za njihovo zdravlje i razvoj, da imaju mogućnost da učestvuju u donošenju odluka koje se tiču njihovog zdravlja (posebno kroz pristanak na osnovu pune informacije, i prava na poverljivost), da stiču životne navike i veštine, da dobiju adekvatne informacije prilagođene njihovom uzrastu, i da mogu načiniti odgovarajući izbor zdravstvenog ponašanja;

(c) Da osiguraju funkcionisanje zdravstvenih ustanova, dobara i službi, uključujući savetovališta i zdravstvene službe za mentalno, seksualno i reproduktivno zdravlje, odgovarajućeg kvaliteta, koje imaju sluha i osećaja za probleme adolescenata, i koje su dostupne svim adolescentima;

(d) Da obezbede da adolescenti, devojčice i dečaci, imaju mogućnost učestvovanja u planiranju i dizajniranju programa za njihovo sopstveno zdravlje i razvoj;

(e) Da zaštite adolescente od svih oblika rada koji mogu ugroziti uživanje njihovih prava, posebno zabranjujući sve oblike dečjeg rada, kroz regulaciju radnog okruženja i uslova, u skladu sa međunarodnim standardima;

(f) Da zaštite adolescente od svih oblika namernih ili slučajnih povreda, uključujući one koje su rezultat nasilja ili saobraćajnih nesreća;

(g) Da zaštite adolescente od svih oblika štetne tradicije, kao što su rani brakovi, ubijanje žena usled odbrane časti (honour killings) ili sakaćenja ženskih genitalija;

(h) Da obezbede da adolescenti koji pripadaju posebno osetljivim grupama budu u potpunosti uzeti u obzir kada je u pitanju ispunjavanje gore navedenih prava.

(i) Da usvoje i primene mere za prevenciju mentalnih bolesti i unapređenje mentalnog zdravlja adolescenata.

36. Komitet posebno skreće pažnju država članica na Opšti komentar br. 14 o pravu na najviši dostignuti standard zdravlja dat od strane Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava, u kome je naznačeno da «države članice moraju obezbediti bezbedno i podsticajno okruženje za adolescente koje im pruža mogućnost da učestvuju u odlukama koje se tiču njihovog zdravlja, da stiču životne navike i veštine, da dobijaju adekvatne informacije, da imaju pristup savetovalištima, i da vrše odgovarajuće izbore zdravstvenog ponašanja. Realizacija prava na zdravlje adolescenata zavisi od razvoja zdravstvenih službi koje imaju sluha za probleme mladih, koje poštuju njihovu privatnost i diskreciju, i koje uključuju adekvatne seksualne i reproduktivne zdravstvene službe.

37. U skladu sa članovima 24 i 39 i ostalim s njima povezanim odredbama Konvencije, države članice moraju obezbediti zdravstvene usluge i službe koje imaju sluha za određene potrebe i ljudska prava svih adolescenata, posebno obraćajući pažnju na sledeće karakteristike:

(a) *Obezbeđenost.* Osnovna zdravstvena zaštita mora obezbediti službe koje imaju sluha za probleme adolescenata, sa poklanjanjem posebne pažnje seksualnom i reproduktivnom zdravlju, kao i mentalnom zdravlju.

(b) *Dostupnost.* Zdravstvene ustanove, dobra i usluge moraju biti poznate i lako dostupne (ekonomski, fizički i socijalno) svim adolescentima, bez diskriminacije. Diskrecija mora biti garantovana, tamo gde je potrebno.

(c) *Prihvatljivost.* Uz puno poštovanje odredbi i načela Konvencije, sve zdravstvene ustanove, dobra i usluge moraju poštovati kulturne vrednosti, biti rodno-osetljive, poštovati lekarsku etiku, i biti prihvatljive kako adolescentima tako i zajednicama u kojima oni žive.

(d) *Kvalitet.* Zdravstvene usluge i dobra moraju biti odgovarajuće i sa naučne i sa medicinske tačke gledišta, što zahteva obučeno osoblje za negu adolescenata, adekvatne prostorije i naučno prihvaćene metode.

38. Države članice moraju, tamo gde je to izvodljivo, usvojiti multi-sektorski pristup unapređenja i zaštite zdravlja i razvoja adolescenata tako što će omogućiti efikasno i održivo povezivanje i partnerstvo između svih relevantnih učesnika. Na nacionalnom nivou, ovaj pristup zahteva blisku i sistematsku saradnju i koordinaciju u okviru državnog aparata, kako bi se osiguralo neophodno uključivanje svih relevantnih organa vlasti. Službe za zaštitu zdravlja i ostale službe koje adolescenti koriste takođe treba podstaći i pomoći im da sarađuju, između ostalih, sa privatnim i/ili tradicionalnim praksama, profesionalnim udruženjima, apotekama i organizacijama koje pružaju usluge osetljivim adolescentskim grupama.

39. Multi-sektorski pristup unapređenja i zaštite zdravlja i razvoja adolescenata neće biti efikasan bez međunarodne saradnje. I zato, države članice moraju, tamo gde je to moguće, tražiti ovakvu saradnju sa specijalizovanim agencijama, programima i telima Ujedinjenih Nacija, međunarodnim nevladinim organizacijama, bilateralnim agencijama za pomoć, međunarodnim profesionalnim udruženjima i ostalim nevladinim učesnicima.

Beleške

¹ Ovo uključuje Međunarodni Pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni Pakt o ekonomskim, socijalnim, i kulturnim pravima, Konvenciju protiv torture i drugog okrutnog, nehumanog i degradirajućeg ponašanja ili kažnjavanja, Međunarodnu Konvenciju o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodnu Konvenciju o zaštiti prava svih radnika-migranata i njihovih porodica i Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena.

¹ Vidi takođe izveštaje sa celodnevnih opštih diskusija na temu "Nasilje protiv dece" održanih 2000. i 2001. godine, kao i Preporuke koje su tom prilikom usvojene (vidi CRC/C/100, odeljak V i CRC/C/111, odeljak V).

¹ Ibid.

¹ Kao što je predloženo u Konvenciji o kontroli duvana (2003.) Svetske Zdravstvene Organizacije.

¹ Za dalje usmerenje po ovom pitanju, videti Principe za zaštitu osoba sa mentalnim oboljenjima i za poboljšanje brige o mentalnom zdravlju, (Rezolucija Generalne skupštine 46/119 od 17. decembra 1991., aneks).

¹ Kao gore, za detalje vidi principe 2, 3 i 7.

¹ Za detaljniju analizu ovog pitanja, vidi Opšti komentar br. 3 (2003.) o HIV/AIDS i dečjim pravima.

¹ Standardna pravila Ujedinjenih Nacija o ravnopravnim mogućnostima za osobe sa hendikepom.

Trideset četvrto zasedanje (2003.)
Opšti komentar br. 5: Opšte mere implementacije Konvencije o pravima
deteta
(članovi 4, 42 i 44, stav 6)

Predgovor

1. Komitet za prava deteta sačinio je ovaj Opšti komentar kako bi izdvojio obaveze država članica da razviju ono što je Komitet nazvao "opšte mere za implementaciju". Različiti elementi ovog koncepta jesu složeni te Komitet podvlači da je verovatno da će on, u dogledno vreme, izdati još detaljnije opšte komentare na pojedinačne elemente kako bi proširio ovu verziju. Opšti komentar br. 2 (2002.) nazvan "Uloga nezavisnih domaćih institucija za ljudska prava u unapređenju i zaštiti prava deteta" već je podrobno objasnio ovaj koncept.

Član 4

"Države članice će preduzeti sve potrebne zakonodavne, administrativne i ostale mere za ostvarivanje prava priznatih u ovoj Konvenciji. U pogledu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, Države članice će preduzeti takve mere maksimalno koristeći svoja raspoloživa sredstva, a gde je to potrebno, i u okviru međunarodne saradnje. "

I. Uvod

2. Kada država ratifikuje Konvenciju o pravima deteta, ona, prema međunarodnom pravu, preuzima obavezu da je i primeni (implementira). Implementacija je proces u kome države članice preduzimaju mere kako bi obezbedile realizaciju svih prava iz Konvencije za svu decu u njihovoj jurisdikciji^{xiii}. Član 4 zahteva da države članice preduzmu "sve potrebne zakonodavne, administrativne i ostale mere" za ostvarivanje prava priznatih u Konvenciji. Iako je, pre svega, država ta koja je preuzela obavezu prema Konvenciji, obaveza njene implementacije, da ljudska prava dece postanu realnost, mora da uključi sve sektore društva i, naravno, samu decu. Fundamentalno je važno da se obezbedi da sva domaća legislativa bude u potpunosti kompatibilna sa Konvencijom i da se načela i odredbe iz Konvencije direktno primene i odgovarajuće sprovode. Osim toga, Komitet za prava deteta je identifikovao široki dijapazon mera koje su neophodne za efikasnu primenu, uključujući razvoj specijalnih struktura i nadzornih tela, obuke, i ostalih aktivnosti Vlade, Skupštine i sudstva na svim nivoima^{xiv}.

3. U svom periodičnom ocenjivanju (ekspertizi) izveštaja država članica prema Konvenciji, Komitet obraća posebnu pažnju na ono što je nazvao "opšte mere implementacije". U svojim zaključnim primedbama izdatim nakon ocenjivanja (ekspertize), Komitet izdaje određene preporuke vezane za opšte mere. On očekuje od države članice da, u svom sledećem periodičnom izveštaju, opiše aktivnosti koje je preuzela kao odgovor na ove opšte preporuke. Komitetove smernice u izveštavanju grupišu članove Konvencije u klaster^{xv}, od kojih je prvi "opšte mere implementacije" i grupiše član 4 sa članom 42 (obaveza države članice da sa principima i odredbama Konvencije upoznaju najširu javnost, kako odrasle tako i decu; vidi niže stavku 66) i član 44, stav 6 (obaveza država članica da izveštaji budu dostupni najširoj javnosti u njihovim zemljama; vidi niže stavku 71).

4. Kao dodatak ovim odredbama, u članu 2 postavljene su ostale opšte obaveze implementacije: "Države članice Konvencije poštovaće i obezbeđivati prava utvrđena

ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije ...”.

5. Takođe, u članu 3 stav 2 “države članice se obavezuju da detetu obezbede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dete, i u tom cilju će preduzeti sve odgovarajuće zakonodavne i administrativne mere”.

6. U međunarodnim zakonima o ljudskim pravima postoje odredbe slične članu 4 Konvencije, kojima se postavljaju sveobuhvatne obaveze implementacije, kao što je član 2 Međunarodnog Pakta o građanskim i političkim pravima, i član 2 Međunarodnog Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Komitet za ljudska prava i Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava izdali su opšte komentare u odnosu na ove odredbe koje treba shvatiti kao komplementarne ovom Opštem komentaru, i koji su pomenuti niže^{xvi}.

7. Član 4, koji odražava sveobuhvatne obaveze implementacije za države članice, istovremeno, u svojoj drugoj rečenici, predlaže distinkciju između građanskih i političkih prava s jedne strane, i ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava s druge strane: “U pogledu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, Države članice će preduzeti takve mere maksimalno koristeći svoja raspoloživa sredstva, a gde je to potrebno, u okviru međunarodne saradnje.” Ne postoji jednostavna ili autoritativna podela ljudskih prava uopšte, niti onih iz Konvencije, u dve kategorije. Smernice o izveštavanju Komiteta grupišu članove 7, 8, 13-17 i 37 (a) pod zajednički naslov “Građanska prava i slobode”, ali ukazuju samim kontekstom da ovo nisu jedina građanska i politička prava u Konvenciji. I zaista, jasno je da mnogi drugi članovi, uključujući član 2, 3, 6 i 12 Konvencije sadrže elemente koji konstituišu građanska/politička prava, i na taj način odražavaju međusobnu zavisnost i nedeljivost svih ljudskih prava. Uživanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava neraskidivo je prepleteno sa uživanjem građanskih i političkih prava. Kao što je izneto u stavci 25 niže, Komitet veruje da ekonomska, socijalna i kulturna prava, kao i građanska i politička prava moraju biti posmatrana kao utuživa.

8. Druga rečenica člana 4 odražava prihvatanje realnosti da nedostatak sredstava – finansijskih i drugih – može biti prepreka punoj implementaciji ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava u nekim državama; ovaj član takođe uvodi koncept “progresivne realizacije” ovih prava: države moraju biti u mogućnosti da demonstriraju da su implementirale “do maksimuma svojih raspoloživih sredstava” i, gde je neophodno, tražile međunarodnu podršku i saradnju. Kada države ratifikuju Konvenciju, one preuzimaju obavezu ne samo da je primene u okviru svoje jurisdikcije, već i da doprinesu, kroz međunarodnu saradnju, njenoj globalnoj primeni (vidi stavku 60, niže).

9. Rečenica je slična onima koje su korišćene u Međunarodnom Paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Komitet se u potpunosti slaže sa Komitetom za ekonomska, socijalna i kulturna prava u tvrdnji da “čak i tamo gde je dokazano da postoji nedostatak raspoloživih sredstava, država članica mora pokazati da je učinjen svaki napor da se upotrebe sva sredstva koja su joj na raspolaganju u preovlađujućim okolnostima”.^{xvii} Kakve god da su ekonomske prilike, države moraju preduzeti sve raspoložive mere u cilju realizacije prava deteta, poklanjajući posebnu pažnju grupama koje su dodatno obespravljene.

10. Opšte mere implementacije, identifikovane u Konvenciji i opisane u ovom opštem komentaru, imaju za cilj da promovišu potpuno uživanje svih prava po Konvenciji od strane sve dece: kroz zakonske propise i osnivanje koordinacionih i nadzornih tela – državnih i nezavisnih – kroz sveobuhvatno prikupljanje podataka, kroz podizanje nivoa svesnosti i obuku, i kroz razvijanje i primenu odgovarajuće politike, službi i programa. Jedan od pozitivnih rezultata usvajanja Konvencije i njene gotovo univerzalne ratifikacije jeste osnivanje, na nacionalnom nivou, širokog dijapazona novih tela, struktura i aktivnosti koji u svom središtu imaju dete – odeljenja za dečja prava u srcu državnog aparata, ministarstva za decu, međuministarske komitete za decu, parlamentarne komitete, analize uticaja na decu, budžete za decu, izveštaje o “stanju dečjih prava”, koalicije NVO o dečjim pravima, dečje ombudsmane, dečje Komesare, i tako dalje.

11. Dok se neki od ovih napredaka sagledavaju, u mnogome, kao kozmetički, njihova pojava, u najmanju ruku, ukazuje na promenu u percepciji mesta deteta u društvu, na želju da se deci da veći politički prioritet, i na povećanu osetljivost na uticaj vlasti i uprave na decu i njihova ljudska prava.

12. Komitet ovde podvlači da, u kontekstu Konvencije, države članice moraju svoju ulogu shvatiti kao ispunjavanje jasne zakonske obaveze prema svakom pojedinačnom detetu. Primena ljudskih prava deteta ne sme biti posmatrana kao milosrdan postupak dobrotvora koji deci daruje milostinju.

Neophodno je razvijanje perspektive dečjih prava kroz vladina, parlamentarna i sudska tela radi efikasnije implementacije cele Konvencije i, posebno, u svetlu sledećih članova Konvencije koje je Komitet okarakterisao kao Opšta načela:

Član 2: obaveza država članica da će poštovati i obezbeđivati prava utvrđena ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije. Ova obaveza nediskriminacije zahteva od država da aktivno identifikuju pojedinačnu decu i grupe dece čije priznavanje i ispunjavanje prava mogu zahtevati posebne mere. Na primer, Komitet podvlači potrebu da prikupljeni podaci budu razgrupisani kako bi omogućili identifikaciju trenutne ili buduće diskriminacije. Rešavanje problema diskriminacije može zahtevati promenu u zakonskim propisima, administraciji, raspodeli sredstava, kao i obrazovne mere u cilju promene stavova. Ovde treba podvući da primena nediskriminatornog načela ravnopravne dostupnosti pravima ne znači i identičan tretman. Opšti komentar Komiteta za ljudska prava podvukao je značaj preduzimanja posebnih mera u cilju umanjenja ili eliminacije uslova koji uzrokuju diskriminaciju.^{xviii}

Član 3 (1): najbolji interesi deteta su od prvenstvenog značaja u svim aktivnostima koje se tiču dece. Član se odnosi na aktivnosti koje preduzimaju “javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela”. Ovo načelo zahteva aktivne mere preko vladinih, parlamentarnih i sudskih tela. Od svakog vladinog, parlamentarnog i sudskog tela ili institucije zahteva se da primeni načelo najboljeg interesa deteta tako što će sistematski procenjivati kako njegove odluke i aktivnosti utiču, ili će uticati, na dečja prava i interese, na primer kako utiče predloženi ili postojeći zakon ili neka administrativni odluka ili

sudska presuda, uključujući i one koje nisu u direktnoj vezi sa decom, ali indirektno utiči na njih.

Član 6: detetovo pravo na život stečeno samim rođenjem, i obaveza države članice da obezbedi u najvećoj mogućoj meri opstanak i razvoj deteta. Komitet očekuje od država članica da tumače "razvoj" u najširem smilu reči kao holistički pristup, koji obuhvata celokupan detetov fizički, mentalni, duhovni, moralni, psihološki i socijalni razvoj. Mere implementacije moraju biti usmerene na dostizanje optimalnog razvoja za svu decu.

Član 12: pravo deteta na slobodno izražavanje svog mišljenja "o svim pitanjima koja se tiču deteta", te da se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja. Ovo načelo, koje podvlači ulogu deteta kao aktivnog učesnika u unapređenju, zaštiti i nadzoru njegovih ili njenih ljudskih prava, podjednako se primenjuje na sve mere koje su usvojene od strane država članica a radi primene Konvencije. Otvaranje državne uprave prema deci u procesu donošenja odluka predstavlja pozitivan izazov, na koji, po mišljenju Komiteta države članice odgovaraju u sve većem broju. Uzimajući u obzir da je i dalje mali broj država članica koje su usvojile pravo glasa za lica mlađa od 18 godina, to je razlog više za obezbeđivanje poštovanja mišljenja dece u organima državne uprave i Skupštini. Ako se želi da konsultacija bude smisljena i značajna, onda se dokumenti i postupci moraju učiniti dostupnima. Ali, izgleda da stavka «saslušati decu» ne predstavlja problem; ali zato posvećivanje dužne pažnje njihovom mišljenju zahteva realne promene. Slušanje dece ne bi trebalo da bude cilj za sebe, već više sredstvo preko koga država stvara interakciju sa decom, te njeno delovanje postaje još osetljivije na implementaciju dečjih prava.

Jednokratne ili redovne aktivnosti i događaji kao što je Dečji Parlament mogu biti stimulatívni i podići svesnost javnosti. Međutim, član 12 zahteva konzistentne i trajne aranžmane. Uključivanje dece i konsultovanje sa njima ne sme biti stvar čiste forme, već mora stremiti pridavanju zasluženog značaja njihovim stanovištima. Stavljanje akcenta na "sva pitanja koja ih se tiču" u članu 12 (1) podrazumeva ustanovljavanje i verifikaciju stavova pojedinih dečjih grupa po određenim pitanjima – na primer deca koja imaju iskustva sa maloletničkim sistemom pravosuđa da učestvuju u predlozima izmena zakona u toj oblasti, ili usvojena deca i deca iz hraniteljskih porodica da daju svoj doprinos kod donošenja zakona o usvajanju dece. Važno je da vlast ostvari direktan odnos sa decom, a ne posredan, preko medijatora u obliku nevladinih organizacija (NGO) ili institucija za ljudska prava. U ranijim godinama Konvencije, NGO sektor je igrao značajnu ulogu u pionirskom radu sa decom, ali sada je u zajedničkom interesu i dece i države da imaju odgovarajući direktan kontakt.

II. Revidiranje rezervi

13. Svoje smernice za izveštavanje o opštim merama implementacije, Komitet počinje tako što poziva državu članicu da preispita da li i dalje smatra neophodnim zadržavanje rezervi koje je načinila ranije, ako je načinila, ili ima nameru da ih povuče.^{xix} Države članice Konvencije imaju pravo da načine rezerve u trenutku ratifikacije ili pristupa Ugovoru (čl. 51). Zadatak Komiteta da obezbedi puno i bezrezervno poštovanje ljudskih prava dece može biti ostvaren samo ukoliko države

članice povuku svoje rezerve. Komitet konstantno, tokom razmatranja izveštaja, preporučuje da se rezerve revidiraju i povuku. Ukoliko država članica, nakon pregleda, odluči da i dalje zadrži postojeću rezervu, Komitet zahteva da puno objašnjenje bude uključeno u njen naredni periodični izveštaj. Komitet skreće pažnju država članica na podršku koju je Svetska Konferencija o ljudskim pravima dala za revidiranje i povlačenje rezervi.^{xx}

14. Član 2 Bečke Konvencije o ugovornom pravu definiše "rezervu" kao "jednostranu izjavu, bez obzira na to kako je sastavljena ili nazvana, koju država daje prilikom potpisivanja, ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja Ugovora ili prilikom pristupa Ugovoru, a kojom se želi isključiti ili izmeniti pravno delovanje nekih odredbi Ugovora u njihovoj primeni na tu državu"; Bečka Konvencija ističe da su države ovlašćene da, u vreme ratifikacije ili pristupa Ugovoru, iznesu svoje rezerve osim u slučajevima kada je rezerva "inkompatibilna s predmetom i svrhom ugovora" (čl. 19),

15. Član 51, stav 2 Konvencije o pravima deteta ističe da: "Rezerva nespojiva sa ciljem i svrhom ove Konvencije neće biti dozvoljena". Komitet je duboko zabrinut jer su određene Države načinile rezerve koje očigledno krše član 51 (2) predloživši, na primer, da poštovanje Konvencije bude ograničeno njihovim važećim Ustavom ili zakonom, uključujući, u nekim slučajevima, i verskim zakonom. Član 27 Bečke Konvencije o ugovornom pravu propisuje da: " se stranka ne može pozivati na odredbe svoga unutrašnjeg prava da bi opravdala neizvršavanje Ugovora. "

16. Komitet skreće pažnju da su, u nekim slučajevima, države članice uložile formalne prigovore na preširoko formulisane rezerve koje su načinjene od strane nekih drugih država članica. On pohvaljuje svaku aktivnost koja doprinosi obezbeđivanju najšireg mogućeg poštovanja Konvencije od strane svih država članica.

III. Ratifikacija ostalih ključnih međunarodnih instrumenata iz oblasti ljudskih prava.

17. Kao deo njegovog razmatranja opštih mera implementacije, a u svetlu načela nedeljivosti i međusobne zavisnosti ljudskih prava, Komitet konstantno insistira da države članice, ukoliko to još nisu uradile, da ratifikuju dva Fakultativna Protokola Konvencije o pravima deteta (u učešću dece u oružanim sukobima i o trgovini decom, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji), i šest drugih značajnih instrumenata iz oblasti ljudskih prava. Tokom dijaloga sa državama članicama, Komitet ih često ohrabruje da ratifikuju i ostale relevantne međunarodne instrumente. Lista ovih instrumenata, koja nije konačna, data je kao aneks ovom opštem komentaru, i Komitet će je revidirati s vremena na vreme.

IV. Zakonodavne mere

18. Komitet veruje da sveobuhvatni prikaz (revizija) kompletnog domaćeg zakonodavstva, i s njim povezanih administrativnih mera, kako bi se osiguralo puno saglasje sa Konvencijom – predstavlja obavezu države članice. U svojim razmatranjima ne samo inicijalnih već sada i drugih i trećih periodičnih izveštaja prema Konvenciji, Komitet konstatuje da je proces revidiranja, na nacionalnom nivou, u većini slučajeva, započet, ali da mora da bude mnogo rigorozniji. Prikaz

(revizija) mora procenjivati Konvenciju ne samo član po član, već holistički, priznajući uzajamnu zavisnost i nedeljivost ljudskih prava. Prikaz mora biti kontinualni a ne jednokratni, prikazujući i zakonske propise koji se predlažu a ne samo one postojeće. I tako, iako je važno da postupak prikaza (revizije) bude inkorporisan u mašineriju relevantnih ministarstava, takođe je bitno da postoje i nezavisni prikazi od strane, recimo, parlamentarnih komiteta, domaćih institucija za ljudska prava, NVO, Akademije, dece i mladih kojih se ovi zakoni tiču, i ostalih učesnika.

19. Države članice moraju osigurati, na sve odgovarajuće načine, da svim odredbama Konvencije bude pruženo pravno dejstvo u okviru njihovog domaćeg pravnog sistema. Ovo i dalje predstavlja izazov za mnoge države članice. Od posebnog je značaja potreba za pojašnjenjem stepena primenjivosti Konvencije kod onih država članica kod kojih postoji princip "samoispunjenja", i tamo gde se tvrdi da Konvencija ima "ustavni status" ili gde je inkorporirana u domaće zakone.

20. Komitet pozdravlja inkorporaciju Konvencije u domaće zakone, što je i tradicionalan pristup implementaciji međunarodnih instrumenata iz oblasti ljudskih prava u nekim, ali ne svim, zemljama. Ova inkorporacija mora značiti da odredbe Konvencije mogu biti direktno primenjene od strane suda i sprovedene od strane domaćih vlasti, i da se, tamo gde postoji konflikt između odredaba Konvencije i domaćeg prava ili običaja ima primenjivati Konvencija. Inkorporacija, sama po sebi, ne znači izbegavanje da se obezbedi da svi relevantni domaći zakoni, uključujući lokalna akta ili odredbe običajnog prava, budu usaglašeni sa Konvencijom. U slučaju bilo kakvog konflikta zakonskih propisa, preimućstvo mora uvek biti dato odredbama Konvencije, u svetlu člana 27 Bečke Konvencije o ugovornom pravu. Tamo gde država opunomoćuje regionalne i teritorijalne vlade za donošenje nekih zakona, od ovih vlada se takođe zahteva da zakonski propisi budu u skladu sa Konvencijom te da se uvere u njihovu efikasnu implementaciju (vidi takođe stavku 40, niže).

21. Pojedine države su ukazale Komitetu na to da uključnje u njihov Ustav garantovanih prava "za sve" jeste dovoljna garancija koja obezbeđuje poštovanje ovih prava za i decu. Test se sastoji u tome da li se ova prava zaista primenjuju na decu, ili da li mogu biti zaštićena na sudu. Komitet pozdravlja uključivanje odeljaka o pravima deteta u nacionalne Ustave, što reflektuje ključna načela iz Konvencije i pomaže da se istakne ključna poruka Konvencije – da su deca, pored odraslih, takođe nosioci (uživaoci) ljudskih prava. Međutim, ovo uključivanje ne osigurava automatski poštovanje prava deteta. U cilju promovisanja potpune implementacije ovih prava, uključujući gde je prikladno i ostvarenje prava neposredno od strane same dece, dodatne zakonodavne i druge mere mogu biti neophodne.

22. Komitet posebno naglašava značaj obezbeđivanja da domaći zakonski propisi odražavaju identifikovana Opšta načela Konvencije (čl. 2, 3, 6 i 12 (vidi stavku 12, niže)). Komitet pozdravlja objedinjene statute o dečjim pravima, koji mogu podvući i istaći načela Konvencije. Ali, Komitet naglašava da je od kritičnog značaja da svi relevantni "sektorski" zakoni (o zdravlju, obrazovanju, pravosuđu, i tako dalje) konzistentno odražavaju načela i standarde Konvencije.

23. Komitet podstiče sve države članice da donose i implementiraju, u okviru svoje jurisdikcije, pravne odredbe koje još uspešnije realizuju dečja prava od odredbi koje sadrži Konvencija, a u svetlu člana 41. Komitet naglašava da se drugi

međunarodni instrumenti iz oblasti ljudskih prava odnose na sva lica mlađa od 18 godina.

V. Utuživost prava

24. Da bi imala težinu i značaj, prava moraju biti obezbeđena efikasnim pravnim sredstvima kojima bi se sankcionisalo njihovo kršenje. Ovaj zahtev je prećutno (implicitno) sadržan u Konvencij, i na njega se stalno pozivaju drugih šest međunarodnih Ugovora iz oblasti ljudskih prava. Poseban i podređen status dece proizvodi realne teškoće u traženju pravnih lekova za slučaj njihovog kršenja. Zato države članice moraju obratiti posebnu pažnju kako bi obezbedile efikasne procedure prilagođene deci i učiniti ih dostupnim deci i njihovim zastupnicima. Ovo mora uključiti pružanje informacije prilagođene deci, saveta, zagovaranja (advocacy), uključujući podršku samo-zagovaranju, i pristup nezavisnim žalbenim postupcima i sudovima uz neophodnu pravnu i drugu pomoć. Tamo gde je nađeno kršenja prava, mora postojati i odgovarajuća odšteta (reparacija) uključujući kompenzaciju i, kada je to neophodno, mere koje podstiču fizički i psihološki oporavak, rehabilitaciju i društvenu reintegraciju deteta, kao što se nalaže članom 39.

25. Kao što je naznačeno gornjom stavkom 6, Komitet podvlači da ekonomska, socijalna i kulturna prava, ako i građanska i politička prava moraju biti smatrana utuživim. Od ključne je važnosti da domaće zakonodavstvo postavi prava sa dovoljno detalja kako bi omogućilo da pravna sredstva usled kršenja budu efikasna.

VI. Administrativne i druge mere

26. Komitet ne može do u detalje propisati sve mere koje će odgovarati svakoj državi članici kako bi omogućio efikasnu implementaciju Konvencije. Ali, u prvoj dekadi svog iskustva u razmatranju izveštaja država članica, i tokom neprekidnog dijaloga sa vladama i Ujedinjenim Nacijama i agencijama UN, NVO sektorom i ostalim nadležnim telima, Komitet je ovde sazeo nekoliko ključnih saveta za države.

27. Komitet veruje da efikasna implementacija Konvencije zahteva vidljivu među-sektorsku koordinaciju kako bi se dečja prava priznala i realizovala kroz ceo državni aparat, između različitih nivoa vlasti, i između vlasti i civilnog društva – a posebno neposredno uključujući decu i mlade ljude u to. U skladu sa ovim, mnoga ministarstva i ostala vladina i kvazi-vladina tela utiču na dečje živote i na njihovo uživanje prava. Teško da ima ministarstva čiji rad na ovaj ili onaj način ne utiče na živote dece, direktno ili posredno. Potreban je rigorozan nadzor implementacije, koji mora biti utkan u postupak državnih tela na svim nivoima, ali je takođe neophodan i nadzor nezavisnih institucija za ljudska prava, NVO i drugih.

A. Razvijanje sveobuhvatne nacionalne strategije ukorenjene u Konvenciji

28. Ukoliko država u celini, kao i na svim pojedinačnim nivoima, želi da unapredi i poštuje prava deteta, ona mora raditi na sačinjavanju unifikovane, sveobuhvatne nacionalne strategije bazirane na pravima a ukorenjene u Konvenciji.

29. Komitet preporučuje razvijanje sveobuhvatne nacionalne strategije za decu, ili nacionalnog plana aktivnosti za decu, zasnovanih na strukturi Konvencije. Komitet očekuje od država članica da, kada razvijaju ili revidiraju svoje nacionalne strategije, uzmu u obzir preporuke iz zaključnih primedbi Komiteta o periodičnim izveštajima

država članica. Da bi ovakva strategija bila efikasna, ona se mora odnositi na svu decu i na sva prava iz Konvencije. Ona će morati da se razvija kroz procese konsultacija, uključujući i sa decom i mladim ljudima, kao i sa onima koji žive ili rade sa njima. Kao što je gore već primećeno (stav 12), ako se želi da konsultacije budu smislene i značajne, onda deci moraju biti dostupna sva neophodna dokumenta i postupci ali na način prilagođen deci; to ne znači procese odraslih prosto učiniti dostupnim deci.

30. Mora se obratiti posebna pažnja na identifikovane i davanje prioriteta grupama marginalizovane i obespravljene dece. Načelo nediskriminacije iz Konvencije zahteva da sva prava koja su garantovana Konvencijom budu priznata za svu decu u okviru jurisdikcije države članice. Kao što je već naglašeno gore (stav 12), načelo nediskriminacije ne sprečava države članice da usvoje posebne mere za smanjenje diskriminacije.

31. Strategija, da bi dobila na snazi i značaju, mora biti odobrena i podržana sa najvišeg nivoa vlasti. Takođe, ona mora biti povezana sa nacionalnim planiranjem razvoja i uključena u nacionalno budžetiranje; u protivnom, može se desiti da strategija ostane marginalizovana, i izvan ključnih procesa donošenja odluka.

32. Strategija ne može biti spisak dobrih namera; ona mora sadžati opis održivog procesa realizacije dečjih prava kroz državni aparat; ona mora ići dalje od utvrđenih principa i politike; mora postaviti realne i ostvarive ciljeve u odnosu na čitav dijapazon ekonomskih, socijalnih i kulturnih, kao i građanskih i političkih prava za svu decu. Sveobuhvatna nacionalna strategija može biti elaborirana u nacionalnim planovima aktivnosti različitih sektora - na primer za obrazovanje ili zdravstvo - postavljajući specifične zadatke, ciljeve mere implementacije i raspodelu finansijskih i ljudskih resursa. Strategija će, nesumnjivo, postaviti prioritete, ali ni u kom slučaju ne sme da zanemari ili ublaži detaljne obaveze koje su države članice preuzele prema Konvenciji. Strategija mora biti adekvatno oskrbljena sredstvima, kako ljudskim tako i finansijskim resursima.

33. Razvoj nacionalne strategije nije jednokratni zadatak. Nakon sastavljanja njenog nacrtu, strategija mora biti široko rasprostranjena (podeljena) svuda po državnoj upravi i upućena široj javnosti, uključujući i decu (prevedena u verziju koja je prilagođena deci, kao i na odgovarajuće jezike i oblike). Strategija mora uključiti mere kontrole i neprestanog nadzora kao i sisteme redovnog ažuriranja i periodičnog izveštavanja Skupštini i široj javnosti.

34. Nakon Svetskog Samita o deci, održanog 1990., države članice su podstaknute da usvoje "Nacionalne planove aktivnosti", koji su povezani sa određenim obavezama postavljenim od strane zemalja koje su prisustvovala Samitu^{xxi}. Bečka Deklaracija i Programske aktivnosti koje je 1993. godine usvojila Svetska Konferencija o ljudskim pravima, pozvala je države da integrišu Konvenciju o pravima deteta sa svojim nacionalnim Planovima aktivnosti za ljudska prava.^{xxii}

35. Finalni (ishodišni) dokument Specijalnog Zasedanja o deci Generalne Skupštine Ujedinjenih Nacija, iz 2002. takođe nalaže državama da "izrade ili osnaže, neodložno brzo, a po mogućnosti do kraja 2003., nacionalni, a u odgovarajućim slučajevima, i regionalne Planove aktivnosti, sa terminski određenim i merljivim ciljevima i zadacima koji se baziraju na ovom Planu aktivnosti^{xxiii}... " Komitet pozdravlja činjenicu da su se države obavezale da ostvare ciljeve i zadatke postavljene tokom specijalnog zasedanja o deci i identifikovale ih u finalnom

dokumentu *A World Fit for Children (Svet po meri dece)*. Ali, Komitet podvlači da preuzimanje pojedinih obaveza na globalnim konferencijama ni u kom slučaju ne umanjuje obaveze države članice prema Konvenciji. Takođe, pripremanje pojedinih planova aktivnosti kao odgovor na Specijalno Zasedanje ne umanjuje potrebu za sveobuhvatnom strategijom za implementaciju Konvencije. Države moraju integrisati svoj odgovor na Zasedanje iz 2002. i na ostale relevantne globalne konferencije u svoju strategiju za implementaciju Konvencije kao celine.

36. Finalni dokument takođe podstiče države članice da "razmotre mogućnost umetanja, u svoje izveštaje Komitetu o pravima deteta, informacija o merama koje su preduzele i o rezultatima koje su postigle u implementaciji postojećeg Plana aktivnosti^{xxiv}. Komitet podržava ovaj predlog; on se bazira na nadgledanju progressa ispunjenja obaveza koje su preuzete na Specijalnom Zasedanju, a dalja uputstva će biti data u njegovim revidiranim smernicama za periodično izveštavanje po Konvenciji.

B. Koordinacija implementacije dečjih prava

37. Prilikom razmatranja izveštaja država članica, Komitet je, gotovo stalno, držao da je neophodno da ohrabri dalju koordinaciju unutar države, da bi se obezbedila efikasna implementacija: koordinacija između centralnih vladinih ministarstava, između različitih provincija i regiona, između centralnog i ostalih nivoa vlasti, i između vlasti i civilnog društva. Cilj koordinacije jeste da za svu decu u okviru jurisdikcije države članice omogući poštovanje svih načela i standarda Konvencije; da omogući da obaveze preuzete ratifikacijom ili pristupom Konvenciji ne budu samo priznate od strane velikih ministarstava koja imaju značajan uticaj na decu – obrazovanje, zdravstvo, socijalno staranje, itd. - već od svih ministarstava u Vladi, uključujući na primer ministarstvo finansija, planiranja, zapošljavanja i odbrane, i to na svim nivoima.

38. Komitet veruje da nije poželjno da on, kao ugovorno telo, propisuje detaljne aranžmane za različite sisteme vladavine u različitim državama članicama. Ima mnogo formalnih i neformalnih načina da se postigne efikasna koordinacija, uključujući na primer među-ministarske komitete za decu. Komitet predlaže da države članice, ukoliko to još nisu uradile, revidiraju mehanizme državne uprave iz perspektive implementacije Konvencije, a posebno četiri člana za koja je utvrđeno da sadrže Opšta načela (vidi gore pod 12).

39. Mnoge države članice su, sa prednošću, osnovale specijalne departmane ili odeljenja blizu središta Vlade, a u nekim slučajevima u predsedničkoj ili premijerskoj kancelariji ili Kabinetu, sa ciljem koordiniranja implementacije i dečje politike. Kao što je gore navedeno, delovanje gotovo svih ministarstava i vladinih službi ima uticaja na živote dece. Nije praktično grupisati odgovornost za sve dečje službe zajedno u jedno ministarstvo, a takođe takav izbor bi doprineo daljoj marginalizaciji dece u okviru vlasti. Ali, posebno odeljenje (jedinica), ukoliko mu se da vlast visokog nivoa – da, na primer, podnosi raport o deci direktno Premijeru, Predsedniku ili Kabinetu ministara – može doprineti kako ukupnom cilju da deca budu vidljivija u organima vlasti, tako i koordinaciji poštovanja dečjih prava kroz ceo državni aparat i na svim nivoima vlasti. Takvoj jedinici se može dati odgovornost da razvije sveobuhvatnu dečju strategiju i nadzire njenu implementaciju, kao i da koordinira izveštavanje prema Konvenciji.

C. Decentralizacija, federalizacija i delegiranje

40. Komitet je morao u prošlosti da podseća mnoge države članice da to što je država decentralizovala svoju vlast kroz prenošenje vlasti (devoluciju) i delegiranje nadležnosti, nikako ne umanjuje direktnu odgovornost njene Vlade da ispuni svoje obaveze prema svoj deci a u okvirima svoje jurisdikcije, bez obzira na strukturu države. U procesu predaje nadležnosti, države članice se moraju uveriti da nove vlasti imaju neophodne finasijske, ljudske i ostale resurse kako bi efikasno preuzele obavezu implementacije Konvencije.

41. Vlade država članica moraju zadržati punomoćje da od nove administracije ili lokalne vlasti zahtevaju puno poštovanje Konvencije, i moraju uspostaviti mehanizam za permanentni nadzor kako bi obezbedile da se Konvencija poštuje i primenjuje na svu decu bez diskriminacije a u okviru jurisdikcije. Dalje, moraju postojati zaštitne mere koje će obezbediti da decentralizacija ili predaja (devolucija) nadležnosti ne vode u diskriminaciju kad je u pitanju uživanje prava dece iz različitih regiona.

D. Privatizacija

42. Proces privatizacije službi i usluga može imati ozbiljan uticaj na priznavanje i realizaciju dečjih prava. Komitet je svoju jednodnevnu opštu diskusiju 2002. godine posvetio temi: "Privatni sektor kao davalac usluga, i njegova uloga u implementaciji dečjih prava", definišući privatni sektor uključivanjem poslovnih firmi, nevladinih organizacija i ostalih privatnih udruženja, kako profitnih tako i neprofitnih. Nakon opšte diskusije, Komitet je usvojio detaljne preporuke na koje skreće pažnju država članica^{xxv}.

43. Komitet ističe da države članice Konvencije imaju pravnu obavezu da poštuju i obezbede dečja prava kao što je propisano Konvencijom, što uključuje i obavezu da garantuju da ne-državni pružaoci usluga deluju u skladu sa odredbama Konvencije, i na taj način stvaraju posredno obaveze za ove učesnike.

44. Komitet naglašava da omogućavanje privatnom sektoru da pruža usluge, rukovodi institucijama, i tako dalje, ni u kom slučaju ne umanjuje obavezu države članice da obezbedi za svu decu, a u okviru svoje jurisdikcije, priznanje i realizaciju svih njihovih prava iz Konvencije (čl. 2 st.1 i 3 st.2). Član 3 stav 1 zahteva da u svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije, najbolji interesi deteta moraju biti od prvenstvenog značaja. Član 3 stav 3 traži obezbeđenje odgovarajućih standarda od strane nadležnih tela (tela sa adekvatnom pravnom kompetencijom), a posebno u oblasti zdravlja, i u pogledu broja i podobnosti osoblja. Ovo zahteva rigoroznu kontrolu kako bi se garantovala primena Konvencije. Komitet predlaže postojanje permanentnog nadzornog mehanizma ili postupka sa ciljem obezbeđenja da svi državni i ne-državni davaoci usluga poštuju Konvenciju.

E. Nadzor implementacije – neophodnost procene i evaluacije uticaja na decu

45. Obezbeđivanje da u svim aktivnostima koje se tiču dece najbolji interesi deteta moraju biti od prvenstvenog značaja (čl. 3 st. 1), kao i da se, pri razvoju i

donošenju zakona i politike na svim nivoima vlasti, sve odredbe Konvencije moraju poštovati – zahtevaju sledeće permanentne postupke: procenu uticaja na decu (predviđajući uticaj svakog predloženog zakona, odluke, političkog kursa ili preraspodele budžeta na decu i uživanje njihovih prava), i evaluaciju uticaja na decu (procenjajući faktički uticaj koji je nastao usled implementacije). Ovi postupci moraju biti utkani u sve nivoe državne uprave, i to u što ranijoj fazi razvoja zakona ili politike.

46. Samo-nadzor i evaluacija jesu obaveze država članica. Ali, Komitet takođe smatra da je ključan i nezavisan nadzor progressa implementacije od strane, na primer, parlamentarnih komiteta, NVO-a, akademskih institucija, profesionalnih udruženja, omladinskih grupa i nezavisnih institucija za ljudska prava (vidi stav 65, niže).

47. Komitet pohvaljuje određene države koje su usvojile zakonske propise u kojima se zahteva priprema i prezentacija pred Skupštinom i/ili javnošću formalnih analiza uticaja na decu. Svaka država članica mora razmotriti kako da obezbedi saglasnost sa članom 3 stav 1 i to na način koji dalje unapređuje vidljivu integraciju dece u donošenje političkih i zakonodavnih odluka i osetljivosti za njihova ljudska prava.

F. Prikupljanje podataka i obrada i razvoj indikatora

48. Prikupljanje adekvatnih i pouzdanih podataka o deci, razgrupisanih tako da onemoguće diskriminaciju i/ili disparitet u ostvarivanju prava, esencijalni je deo implementacije. Komitet podseća države članice da je potrebno da se prikupljanje podataka protegne duž celog perioda detinjstva, sve do 18. godine. Takođe je potrebno da bude koordinisano u okviru ukupne jurisdikcije, obezbeđujući time nacionalno primenjive indikatore. Države moraju da sarađuju sa odgovarajućim istraživačkim institutima, i da celu sliku progressa implementacije potkrepe kako kvalitativnim, tako i kvantitativnim studijama. Smernice za izveštavanje u periodičnim izveštajima nalažu detaljno razgrupisavanje statističkih i drugih informacija koje pokrivaju sve oblasti Konvencije. Važno je ne samo da se uspostavi efikasan sistem za prikupljanje podataka, već i da se osigura da su prikupljeni podaci evaluirani i upotrebljeni zarad procenjivanja progressa implementacije, da se prepoznaju problemi i obaveste svi koji su uključeni u razvojnu politiku za decu. Evaluacija zahteva razvoj indikatora vezanih za sva prava garantovana Konvencijom.

49. Komitet pohvaljuje države članice koje su uvele godišnju publikaciju sveobuhvatnih izveštaja o stanju dečjih prava za celokupnu njihovu jurisdikciju. Publikacija i široka distribucija, kao i debata o ovim izveštajima, uključujući i u Parlamentu, može dati fokus za uključivanje široke javnosti u implementaciju. Prevodi, uključujući verzije prilagođene deci, od ključnog su značaja za uključivanje dece i manjinskih grupa u ovaj proces.

50. Komitet podvlači da su, u mnogim slučajevima, samo deca u poziciji da ukažu na to da li su njihova prava u potpunosti priznata i realizovana. Razgovor sa decom (intervjuisanje) i deca kao istraživači (uz odgovarajuće garante zaštite) – to je verovatno najbolji način da se sazna, na primer, do kog stepena je njihovo građansko pravo, uključujući suštinsko pravo opisano članom 12 da se njihovo mišljenje čuje i poštuje, ispoštovano u okviru porodica, škola, itd.

G. Prisutnost dece u budžetima

51. U svojim smernicama za izveštavanje i u procenjivanju izveštaja država članica, Komitet je posvetio mnogo pažnje identifikaciji i analizi resursa namenjenih deci u okviru nacionalnih i ostalih budžeta.^{xxvi} Ni jedna država ne može dokazati da je ispunila dečja ekonomska, socijalna i kulturna prava "do maksimuma ... raspoloživih sredstava", kao što je obavezna prema članu 4, ukoliko ne može da identifikuje procenat nacionalnog i drugih budžeta koji je predodredila za socijalni sektor i u okviru toga identifikovala procenat namenjen, direktno ili indirektno, deci. Neke države članice tvrde da nije moguće na ovaj način analizirati nacionalni budžet. Ali, druge države su to uradile, i svake godine objavljuju "dečje budžete". Komitet mora da zna koji su koraci preduzeti na svim nivoima vlasti kako bi se osiguralo da se ekonomsko i socijalno planiranje, kao i donošenje budžetskih i drugih odluka, čini u najboljem interesu deteta koji su od prvenstvenog značaja, kao i da su deca, posebno ona marginalizovana i obespravljena, zaštićena od neželjenih efekata ekonomske i finansijske politike.

52. Podvlačeći da ekonomska politika nikada ne može biti neutralna u svom uticaju na dečja prava, Komitet je duboko zabrinut zbog često negativnih efekata koje strukturalne i tranzicione promene pri prelasku na tržišnu ekonomiju imaju na decu. Obaveze implementacije iz člana 4 i ostalih odredbi Konvencije zahtevaju rigorozni nadzor efekata ovakvih promena, i prilagođavanje politike kursa u cilju zaštite dečjih ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava.

H. Obuka i izgradnja kapaciteta (capacity-building)

53. Komitet podvlači obavezu države članice da osmisli obuku i izgradnju kapaciteta za sve uključene u proces implementacije – službenike državne uprave, parlamentarce, članove sudske vlasti – i za sve koji rade za i sa decom. Ovo uključuje, na primer, društvene i verske vođe, nastavnike, socijalne radnike, i ostale profesionalce uključujući zaposlene u ustanovama za brigu o deci, policiju i oružane snage uključujući mirovne snage, ljude koji su zaposleni u medijima i mnoge druge. Obuka mora biti sistematična i konstantna – inicijalna obuka i do-obučavanje (prekvalifikacija). Cilj obuke jeste da pocrta status deteta kao uživaoca ljudskih prava, da poveća znanje i razumevanje Konvencije, i da ohrabri aktivno poštovanje svih njenih odredbi. Komitet očekuje da vidi Konvenciju odraženu u nastavnim planovima profesionalne obuke, u kodeksu ponašanja i obrazovnim planovima na svim nivoima. Razumevanje i poznavanje ljudskih prava mora, naravno, biti promovisano i među samom decom, kroz školske nastavne planove i na druge načine (vidi stav 69, niže, i Opšti komentar br. 1 (2001.) Komiteta o ciljevima obrazovanja).

54. U rukovodećim smernicama Komiteta za periodične izveštaje pominju se mnogi aspekti obuke, uključujući specijalistički trening, koji su od ključnog značaja ako se želi da sva deca uživaju svoja prava. Konvencija podvlači značaj porodice u svojoj preambuli i u mnogim članovima. Posebno je važno da unapređenje dečjih prava bude integrisano u pripremanje za roditeljstvo i roditeljsku edukaciju.

55. Mora postojati periodična evaluacija (ocena) efikasnosti obuke, procena ne samo poznavanja Konvencije i njenih odredbi već i stepena do kojeg je obuka dala svoj doprinos u razvoju stavova i prakse koji aktivno unapređuju uživanje prava od strane dece.

I. Saradnja sa građanskim društvom

56. Implementacija je obaveza država članica, ali mora animirati sve sektore društva, uključujući i samu decu. Komitet primećuje da se u praksi odgovornost za poštovanje i obezbeđivanje dečjih prava proširuje van državnih službi i institucija ili onih koje država kontroliše, na samu decu, njihove uže i šire porodice, ostale odrasle osobe i nevladine službe i organizacije. Komitet se slaže sa Opštim komentarom br. 14 (2000. god.) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava, o pravu na najviši dostignuti stepen zdravlja, gde u stavu 42 stoji: "Dok su države jedine ugovornice (članice) Pakta i stoga prvenstveno odgovorne za postupanje u skladu sa njim, svi članovi društva: pojedinci, uključujući zdravstvene radnike, porodice, lokalnu zajednicu, međuvladine i nevladine organizacije, organizacije civilnog društva, kao i privatni sector – odgovorni su za ostvarivanje prava na zdravlje. Države članice stoga treba da obezbede okruženje koje unapređuje ispunjavanje ovih obaveza."

57. Član 12 Konvencije, kao što je već istaknuto (vidi stav 12, gore), zahteva da se mišljenju dece posvećuje dužna pažnja o svim pitanjima koja ih se tiču, što svakako uključuje i implementaciju "njihove" Konvencije.

58. Država mora tesno sarađivati sa nevladinim sektorom u najširem smislu, istovremeno uvažavajući njihovu autonomiju; ovo uključuje, na primer, NGO za ljudska prava, organizacije koje vode deca ili mladi i omladinske grupe, roditeljske i rodbinske grupe, verske zajednice, akademske institucije i profesionalna udruženja. NGO sektor je odigrao ključnu ulogu u stvaranju nacrtu Konvencije i njihova uloga u procesu implementacije je od vitalnog značaja.

59. Komitet pozdravlja stvaranje NGO koalicija i saveza (alijansi) koji su posvećeni unapređenju, zaštiti i nadgledanju sprovođenja ljudskih prava za decu, i podstiče vlade država članica da im pruže bezrezervnu podršku, te da razviju pozitivne formalne i neformalne odnose sa njima. Obaveza uključivanja NGO-a u proces izveštavanja prema Konvenciji, obzirom da potpada pod okvire definicije "nadležnih tela" iz člana 45(a), dala je, u mnogo čemu, dodatan stimulans kako postupku implementacije tako i izveštavanja. NGO Grupa za Konvenciju o pravima deteta ima veoma dobrodošlo, jako i pozitivno dejstvo na proces izveštavanja i druge aspekte rada Komiteta. U svojim smernicama za izveštavanje, Komitet podvlači da postupak pripremanja izveštaja "treba da ohrabri i olakša popularno učešće i javnu raspravu o vladinoj politici".^{xxvii} Mediji mogu biti dragocen partner u postupku implementacije (vidi takođe stavku 70).

J. Međunarodna saradnja

60. Član 4 ističe da je implementacija Konvencije zajednički zadatak svih zemalja sveta. Ovaj član, kao i drugi prema Konvenciji, podvlači potrebu za međunarodnom saradnjom.^{xxviii} Povelja Ujedinjenih Nacija (član 55 i 56) identifikuje sveobuhvatni cilj međunarodne ekonomske i socijalne saradnje, a članovi se zalažu prema Povelji "da će preduzeti zajedničke i odvojene aktivnosti u saradnji sa Organizacijom" kako bi postigli ove ciljeve. U Milenijumskoj Deklaraciji Ujedinjenih Nacija i ostalim sastancima na globalnom nivou, uključujući Specijalno zasedanje Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija o deci, države su se zavetovale da će, pre svega kroz međunarodnu saradnju, iskoreniti siromaštvo.

61. Komitet savetuje državama članicama da Konvencija mora predstavljati okvir delovanja za međunarodnu pomoć za razvoj, direktno ili indirektno biti vezana za decu, i da programi donatorskih država moraju biti zasnovani na pravima. Komitet podstiče države da rade na dostizanju međunarodno dogovorenog cilja, uključujući cilj Ujedinjenih Nacija za razvojnu međunarodnu pomoć u visini od 0.7 procenata bruto nacionalnog proizvoda. Ovaj zadatak je bio ponovljen, zajedno sa ostalim ciljevima, u Monterejskom Konsenzusu, a kao rezultat Međunarodne Konferencije o finansiranju razvoja iz 2002. godine.^{xxix} Komitet podstiče države članice da prihvate međunarodnu pomoć i da njen značajni deo rasporede na decu. Komitet očekuje da će države članice biti u mogućnosti da identifikuju, na godišnjem nivou, veličinu i proporciju međunarodne pomoći koju su predodredile za implementaciju dečjih prava.

62. Komitet podržava cilj inicijative 20/20 za dostizanje univerzalnog pristupa osnovnim socijalnim uslugama dobrog kvaliteta i na održivoj osnovi, kao zajedničke odgovornosti država u razvoju i država-donatora. Komitet primećuje da je na međunarodnim sastancima, održanim radi procene napretka, zaključeno da će mnoge države imati problema da obezbede osnovna ekonomska i socijalna prava ako se ne rasporede (dodele) dodatna sredstva i ako ne podignu nivo efikasnosti pri raspodeli resursa. Komitet skreće pažnju, i podržava napore za smanjenje siromaštva kod najzaduženijih zemalja, kroz Referat o Strategiji za smanjenje siromaštva (PRSP). Kao centralna strategija zemlje za postizanje milenijumskih razvojnih ciljeva, PRSP mora da sadrži snažan fokus na dečja prava. Komitet insistira da države, donatori i građansko društvo obezbede da deca budu istaknut prioritet kod razvijanja PRSP-a i strategija sektorskog razvoja (SWAps). Strategije PRSP i SWAps moraju odražavati načela dečjih prava, uz holistički, sveobuhvatan pristup, priznajući decu kao uživaoce prava i inkorporirajući razvojne ciljeve i zadatke koji su relevantni za decu.

63. Komitet poziva države članice da, onda kada je to odgovarajuće, obezbede i koriste tehničku pomoć u postupku implementacije Konvencije. Dečji fond Ujedinjenih Nacija (UNICEF), Kancelarija Visokog Komesarijata za ljudska prava (OHCHR) i druge agencije Ujedinjenih Nacija mogu pružiti tehničku pomoć kod mnogo aspekata implementacije. Države članice se pozivaju da identifikuju svoju zainteresovanost za tehničku pomoć u svojim izveštajima po Konvenciji.

64. Sve organizacije i agencije Ujedinjenih Nacija, u postupku unapređenja međunarodne saradnje i tehničke pomoći, moraju se rukovoditi Konvencijom i integrisati dečja prava u sve svoje aktivnosti. Moraju se truditi da obezbede, kroz svoj uticaj, da se međunarodna saradnja usmeri na pomaganje državama članicama da ispune svoje obaveze prema Konvenciji. Takođe, Grupa Svetske Banke, Međunarodni Monetarni Fond, i Svetska Trgovinska Organizacija moraju obezbediti da se njihove aktivnosti u vezi međunarodne saradnje i ekonomskog razvoja baziraju na prvenstvenom značaju najboljeg interesa dece, te unapređenju pune implementacije Konvencije.

K. Nezavisne institucije za ljudska prava

65. U svom Opštem komentaru br. 2 (2002.) pod nazivom "Uloga nezavisnih domaćih institucija za ljudska prava u unapređenju i zaštiti prava deteta", Komitet primećuje da "osnivanje takvih tela spada u okvir obaveze koju su države članice preuzele ratifikacijom Konvencije kako bi se obezbedila implementacija Konvencije i

unapredila univerzalna realizacija dečjih prava". Nezavisne institucije za ljudska prava dopunjuju se i nadovezuju na efikasne državne strukture namenjene deci; ključni element je nezavisnost; "Uloga domaćih institucija za ljudska prava jeste da nezavisno nadgleda i kontroliše pridržavanje i napredak u implementaciji, kao i da li se čini sve da se obezbedi puno poštovanje dečjih prava. Mada ovo može značiti da će institucija morati da razvije poseban program za unapređenje i zaštitu dečjih prava, nikako ne treba da znači da država može delegirati svoje obaveze nadzora na ove domaće institucije. Od ključnog je značaja da te institucije ostanu u potpunosti slobodne u određivanju sopstvenih ciljeva i polja delovanja."^{xxx} Opšti komentar br. 2 daje detaljna uputstva o osnivanju i delatnosti nezavisnih institucija za ljudska prava deteta.

Član 42: Upoznavanje sa Konvencijom kako odraslih tako i dece.

"Države članice se obavezuju da, na odgovarajući i aktivan način, sa principima i odredbama ove Konvencije upoznaju kako odrasle tako i decu."

66. Ljudi moraju da znaju koja su njihova prava. Tradicionalno, u većini ako ne i u svim društvima, deca se ne smatraju uživaocima prava. Zbog ove činjenice, član 42 dobija na posebnom značaju. Ukoliko odrasli iz dečjeg okruženja, roditelji i ostali članovi porodice, nastavnici i osobe koje vode brigu o deci, ne razumeju implikacije Konvencije a iznad svega njenu potvrdu ravnopravnog statusa dece kao subjekata prava, malo je verovatno da će prava izložena u Konvenciji biti priznata za većinu dece.

67. Komitet predlaže da države razviju sveobuhvatnu strategiju za širenje znanja o Konvenciji kroz celo društvo. Ovo uključuje informacije o odgovarajućim telima – vladinim i nezavisnim – uključenim u implementaciju i nadzor, i o tome kako ih kontaktirati. Na najosnovnijem nivou, tekst Konvencije mora biti široko dostupan na svim jezicima, i Komitet pozdravlja prikupljanje svih zvaničnih i nezvaničnih prevoda Konvencije koje je uradio OHCHR. Treba napraviti strategiju za širenje znanja o Konvenciji među nepismenim ljudima. UNICEF i NGO sektor u mnogim zemljama sačinili su verziju Konvencije prilagođenu deci različitog uzrasta – postupak koji Komitet pozdravlja i ohrabruje; ovo je takođe izvor informacija za decu gde da se obrate za pomoć i savet.

68. Deca moraju da steknu znanje o svojim pravima, i Komitet ističe poseban značaj uključivanja učenja o Konvenciji i ljudskim pravima u školske nastavne programe, na svim nivoima. Opšti komentar br. 1 (2001.), pod nazivom "Ciljevi obrazovanja" (čl. 29, st. 1), treba čitati u saglasnosti s tim. Član 29, stav 1 zahteva da se obrazovanje deteta mora usmeriti ka "... razvoju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda ...". Opšti komentar naglašava: "Obrazovanje o ljudskim pravima treba da pruži informacije o sadržaju ugovora o ljudskim pravima. Deca treba takođe da uče o ljudskim pravima tako što će videti kako se standardi ljudskih prava primenjuju u praksi, bilo u kući, školi ili u široj zajednici. Obrazovanje o ljudskim pravima treba da bude sveobuhvatan proces koji traje tokom čitavog života, i treba da počne sa shvatanjem uloge koju ljudska prava imaju u svakodnevnom životu i iskustvima dece."^{xxxi}

69. Na sličan način, učenje o Konvenciji mora biti integrisano u inicijalnu (početnu) obuku i obuku unutar institucija, za sve one koji rade sa decom i za njih (vidi stav 53, gore). Komitet podseća države članice na preporuke koje je načinio nakon sastanka posvećenog opštim merama implementacije a u čast

desetogodišnjice usvajanja Konvencije, u kojima podvlači da je "širenje znanja i podizanje svesnosti o ljudskim pravima najefikasnije kada je osmišljeno kao proces socijalnih promena, interakcije i dijaloga, a ne držanja lekcija. Podizanje nivoa svesnosti mora obuhvatati sve sektore društva, uključujući decu i mlade. Deca, kao i adolescenti, imaju pravo da učestvuju u podizanju svesnosti o njihovim pravima do maksimalnog stepena njihovih razvojnih mogućnosti".^{xxxii}

"Komitet preporučuje da treba obezbediti takvu obuku iz oblasti prava deteta koja je praktična, sistematska i integrisana u redovnu stručnu obuku kako bi se maksimizovao njen uticaj i održivost. Obuka iz oblasti ljudskih prava treba da koristi metode participacije i da obučiti stručnjake takvim veštinama i stavovima koji će im omogućiti interakciju sa decom i omladinom na način koji uključuje poštovanje njihova prava, dostojanstvo i samopoštovanje."^{xxxiii}

Mediji igraju ključnu ulogu u upoznavanju javnosti sa Konvencijom, i u širenju znanja i razumevanja o njoj, te Komitet podržava njihovo dobrovoljno učešće u ovom postupku, koji može biti stimulisan od strane država i NGO sektora.^{xxxiv}

Član 44 stav 6: Obezbediti da izveštaji prema Konvenciji budu dostupni najširoj javnosti

"...Države članice će obezbediti da njihovi izveštaji budu dostupni najširoj javnosti u njihovim zemljama.."

70. Ukoliko se želi da izveštavanje prema Konvenciji u postupku implementacije na nacionalnom nivou igra značajnu ulogu kao što bi trebalo, onda ono mora biti poznato odraslima i deci na celoj teritoriji države članice. Postupak izveštavanja omogućava jedinstvenu formu međunarodne odgovornosti za to kako država članica tretira decu i njihova prava. No, ukoliko izveštaji nisu predloženi javnosti i podvrgnuti konstruktivnoj javnoj raspravi na nacionalnom nivou, postupak neće imati nikakav značajan uticaj na dečji život.

71. Konvencija izričito zahteva od država članica da svoje izveštaje učine dostupnim najširoj javnosti; ovo treba učiniti nakon što su izveštaji predati Komitetu. Izveštaje treba učiniti istinski dostupnim, na primer kroz prevode na sve jezike kao i u formi prilagođenoj deci, licima sa hendikepom, itd. Internet može u značajnoj meri pomoći u širenju informacija, te se vlade i parlamenti snažno podstiču da ove izveštaje stavljaju na svoje web-sajtove.

72. Komitet preporučuje državama članicama da i sva druga dokumentacija i procena njihovog izveštaja prema Konvenciji bude široko dostupna kako bi podstakla konstruktivnu debatu i unapredila postupak implementacije na svim nivoima. Posebno, zaključne odredbe Komiteta moraju biti distribuirane u javnosti, uključujući i deci, i moraju biti predmet detaljne rasprave u parlamentu. Nezavisne institucije za ljudska prava i NGO mogu igrati ključnu ulogu u omogućavanju da se sprovede široka rasprava. Sažeci (summary) ekspertiza i procena državnih predstavnika od strane Komiteta pomažu razumevanju postupka i zahteva Komiteta, te stoga i oni treba da budu učinjeni dostupnim i podložnim raspravi.

Beleške

¹ Opšte smernice koje se odnose na formu i sadržinu periodičnih izveštaja koji se predaju od strane država članica prema članu 44, stav 1 (b) Konvencije (CRC/C/58).

² Principi koji se odnose na status domaćih institucija za unapređenje i zaštitu ljudskih prava («Pariski Principi»), Rezolucija Generalne Skupštine 48/134, od 20. decembra 1993. godine, aneks.

³ Rezolucija Komesarijata za ljudska prava 1992/54 of 3. marta 1992., aneks.

¹ Na svom sedamnaestom zasjedanju (1998.) Komitet za prava deteta vodio je jednodnevnu opštu diskusiju na temu HIV/AIDS i dečja prava, u kojoj je preporučio brojne aktivnosti koje treba preduzeti uključujući posredovanje kod uključenja država članica u probleme HIV/AIDS koji se tiču dece. Ljudska prava u odnosu na HIV/AIDS takođe su bila predmet diskusije na Osmom Sastanku Rukovodilaca ugovornih tela za ljudska prava održanom 1997.; ovom temom su se bavili i Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, kao i Komitet za eliminaciju diskriminacije žena. Na sličan način se svake godine, već više od decenije, temom HIV/AIDS bavi Komesarijat za ljudska prava. UNAIDS i UNICEF su podvukli važnost dečjih prava u odnosu na HIV/AIDS u svim aspektima svog rada, dok se Svetska kampanja protiv AIDS-a iz 1997. fokusirala na temu “Deca koja žive u svetu sa AIDS-om”, a 1998. na “Snage za promenu: Svetska anti-AIDS kampanja sa mladima”. UNAIDS i Kancelarija Visokog Komesarijata za ljudska prava takođe su proizveli smernice *Međunarodna rukovodeća načela o HIV/AIDS i ljudska prava* (1998.) kao i svoje *Poboljšane smernice 6* (2002.) u cilju unapređenja i zaštite ljudskih prava u kontekstu HIV/AIDS. Na međunarodnom političkom nivou, prava koja se tiču problematike HIV/AIDS priznata su na Specijalnom zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija u *Declaration of Commitment on HIV/AIDS, A World Fit for Children* a u okviru Specijalnog zasjedanja o deci Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija, i u ostalim međunarodnim i regionalnim dokumentima.

¹ Ovo uključuje Međunarodni Pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni Pakt

o ekonomskim, socijalnim, i kulturnim pravima, Konvenciju protiv torture i drugog

okrutnog, nehumanog i degradirajućeg ponašanja ili kažnjavanja, Međunarodnu

Konvenciju o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodnu Konvenciju o

zaštiti prava svih radnika-migranata i njihovih porodica i Konvenciju o eliminaciji svih

oblika diskriminacije žena.

² Vidi takođe izveštaje sa celodnevnih opštih diskusija na temu “Nasilje protiv dece” održanih 2000. i 2001. godine, kao i Preporuke koje su tom prilikom usvojene (vidi CRC/C/100, odeljak V i CRC/C/111, odeljak V).

³ Ibid.

⁴ Kao što je predloženo u Konvenciji o kontroli duvana (2003.) Svetske Zdravstvene Organizacije.

⁵ Za dalje usmerenje po ovom pitanju, videti Principe za zaštitu osoba sa mentalnim oboljenjima i za poboljšanje brige o mentalnom zdravlju, (Rezolucija Generalne skupštine 46/119 od 17. decembra 1991., aneks).

⁶ Kao gore, za detalje vidi principe 2, 3 i 7.

⁷ Za detaljniju analizu ovog pitanja, vidi Opšti komentar br. 3 (2003.) o HIV/AIDS i dečjim pravima.

⁸ Standardna pravila Ujedinjenih Nacija o ravnopravnim mogućnostima za osobe sa hendikepom.

^{xiii} Komitet podseća države članice da se, za ciljeve Konvencije, dete definiše kao “svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiče ranije.” (čl. 1).

^{xiv} Komitet za prava deteta je 1999. godine odžao dvodnevnu sednicu kako bi obeležio desetogodišnjicu usvajanja Konvencije o pravima deteta od strane Generalne skupštine Ujedinjenih Nacija. Radionica se fokusirala na opšte mere primene (implementacije), nakon čega je Komitet usvojio detaljne zaključke i preporuke (vidi CRC/C/90, stav 291).

^{xv} Opšte smernice koje se odnose na formu i sadržina inicijalnih izveštaja koje države članice treba da predaju prema članu 44, stav 1 (a) Konvencije, CRC/C/5, 15. oktobar 1991.; opšte smernice koje se odnose na formu i sadržina periodičnih izveštaja koje države članice treba da predaju prema članu 44, stav 1 (b) Konvencije o pravima deteta, CRC/C/58, 20. novembar 1996.

^{xvi} Komitet za ljudska prava, opšti komentar br. 3 (trinaesto zasedanje, 1981.), *stav 2: Implementacija na nacionalnom nivou*; Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, opšti komentar br. 3 (peto zasedanje, 1990.), *Priroda obaveza država članica (član 2, stav 1 Pakta)*; takođe opšti komentar br. 9 (devetnaesto zasedanje, 1998.), *Domaća primena Pakta*, koji dalje elaborira određene elemente iz opšteg komentara br. 3. Sažetak opštih komentara i preporuka ugovornih tela objavljuje se redovno od strane kancelarije Visokog Komesarijata za ljudska prava (HRI/GEN/1/Rev.6).

^{xvii} Opšti komentar br. 3, HRI/GEN/1/Rev.6, stav 11, str. 16.

^{xviii} Komitet za ljudska prava, Opšti komentar br. 18 (1989.), HRI/GEN/1/Rev.6, strana 147 i do kraja.

^{xix} Opšte smernice koje se odnose na formu i sadržina periodičnih izveštaja koje države članice treba da predaju prema članu 44, stav 1 (b) Konvencije o pravima deteta, CRC/C/58, 20. novembar 1996. str. 11.

^{xx} Svetska Konferencija o ljudskim pravima, Beč, 14-25 juna 1993., “Bečka Deklaracija i Programske aktivnosti”, A/CONF.157/23.

^{xxi} Svetski Samit o deci, “Svetska Deklaracija o opstanku, zaštiti i razvoju dece, i Plan aktivnosti za implementaciju Svetske Deklaracije o opstanku, zaštiti i razvoju dece 1990-tih”, CF/WSC/1990/WS-001, Ujedinjene Nacije, Njujork, 30. septembra 1990. god.

^{xxii} Svetska Konferencija o ljudskim pravima, Beč, 14-25 juna 1993., “Bečka Deklaracija i Programske aktivnosti”, A/CONF.157/23

^{xxiii} *A World Fit for Children, (Svet po meri dece)*, finalni dokument Specijalnog Zasedanja o deci Generalne Skupštine Ujedinjenih Nacija, 2002, stav 59.

^{xxiv} Ibid., stav 61 (a).

^{xxv} Komitet za prava deteta, izveštaj sa Trideset prvog zasedanja, septembar-oktobar 2002. jednodnevna diskusija “Privatni sektor kao davalac usluga, i njegova uloga u implementaciji dečjih prava”, stavovi 630-653.

^{xxvi} Opšte smernice koje se odnose na formu i sadržina periodičnih izveštaja, koji se predaju prema članu 44, stav 1 (b), Konvencije o pravima deteta, CRC/C/58, 20. novembar 1996, stav 20.

^{xxvii} Ibid., stav 3.

^{xxviii} Sledeći članovi Konvencije odnose se, eksplicitno, na međunarodnu saradnju: članovi 7 (2); 11 (2); 17 (b); 21 (e); 22 (2); 23 (4); 24 (4); 27 (4); 28 (3); 34 i član 35.

^{xxix} Izveštaj Međunarodne Konferencije o finansiranju razvoja, Monterej, Meksiko, 18-22 marta 2002. (A/CONF.198/11).

^{xxx} HRI/GEN/1/Rev.6, stav 25, str. 295.

^{xxxi} Ibid., stav 15, str. 286.

^{xxxii} Vidi CRC/C/90, stav 291 (k).

^{xxxiii} Ibid., stav 291 (l).

^{xxxiv} Komitet je održao jednodnevnu opštu diskusiju na temu “Deca i mediji” 1996., usvajajući detaljne preporuke (vidi CRC/C/57, stavovi 242, do kraja).